

પારસી પાદશાહોની તવારીખ

અર્થાતે

કહીમ ઈરાન દેશના પારસી લોકોના પાદશાહો તથા
તેઓને લગતાં ખીજી બાબતોનો એકત્રિય.

ધખીજીક અગતીની બાબતોના ખોલાસા તથા ઈશ્વર-
પીઅંગ મરંથકારોનાં મતો અને શાહદતો સાથેનો.

અર ફીરદોસી તુસીનાં શાહનામના આધારે
જી કિયત્તવાનાર અથવા તરજુમો કરનાર.

“મનસુખી”

તે

આવકાંજ જેઠ અવસતા, ધરીનમ આલખરત તં પદસી
તે મન રાતી, પારસીઓના ધારા વંશિ તકરાર, સર
તરજુ અરિતેઠ, કાંઠિનર ગોખીનાંએ બનાવેલા ખીખા-
ના દરેક વાચવાની રાતનો તરજુમા, મનમખેલ
શાહનામ, શેર ને સદાબાજી, નામસતાએસમે,
રાહીન નદીનાં ગાંઠા, મનસુખી મનાખત
તથા અરજ ગુળશી અમે મુગરાની
શાહનામ, નામનાં પુસ્તકો
બનાવનાર

મીઠ મનચેરજી કાવસજી શાપુરજી.

ભાગ તરીખો.

મુબઈ મધ્યે;

નંબા. ૩. ગણીનાના પુનિયન પ્રેસનાં છાપણિ.

આગસ્ટ સને ૧૮૮૨.

(કોમંત ૩ શા હોલોડ.)

Quash Moneckee Petit Esq

પારસી પાદશાહોની તવારીખ

ઈઆને

કદીમ ઇરાન દેશના પારસી લોકોના પાદશાહો તથા
તેઓને લગતી ખીજી બાબતોનો એહેવાલ.

ધણીએક અગતની બાબતોના ખોલાસા તથા ઇઅરોપીઅંન
ગરંથકારોનાં મતો અને શાહદતો સાથેનો.

અસલ શાએર ફીરદોસી તુસીનાં શાહનામાંના આધાર
ઉપરથી ઉપજાવનાર અથવા તરજુમો કરનાર-૧.

“મંનસુખ”

તે

ગંજનાખું, એહેવાલે જંદ અવસતા, પરીનસ આલખરટ, જંમશીદી
નઆરજ, જેત રીતી, પારસીઆના ધારા વીથે તકરાર, સર
જંમશીદજી પારિનેટ, કાંઉનટ ગોખીનાએ બનાવેલી ખીલા-
રોકા હરફે વાંચવાની રીતનો તરજુમો, યુનતખબે
શાહનામે, શેર ને સઠાયાજી, નામસતાએસને, રહીન
નહીનાં ગીતો, મનસુખી મનાજત તથા અરજ
યુજારી, અને યુજરાતી શાહનાખું, નામનાં
પુસતકો બનાવનાર

મીઠ મનએરજી કાવસજી શાપુરજી.

ભાગ તરીજે.

મુંબઈ મદયે;

જ્હા. રે. રાણીનાના પુનિયન પ્રેસમાં છાપીછે.

આગસ્ટ સને ૧૮૮૨.

(કીમત રૂ ૧૧૧ દોહોડ.)

THE HISTORY
OF THE ANCIENT KINGS OF THE
PARSEES,
TRANSLATED INTO GUJARATI PROSE.

FROM

Hirdonseq's Shah Nameh,

WITH COPIOUS EXPLANATORY NOTES &c.

BY

25/3 "MUNSOOKH."

Alias

MR. MUNCHERJEE COWASJEE SHAPOORJEE

AUTHOR OF

GUNZ-NAMEH, —HAYVALAIZUND AVASTA,—JUMSHIDE
 NOUROOZ, PRINCE ALBERT, BAIT RITTER, DIS-
 CUSSION ON THE PARSİ LAWS, SIR JAMSHEDJI
 BARONET,—TRANSLATION OF COMTE GOBI-
 NEAU'S METHOD OF READING CUNE-
 FORM TABLETS, MOONTAKHABA SHAH
 NAMEH—SHARH SUTTARAJI,—
 NAMSATAYESHNI, RHYME
 SONG, MUNNAJAT AND
 URZ-GOOJAREE, AND
 GUJARATI SHAH
 NAMEH

VOL 3.

Bombay August 1882.

PRINTED BY N. R. RANINĀ AT THE UNION PRESS.

Registered under Act XXV of 1867.

(Price Rs. One and Half.)

શેઠ દીનશાળ માણેકજી પીટીટ જે. પી.

રસીની પંચાએતના મેમખર તથા પારસીની કોમના એક
મોહુટા બાહોશ તથા સખી અને પરોપકારી ગરહસયને,

આ ઉપયોગી પુસ્તક,

હીનદોસતાન ખાતેના તેવંણના હંમજતીઓમાં, આગલા
જમાનાના પારસી પાદશાહો અને ઈરાનના મુલકની
તવારીખના બનાવોના ગતેઆનતો વધારો અને
સુધારો થએલો જોવાની બાહોશ
ધરાવાને માટે,

અના બનાવનારે મોહુટી નમંનતાઈ અને માન સાથે

અરપણ કરીજાંછે.

TO

LAW MANECKJEE PETIT Esquire, J. P.

MEMBER OF THE PARSEE PUNCHAYET,

A MOST INTELLIGENT,—GENEROUS AND BENEVOLENT
GENTLEMAN OF THE PARSEE COMMUNITY,

THIS ATTEMPT,

IMPROVE THE KNOWLEDGE OF HIS FELLOW BRETHREN

The Zoroastrians of India,

THE HISTORY OF THEIR ANCIENT KINGS AND COUNTRIES &c.

OF IRAN,

Is humbly and respectfully inscribed

BY

THE TRANSLATOR.

mbay August 1882.

પારસી પાદશાહોની તવારીખ.

ધ્યાને

પારસી લોકોના પાદશાહો અને તેઓના આગલા નઆ-
ગાનોનાં કામકાજે તથા લડાઈઓ તથા કીરતી અને
જાહોજલાલી અને બીજા દીલકશ અને વાંચવા
લાયક ખતાવોનું તવારીખ નામું, અગતની
અને ભરમ ભરેલી ખાખતો વીરોનાં
ખોલાસાઓ સાથેનું.

ભાગ તરોજે.

મીનોચેર પાદશાહ ઇરાંનનાં તખ્ત ઉપર બેઠો,
તથા કેઆની પાદશાહોનાં ભલી રીત મુજબ
તેણે રાજ ચલાવાનું શરૂ કર્યું, અને
પોતાની રદઅતને તથા સરદારો અને
રાજાઓને ફેટલોએક ખોલાસો કહી
સંભલાવેઓ હતો તે વીરો.

તખ્ત ઉપર બીરાજવાની કીરીઆને દીને, મીનોચેહર દરબારમાં
આવેઓ અને પોતાનાં માંથાની ઉપર કેઆની તાજ મુકીલો. પોતાની
રૂઝી ચાલથી અને રાસતો ઇનસાફથી જાસતો અને બદોનાં કામોનો અટ-

કાવ કરવાના તથા પાપી અને ગુમરાહ લોકોને સારે રસતે ઉતારવાના બંદોબસતો કીધા. ઈરિંનનાં મુલકનાં તેમજ બીજા દેશોનાં પેદલવાનો અને અમલદારો તેની હુનુરમાં લેગા થએઆ, અને પોતાની તરફની તાબેદારીનાં સર નમાવીને તે પાદશાહ ઉપર સરેશતા મુજબની દુઆ આફરીત કીધી. તખતનશીન થવાનું કામ કાએદા મુજબનુ સરઅંજમ પોહતા પાદ, સખાવત તથા નેકી અને દાદખાહી તરફ તે પાદશાહે પોતાનો દસત લંબાવેઆ, અને મોટી નેકતામી તથા વાખવાખો હાંસલ કીધી. તમામ આલમનાં લોકો આગલ પોતાનાં અમલ વીરોની ખબર આપનાં એ પાદશાહે ખોલલી રીતે એમ જાહેર કરીએ હતું કે,—હાલ હું આએ તખત ઉપર સતાર થએઆ છેએ, તેથી કેહુર તથા મેહુર અને લડાઈ તથા સુલેહ સંપજનાં કામકાજો બજતવાની લગમ માહુરે હાત આવીએ. તેજ મોસાસે અદાલતનાં તથા દીનઆઈનને લગનાં અને ઈઅજદાંનાં રાહુ રીતોને લગતાં કામકાજોનો ફેઝાવો કરવાનો ફરજબો માહુરેજ સર ઉતરીએ. આએ ફરતો આકાસ જોઆ હાલ માહુરે દોસત થએઆએ, અને આએ જમીન એક બંદા તરીકે મહુરો ફરમાનખરદારો કરનાર બનીએ. તમામ બીજા રાજાઓ અને સરદારોના સર માહુરા હાથમાં શેકારો તરીકે આવાંએ. આતશપેરે ગરમીથો લડાઈનો ઉઘવનાર, તથા સીહા રાતનો વખતે, રાખેબુતનો કરનાર હું બનેઆ છેએ. તેજ તલવારનો ઉઘવનાર તથા જરરીન જુટીનો પેહુડનારો છેએ. ગાવીઆંનો જુહુડો ઉઘવોને માહુરા પરાંણનો કંઈબો દરકાર રાખેઆ વગર કીતો લેવાને મેદાંત પરવાનો હું હાંમત ધરાએ છેએ. મોજલમ મધેનાં લાએક ગરહસથો કોજે ખરી સખાવતનાં હાત હું સદા ખોલજા રાખશ, અને વાજબો તથા અદલ અમલ અજાવીને બદી કરનારને ઘટતો સજા કરવા વીશે માહુરા જાગરનો તામ હું હરદમ સાચવો રાખસ. એટલી બધી અને એવો માહુબારન સના ધરાવેઆ છનાં હું પોતે તે પાક પરવરદેગારનો એક મોસકીતમાં મોસકીત બંદો છેએ, તેથો પુર નમંતાઈ અને એજરખાહી સાથે હું તેને નમતો રેહું છએ, અને તેની બંદગી તથા સેતાએસમાં માહુરું તન અને મન મશાયલ રાખું છેએ. પેજા બલા પાદશાહ ફરેહુતની તેમજ

આગલા ધર્મિની નેઆગાનોનીજ રીત રસમ મુજબ હું માહરું રાજ ચલાવીશ, અને તેથી આએ આખો પુરથવીનાં સાત ખંડો ઉપર વસનારા લોદો મધેથી જે શખસો ભલી દાનથી પોતાનું એકીન ફેરવીને, બદકારોમાં શામેલ થશે તેઓને, તથા ગરીબ અને નાઆરબેઆર લોદો ઉપર જમસતી ગુજ્જરશે તેઓને સખત સજાએ પોંદ્યાડીશ. જે શખસો પોતાનો પાસે ખજાનો ધરાવતાં છતાં ખરા મુકલેસ લોદોની દાદખાહી નહીં કરશે તેઓ ઉપર તથા જે શખસો દીનઆઈન ઉપર ઈમાન રાખવા વગર કાંદૂરી તરોકા ઉપર ચાલશે તેઓ ઉપર માહારો પોતાનો તેમજ તે બુજ્જરગ ખોદાલાનો મોટો ધોકાર રેહશે.*

એ મુજબનાં સખુનો પાદશાહ મીનાચેરને મોહડેથી સાંભરીને તમામ દાનાવોએ તથા અમીર ઉમરાઓએ પોતાનાં સરો નીચાં કરીને તેની ઉપર દુઆ કીધી હતી, અને તેની પાદશાહી સના એકમતેથી કબુલ મનજુર રાખી હતી. એ મીજલસનાં બુજ્જરગો મધેથી સામ નામનો પેહલવાન ઉઠી ઉભો થાએઓ હતો, અને પાદશાહને એમ કહી સગલાવીઝ હતું કે : એ દીનદાર અને રાસતીનાં ચાહનાર પાદશાહ, આએ

* એ મીનાચેહર પાદશાહ ઘણાજ નેક અને ખુશીવંતો હતો, એહવું સઘલા નામીઆ તવારીખકરતાઓ એક આવાજથી કબુલ રાખી ગીઆએ. ૧૨૦) વરસો તલક એહની પાદશાહીનો દોર ચાલેઓ હતો. અને સાંમ નામનો પેહલવાન અને દાનાવ વજીર એ પાદશાહને મસજહતનો આપનારો અને દુરામનો સાથે લડાઈનો કરનારો હતો, તેથી મીનાચેહરનું રાજ ઘણું આપાદ થાઈઝી હતું. ગરીક અથવા ઇતિનાની ગરંથકારો એ પાદશાહને “મિનદુસીમ”નાં નામથી જાણાવી ગીઆએ એમ “સર જાન મલકમ” નામનો નામીઓ તવારીખ લખનાર કેહએ, પણ વલી હાજના જમાનાનાં ખીજ નવા ગરંથકારો કેરેએ કે એ “મિનદુસીમ” તે તદ્દન જુદોજ અને પાછલા વખતનો ધર્મિની પાદશાહ હતો અને મીનાચેહર તે કદીમ જમાનાનો જુદો પાદશાહ હતો.

(૨૩૨)

ધરિંનનાં શાહનશાહનાં ફરમાનો કીજે હું માહરી ગરદન ખરી તાબેદારીમાં
નીચી વાલેલી રાખીશ, અને એ શાહનશાહતની સેવા બજાવા કીજે હું
માહરી તલવાર સદા ખોલલી રાખીશ.

પસંદછે મહને તાહરી રાસલીજ તમામ,
પાદશાહજ હતા તાહરા વડવા નેકનામ.
જંગીઓની સફમાં તું છે જોમ એક સહો,
આબાદ રેહજો તુંથી આ ધરિંનની રાહી.
રેહજો તાહરાં તન- જોનનો રખ નગેહદાર,
દીજ રેહજો ખુશાલ—ને બખત ખીદાર.
થજો જગને જમાનો તુજ પાઉંની આક,
ખેઠક તાહરી રેહજો આખી તખતજ આસ.
ઘોષિય સારી દુનીઆને તલવારથીજ તો,
હવે હરી-ખુશી બર આરામ તું લે.
હવે પછે લડવાનું છે માહરજ કામ,
છે તુજ ખાતર તખત ને મીજલસ તમામ.
હતા માહરા નેઆગાનો જતેજ પહેવાંન,
ધરિંનનાં ફુલ શાહોનાં આસ નગેહબાન.
ફરસ હું આખી દુનીઆની ફુલ આસપાસ,
પરરા દુરામતને જો હયે કોઈ આસ.
છેઉં તું જોવા શાહની ખીદમતમાં તઈઆર,
મુદઈ કીજેજ બાંધીય કમર ઓસતવાર.
કીધી તેઆરે સામ પર,—શાહે આફરીન,
આપેઓ તેને સરપાવ,— ગોહર ને નગીન.
એ બાદ ગીઓ સામ તે મીજલસની બાહર,
તેની પાછલ ઉઠેઆ ફુલ સુખા—સરદાર.

સામ નામનાં મીનોચેહર પાદશાહનાં મોટા વજર
અને પેહલવાનને પેટે “ભાલ” નામનો એક બેટો
થયો તેનાં બદન ઉપર સપેત ખાલ હતા તેથી
તે ખાલકને તેણે પાહડ ઉપર નખાવી દીધું
હતું તેને લગતી તથા બીજી બીનાં વીશે.

આએ જગોએ પાદશાહ મીનોચેહરનાં અમલમાં બનેલા એક
અમલએબ જેવા બતાવનું બેઆંત કરવામાં આવેછે.

કેહુંચ હવે હું એક અજબ દાસતાં,
બુજરગોથી સાંભલુંકે મેં જેનું બેઆંત.
તે વાત પર તું કર એ બેટા નેગાહ,
જે ફરતા જમાંનાંની રીત અને રાહ.

સામ પેહલવાંન પોતાને પેટે એકુ ફરજંદ થાએલું જેવાને અતી
ઘણો ધનિતેજર હતો, તેથી ખોદાતાલા પાસે રાત દાહડો તે બાબેનો તે
દુઆ માંગતો હતો. તેનાં જનાંનાંની એક આરત હમેલદાર જણાઈ હતી
અને તેથી તે ઘણો ખુશી થાએઓ. તે બાંનુએ એક પુતરનો જનમ
આપેઓ, જેનો એહરે ઘણોજ જહલકાટ ભરેલો હતો, પણ તેનાં આખાં
બદન ઉપર જંહીનાં જંહીનાં સપેત ખાલની રૂવાંટી હતી. એવી અજ-
એબ જેવી હાલતનું ખાલક જેઘને તેનાં જનાંનાં મધેનો દોઈબી બાંનુની
હીમત નહી ચાલી સકી કે તે પુતરનાં જનમની વાત સામ પેહલવાંનની
આગલ કહી સંભાવે. એ બતાવને એક હકૂતો ગુજરી ગીઆ બાદ
એક દાસીએ તે બાબેની ખરેખરી ખબર સામને આપી.

છે સહી જેવાં દીલનો તે પેહલવાંન બચો,
બચગીમાંથીજ દીસેચ તે પુરો પડો.

રૂપાં સરખું તંન, ને રૂપ તેનું છે બેહરાત,
 નથી તેમાં એકની બારખાંપન કંઈ નેહસત.
 પણ છે તેનાં તન ઉપર કુલ સપેત ખાલ,
 એવીજ રીતનું સરજીઉંચ તાહરું એક ખાલ.”

* ઘાંતાવ વાંચનારાઓએ જાણવું જોઈએ છે કે એવા અનાવો દરએક જમાનામાં અને દરએક દેશમાં અનાવો આવે છે; તેથી “બેજ”નાં બદલ ઉપરની સપેત ખાલો હશે તેમાં કંઈની શક જણાવો નહી. આએ જમાનામાંની આપરે એહવા ધણા તાઅજુબી ભરેલા અનાવો નજરે જોઈએ છે, તથા કાને સાંભળીએ છે. પાછલા જમાનાના ગરંથકારોએની એહવા અનાવોની નોંધો પોતાના પુસ્તકોમાં જણાવી છે—તેમાં “અરીસ્ટોટલ” (Aristotle) નામના એક ધણાજ નામીયા રૂમી ફીલસુફે જે વીગતો જણાવી છે, તેમાંથી જોજેજરનાં શરીર ઉપરનાં ખાલોને એકમતની એક હયાકતનું એઆન એ ફીલસુફે જણાવી જો છે, તે અગતનું ધારીને આરે ટાંકી દેખાડીએ છે. એહવી કહેની સુરત અને આકારનાં ગયાઆને ને મ સામેસવારે દેવની અને સેતાનની તોખંમના ગણેઆં હતાં અને ધણોજ દલગીર થએઓ હતા, તેમજ “અરીસ્ટોટલ”ના અને તેના પછેના જમાનામાંની ગણાવું હતું તે વીચેનો “અરીસ્ટોટલ”નાં સંપુનોનો અસલ ફકરો આ સુજાવો છે:—

“The joyful anticipations of parental love, are sometimes sadly blighted by the birth of a child. That which under ordinary circumstances is the occasion of unspeakable delight, is turned into sorrowful complaint. They gaze on their little one the pledge of love—but it is with aching hearts. Their child is not like other children. It is malformed, worse still, it seems to have but little vestige of humanity—they dread to speak the word, for it is their child—but their child is a monster.”

“The physiological reason for such monstrous births does not properly come within the scope of our subject. Accounts of various eccentricities of nature have been preserved, which show us that at various times creatures have been born unlike their parents, or the race to which they belong, in some striking particulars; these have been not inappropriately designated monsters.”

તે દારીએ શાંમ પેહલવાંનને વળી હેવું સહમજવીઉં કે હેવા
આકારનો પુતર તે ખાદાતાલાએજ તુને અખશેઓછે વાસતે તે અક્ષેશ

— “Old historians tell us of a monster which was born at Ravenna, in Italy, about the year 1512, which instead of having arms had wings expanded with sundry curious marks on its body.”

“Another monster, mentioned by credible authorities, is that of a child covered from head to foot with hair. What rendered it the more frightful was, that its eyes were placed where its mouth should be, and its mouth in the chin. It was a male and was born at Arles in Provence, about the year 1597. It lived only a few days. It was regarded by the superstitious as a fore-runner of those desolations which some-time after happened to that kingdom—“where men to each other were more like beasts than human creatures.”

“Where children thus are born with *hairy coats*,
Heaven's wrath unto the kingdom, it denotes.”

એજ પરમાણીની ખીજી અજ્ઞાએજ જેવી હકીકતો અસંખ્ય પીકચરે
અને નામનીશાંત તથા તેરીઅ વાર શ્રીકે “અરીસટોટલે” જોડે કીધાછે.
પણ ઉપલા અંગેજી કુકરામાં “અરીસટોટલે”ને લખ્યુંછે તેની અરી
મતલબ હમારા ગુજરાતી વાંચનારાઓનાં બિઆંતમાં ઉતારવા કાજે તેના
ખાલાસાવાર ગુજરાતી તરજુમે અતરે દાખલ કરવાને ઘટું વીચારીએ
છઈએ. એ કોલગુરૂ આપણને એમ સમજાવીઉં છે કે:—

“પોતાને તાંહાં અચાંતી પેદારા થવાની હરખ બરેલી ઉમેદમાં કોઈ
કોઈ વખતે મા-બાપોને ધણા મોટા સંતાપમાં અથવા નીરાશીમાં પડવું
પડેછે. સાધારણ રીતે જે બનાવથી ઇઆને જેઆરે અચાં અવતરેછે
તેઆરે મા-બાપોને જે નહીં બેઆંત થઈ સકે એવી ખુશાલી ઉપજેછે,
તેજ કારણ સર બાજે વખત તેઓને મોટા ગમમાં ગીરકતાર થવું પડેછે.
તેવું અચું પોતાની મોહ્યતની અસરથીજ પેદા થાયેલું તેઓ જોએછે
અરા, પણ તે જોતી વખતે તેઓનાં હૃદયમાં ધણાં દુખ પામેછે. સખખ
કે તે અચું ખીજાં ઇનસાન જોદાનાં અચાંનાં જેવું નથી હોવું. તે અચું
મેટાલ આકારનું થાયછે એટલુંજ નહીં, પણ તેનામાં ઇનસાનીયતપણાંનું—

ધીરજથી અને સંતોશથી તાહરે કપ્પુલ રાખવી જોઈએ છે અને કંઈથી રીતે નાઉમેદ થવું જોઈતું નથી. એટલું સાંભળતાંજ તે પેટુલવાં

—૩૫મી જાહજીંઘ દીસતું નથી, તેઆરે તેહને પોતાનાં બચાં તરીકે ગણવાના રાખદો બોલવાનેની તેઓ ખાહેછે, રાખબ કે જો કે તે તેઓનું બચુંછે તોપણ તે બચું ગોયા કોઈ રાખરાના જેહવું અવતરેલું હોયછે.

હેવાં રાક્ષસી આકારવાળાં બચાંના જનમ કેમ થાયછે તેના કંઈખી રાખબ ફીલસુફીની રાહે અતરે સહમજબી રાકાનો નથી. કુદરતી રીત કરતાંને ઘણી આડી અથવા કઠંગી રીતનાં જે જનમે થયાછે તેના જીદા જીદા દાખલઓ જે મળેઆછે અને જે સંભાળથી નોખી રાખે-આમાં આવેઆછે તે ઉપરથી હેવું જાણેઆમાં આવીઉંછે કે ઘણી વેળા અને જીદી જીદી વખતે પોતાનાં માખાપોના આકારને નહીં મળતાં આવે હેવાં બચાંના જનમે થયાછે અને તેટલા કાળે રાક્ષસી આકારનાં બચાં-ઓનાં નાંમ નીરાંત જે તેઓને આપેઆમાં આવેઆછે તે બરેબરજે.

ઈટલીના મુલકનાં “રેવેના” નામનાં શહેરમાં ઈ. સ. ૧૫૧૨ નાં સાલમાં રાક્ષસી આકારનું એક બચું જનમીજે હું તે વીથે આગળ તવા-રીખ લખનારાઓ હેવું જણાવી ગયાછે કે તેહના બે હથેલીની જગોએ ખોદ્દી કાપેલી બે પાંખો વળગેલી હતીઓ અને તેનાં બદનની ઉપર કેટ-લીએક અજબબ રીતની નીરાંતીઓ અથવા ડાગો હતા.

વળી એક ખીજાં તવારીખ પુસતકમાં બરેશો રાખવાબ્દેગ રીતનું હેવું લખાણ કરેઆમાં આવીજેછે કે તે જમાનામાં એક ખીજું રાક્ષસી બચું હેવું જનમીજે હું કે જે પગથી તે માથાં સુધી તદન ખાલોથી ભ-રેલું હતું. વળી એ બચાંના દેખાવ વખારે બધ બરેલો એટલાકાળે લાગતો હતો કે જ્યાં તેહનું મોહકું જોઈએ તે જગાપર તેહની બેઉ આંખો હતી અને દાહડીની જગા આગળ તેનું મોહકું હતું. એ બચું ઈ. સ. ૧૫૯૭ નાં સાલમાં “પરેવેનસ” નામનાં પરગણાંનાં “આરલેસ” ગા-મમાં જનમીજે હું અને તે જાતે છોકરો હતો. એ છોકરો થોડાજ દીવસો તલક જીવીને મરણ પામો હતો. હેવા આકારના છોકરાના જન-મથી તાંહનાં લોકોએ કોઈ મોટાં આકૃત પડવાની અગમચેતીની ઈધાંણી ગણી હતી કે જે આકૃતો તે મુલકમાં થોડાજ વખત પછી પડી હતી—

જનાંખાનાં આરણમાં ગયો અને એક ઝંઘડું અથવા પુધા દેખાવના જેવો તે પુત્ર જોયો કે જેવો આકાર કોઈએ નજરે જોયો કે

—અને તે મુલક વેરાંન થઈ ગયો હતો, રાખબકે તે પછે એ દેશનાં લોકોએ એક ખીખ તરફ ધનસાંન તરીકેની નહીં પણ દરનડાં હેવાંના તરીકેની આજ્ઞાઓ મલાવી હતી અને સમ્રાજી પાલમલી કરી હતી. એ ઉપરથી એક કવી હોયો એક બેત લખી ગયોએ કે:—

“જાંહાં હેવા ખાલોથી ભરેલાં બચાંઓનો જનમ થાયછે,
તાંહાં તે ઓઠાતાલાનો કેહેર ઉતરેલો સહમજાયછે”

વલી “વાલ્ટેર” (Voltaire) નામનાં ફ્રેન્ચ ફીલસુફે જે વીગતો જણાવીછે તેખી કંઈ આછી આચંમખા ભરેલી નથી. તેમાંના કંઈક સાર નીચે લખ્યા મુજબનો છે.—

“The definition of monsters is more difficult than is generally imagined. There are monsters through defect. I have seen a man who never had a tooth. There are monsters by excess as well as by defect. I once saw, at a fair, a young woman with four nipples or rather dugs, and what resembled the tail of a cow hanging down between them. She was decidedly a monster when she displayed her neck, but was rather an agreeable woman in appearance when she concealed it.”

“But what would you say of so many monstrosities arising from the addition of parts of animals of a totally different species? How would you explain a crab on the neck of a girl? Or the tail of a rat upon the thigh? Or above all, the four dugs and tail of a cow, which was exhibited at the fair at St. Germain? You would be reduced to the supposition, that the unfortunate woman's mother belonged to the very extraordinary family of Pasiphae.”

ફ્રેન્ચ ફીલસુફ “વાલ્ટેર”ના લખેલા ઉપલા અંગરેજી ફકરાનો મુજબ સાર નીચે મુજબનો છે:—

“રાક્ષસી આકરનાં બચાંઓના જનમનો ઓલાસો મેલવવાનું કાંમ જેમ લોકો ધારેછે તેમ સેહેલ નથી પણ બહુ મુશકેલ છે. બદનના બાગની—

કાંને સાંભળેઓખી નહીં હતો. તેનું મોહડું હીંગરાના સરખું તદ્દન લાલ હતું પણ તેના બાલ બરફના સરખા સફેદ હતા. હેવા દેખાવનો પુતર જોઈને તેનો સઘળો આશા ભરેલ થઈ અને દુનીઆનાં લોકો તેહની તરફ ધણી તાંણાજાનીના સખુંનો બોલશે હેવું સહમજીને તે ધણો બીધો.

જેવું કીધું સર તેણે આકાર તરફ,
કરી આદ કરી બોલેઆ રખ પાસ આ હરફ.

—કોઈક ખાંભીથી કોઈ અચું રક્ષી આકારનું લાગેછે. મેં એક હેવા માણસને જોયો હતો કે જેનાં મોહડાંમાં દાંતાજ બીલકુલ નહીં હતા. વળી જેમ બદનના સાંધામાં ઘટાડો થયાથી તેમજ કોઈ પરકારનો વધારો થયાથીખી રક્ષાસી ડાલ દીધેછે. એક જાતરાના તમાસામાં મેં એક હેવી અસતરી જોઈ હતી કે જેને બે ધાંત અથવા આગરને બદલે ચાર આંચરો હતાં અને વળી તે આંચરોની વચે ગાયત્રી પુછડીને મળતું એક પછડું લક-ટું હતું. બ્યારે તે અસતરી પોતાની ગરદન ખોલો મેળતી હતી તેઆરે તે અરેઅર એક રક્ષસના જેહવી ખીલામણી લાગતી હતી, પણ બ્યારે તે પોતાની ગરદન ધાકેલી રાખતી હતી તેઆરે એક પસંદ પડવાજોગ અસતરી તરીકેનું તેનું ડાલ દીસતું હતું.

પણ, તદ્દનજ જુદી જુદી જાતનાં અને જુદી જુદી તરેહનાં જાન-વરનાં અવયવો અથવા ભાગોથી ભરેલાં, હેવાં ઈનસાનો બ્યારે નજરે પડેછે તેઆરે તેવાં રાખશ્રી અથવા ભયંકાર આકારો વીથે આપણે શું વીચારો બાંધવા જોઈએ? ઈનસાનની એક છોકરીની ગરદનની ઉપર કાચબાનાં ડાલનું એક જાનવર વળગેલું જોયામાં આવે તેઆરે તે વીથે તમે શું બોલાસો આખી રાકશે? અથવા તે છોકરીની જાંઘની ઉપર જોઈરતી પુછડીના જેહવું એક પુછડું લટકતું દીઠામાં આવે તેઆરે તમે શું ખેઆલ કરી રાકશે? એ કરતાંને સઉથી વધારે ઓચંપા ભરેલા ચેલો એક દાખલો હેવોછે કે પેલી ચાર આંચલવાલી અસતરી ચેલાં ગાયનાં પુછડાંનાં જેહવાં પુછડાં સાથે “સેંટે જરમેન”ની જાતરામાં લોકોના જોવામાં આતી હતી, તે વીથે કહી પરકારનો વીચાર બાંધી રાકીએ? તુમેને સેવટે આએજ એક વીચાર ઉપર આવવું જોઈએ કે તે અસતરીની માએ ઈનસાન જાતની નહી પણ કોઈ અજાણેય રીતનાં હેવાં જાતની હેવી જોઈએ.

(૨૩૯)

એ જુઠાઈ ને કોતાહીને તોડનાર મજદ,
 છે આ જગમાં બલાઈનીજ તાહરીથી વધ.
 અગરજો મેં કાધો હોય ગુનાહ અજમ,
 અગર મેં તજી હોય બલી દીન કદીમ.
 તો માફ કર તું મને એ જગના દાદાર,
 છુપી રીતે થા મુજ ગુનાહ અખરાનાર.
 સીંહા મારો જીવડો આએચ શરમથી વલ,
 ઉકલેચ મારા તનમાંનું લાલ લોહી હરપલ.
 એહેરમનના પુત જેહવુંજ છે આ અયું,
 કાલી આંખને પાલ છે જેમ સફેદ મોગર.
 શું કેદું હું જો પુછે કોઈ મને સવાલ,
 કે દેવના આકારનો છે આ કોણનો પાલ ?
 છે બેરંગી કોઈ વાઘનું ધમ્મા કોઈ પરીનું,
 લાગે છે મને એથી અતીરા હીનું.

એટલું ખોલી દલગીરી અને ગુશાથી તેણે પોતાનું મોહોડું મડીઉ
 અને તરતજ હેવો હોકમ કીધો કે તે બચાને શેહરની બાહાર કોઈ દુરની
 જગાપર નાંખી દીધે. એ ઉપરથી ઘણીજ દુરની જગાપર આવેલા
 અત્રપુરજ નાંમના બુલંદ પાહાડનાં મથાળાં ઉપર તે બાળકને તખ્તોડું
 અને તે ઉપર ઘણીએક મુદત ગુજરી ગઈ. હેવી રીતે એ બાલક નાચારી
 અને ખોહારી ભરેલી હાલતમાં તાંહાં પડીઉં. હવે એજ પાહાડ ઉપર
 શીમોરગ નામનું એક પક્ષી રેહતું હતું. તેની નજરે પેંડું શાંમ પેહલ-
 વાનનું બાલક પડીઉં, જેનું પાલણું મુકો પથર હતો અને જેની દયાનો
 ખાનાર મુકી ખાક અને હવાજ હતી. તેનાં બદનપર કંઈથી વસતર
 કે તેના હોઠ ઉપર એક દુધનું ટોપુંથી નહીં હતું, અને ધુલની અંદર
 આણીગમ પેલીગમ તરફીઆં મારતું હતું. તેની પાસે પેંડું શીમોરગ
 ગોઉં અને તેને પોતાના પંજમાં પકડીને પોતાના માલા તરફ લઈ દિયું.

શીમોરગને દીલ મુંઝી બોધાયે મેહર,
 તે બચાને ખાવા નહીં થાયું દલેર.

યાએ જ નેના યજ્ઞદાંજ પોતે નગેરદાર,

કુલ જાતનાં મુદ્ધાએ રૂઢ્ય તાંહાં નાચાર.

શીમોરગે તે બચાંને સારી સંભાલથી રાખ્યું અને ધણુંજ નાંધલાં તથા નાનુક જાનવરોના શોકાર, પકડી લાવીને દુધને બદલે તે શોકારોનાં લોહીનાં ટીપાં તે બાલકનાં મોહડાંમાં નાંખતું હતું. હેવીજ હાલતમાં લાંબી મુદત તલક તેણે અછી રોતની પરવરશી કીધી તેથી તે બચું ઉછરીને ધણું કેદાવર થયું હતું.

ઉછરી મોટો થયો જેમ સરવનું ઝાડ,

કંમર પતળી કલમ,— પીઠ રૂપેરી પાહાડ.

ખખર તેની થઈ કુલ આલમમાં આરાકાર,

બાલું બુરું નહીં રૂઢ્યે છુપાઈ જાનહાર.*

* “સીમુરગ” એ એક જાતનું મસત મોહડું પખ્ખશી ગાયમે છે. જેનો તમામ આકાર ખલીજ અથવા સોરીનાં જેવો હોય છે અને જે અકસર કરીને ડરામનાં બીઆખાંનામાં અને બુલંદ પહાડો ઉપર રહે છે—તથા તેના ખોરાક અકસર કરીને માસનો હોય છે અને તે એટલું તો લડાયેક અને જોરમંદ હોય છે કે આખા મોટાં બકરાંએ—તથા ગાયે—શરનાં વચ્ચેડાએ—તથા નાંધલાં હરણો ધણીજ સેહલાઈથી પોતાના પંજમાં પકડીને ઉડી જાય છે અને તે જાનવરોને ખાય છે તથા પોતાનાં બચાંએની બી તેનું ગોસ ખવડે છે. મોહડાં ચોપગાં ઉપરથી તે સખત હોમલો કરી તેઓને મારે છે—તથા એ જાતનાં પખ્ખશી ધણી લાંબી મુદત સુધી જીંદગી ભોગવે છે. એ સીમુરગની જાતનાં એક પખ્ખશીને “લીઆનાં” નામનાં શહેરમાં એક વખત પકડીને કેદ રાખીઈ હતું તે બંડીઆનામાં ૧૦૪) એક સો ને ચેઆર વરસ તક જીવતું રહીઈ હતું, એહવી નોંધ લખાયા છે. એ ઉપરથી એહવું સાબિત થાય છે કે એ પખ્ખશી જેહારે રહીઆમનાં જંગલોમાં અને બુલંદ પહાડોની ટેકરીએ ઉપર તમામ જાતની છુટથી રહેતું હશે તાંહાં એ કરતાંબી ધણી લાંબી હઈઆવી ભોગવતું હશે તેમાં કસો શક નથી—અને એહવીજ રીતનો એસારો ફીરદોસી જેવા બાહોસ રાખેરના લખાણ ઉપરથી જણાય છે એ ધણું અજબ જેવું છે. “કુવીઅર” (Carrion) નામનો પરખેઆત વીદવાત જણાયે છે. કે. —

શાંભ પેહલવાને યોનાના ખેટા જાલને આખમાં જોયો
 અને તે તેને અલખુરૂઝ પાહડ ઉપર શોધવા ગયો
 તથા પોતાની તકશીર રીંગે તેણે પસતાવો કરીને
 ખોદા પાસે માફી માંગી, અને સેવટે પેલાં
 સીમુરજ તેનો ખેટો તેનાં સવાધીનમાં
 પાછો આપો તે વાશે.

જમાનાની ખેઠંગી ચાલચલણુ જોઈને, દલગીર દીલ સાથે, એક
 દીન શાંભ પેહલવાંન સુતો હતો. તેહવામાં એક ખાખ તેણે હવે જોયો
 કે, હીંદુસતાંનનાં સરહદ તરફથી, એક ઘોડેસવાર દોરતો તેની પાસે આ-

— “The Eagles inhabit mountains, and pursue birds and Quadrupeds; their wings are as long as the tail, their flight both elevated and rapid, and their courage superior to that of most other birds.”

મી० વેપરટર અને ખીન્નખોના પુસતકોમાં જણાવેછે કે.—

“The eagle is one of the largest species of fowls, has a keen sight, and preys on small animals, fish &c. He lives to a great age; and it is said that one died at Vienna after a confinement of a hundred and four years. He is called the king of birds.”

પાછલા જમાનાનાં ગરંગકારે એહવો ખોલાસો કરેછે કે જલિજરની
 ખરદાસત લેનાર સીમુરજ કંઈ પંખી નહીં હવું પણ તેતો દુનીઆદારી
 તજીને ગુથેનશીન યઈ ખોડેલો એક ફીલસુફ હતો અને તે પેલા અલખુ-
 રજ પાહડ ઉપર જઈ ઈનસાન જાતની વસતીથી દુર ગહેલો હતો, તે
 ફીલસુફની નજર તે ખાલક ઉપર પડી, તેણે ઉધારી મોટા કાષિ, તથા
 હર ખાખતની સારી તરખીઅત સીખવીને ઘણોજ દાનાવ અને લાએકી-
 વારો કાષિ હતો—તેથી પાછલા જમાનાનાં ઈસાંનના પાદશાહોની આકરી
 એક દાનાવ પરધાણુ તરીકે એ જાલજરે ઘણી સારી રીતે ખજવી હતી.
 મી० ડૉ રાખરટસન એક જગોએ સીમુરજ નામના પંખીનાં ખોલા-
 સામાં જણાવેછે કે.—

વીને અચ્ચુચો ઉભો, અને તેનું બચું પેલા પાહડ ઉપર ઉધરીને ધણું
જોરાવર થયુંછે, અને તે હજી સુધી હૃદ્યાતછે હેવી તેણે ખખર આપી.

— “ Seemoorgh, literally thirty Fowls. Some suppose it to be the Phoenix; Meniuski declares it to be the griffin; and Sir John Malcolm pronounces it to be the Rokh. This fabulous fowl, whose name implies that it was thirty times larger than any other bird, reigned as Queen on Qaf or mount Ulboorz, where she conferred with Alexander the Great, and stated in a conversation with Qurlhurman “that she had lived to see seven floods, and that a perfect void succeeded each. For she was believed to be rational and endowed with the faculty of speech. And in the same manner, that an eagle nourished Achaemenes, a Persian Prince, and supported Zanymedes, a beautiful boy of Phreggia, so did the Seemoorgh on Caucasus cherish Zal, the father of Roostum, but divesting the Seemoorgh of its fictitious character, we are told in the Dabistan, that the Seemoorgh, was a physician and a philosopher, through whose instruction “Zal became acquainted with the occult arts.”

મીઁ ઉલીઅમ રૌબરડસન નામના અંગરૈજ ગરંથકારના ઉપજા
અંગરૈજ સપ્તુનાનો ખગે ખાસામે એમ છે કે,—“સીમુરગ એટલે ત્રીસ
સીમુરગનાં કદનું અથવા વજનનું એક સીમુરગ, રાખપકે ફારસી ભાષામાં
“સી”ના માથેનો ૩૦) તરીકાના થાયછે. બાલે ગરંથકારે એ પક્ષીને
પેલાં “ફીનીક્સ” નામનાં પક્ષી તરીકે ધારી ગયાછે. (આગલા જમા-
નાનાં લખે અને લોકોના એતેકાદ પરમાણે એ “ફીનીક્સ” પક્ષીનો જાતી
ખવાસ એકાંત પાહડ અને જંગલમાં એખલુંજ રેહવાનો હતો અને જેઆરે
તે મરણ પામવું તેઆરે તે ખુદ પોતાના બદનની આકમાંથીજ પાછો
નવો જન્મ લેવું હતું.) “મીનીનસ્કી” નામનો લખનાર તેહને “ગરીફીન”
નામના જાનવર તરીકે જણાવી ગયોછે, કે (જે જાનવરનાં બદનના ઉ-
પજા ભાગનો અરધો આકાર અલીજના જેહવો અને નીચેના ભાગનો
અરધો આકાર સહીના જેહવો હતો. તેને બે પાંખો હતી અને ચાર
પગો હતા, અને આગલા જમાનાના યુનાની લોકોના એતેકાદ પરમાણે,
એ ગરીફીન પક્ષીને, શુનાની અને ખીજી કીમતી ખાણોની નગેહખાંતી
કરવા કીજે ખોદાતાલાએ પેદા કીધું હતું. એ ગરીફીન જાનવરનો આ- -

એ મુજબનો ખાખ જોતાંજ શાંમ બીદાર થયો, અને પોતાના સાથી શોખતીઓની મસતત લીધી, તેઓએ તેને એમ સહમતવીધિકે.—

રખનીજ બખશિરાપર જે થાય નાશીપાસ,
તે નેક કાંમે બુજવથી રહેજે નીરાસ.

— કાર આગલા જમાનાના શીકાઓ અને ખીજી સ્ત્રીને ઉપરખી કોતરેલો નજર આવેછે.) વલી “સર જન માલકમ” નાંમનો તવારીખ કરતા, એ સીમુરગ પક્ષીને “રખ” નું નાંમ આપી ગયોછે. એ સીમિરગ પખ શી જેના નામ ઉપરથી ખીજાં પખશીઓના કદ કરતાંને ત્રીસ ઘણાં મોટ-આંગવાણું હતું, તે “કોલેકાફ” અથવા અલબરૂજ નાંમના પાહડ ઉપર ગોયા હાકમી કરતું વસતું હતું, અને આગલા ગરંથકારોના જણાવેઆ મુજબ સીકંદર પાદશાહ અથવા “એલેકઝાંડર ધી ગ્રેટ” સાથેખી તેને વાતચીત થઈ હતી, અને વલી “કરહરમાંત” સાથે થએલી વાતચીતમાં, એજ સીમુરગ પક્ષીએ, તેને એમ કહી સંબલાવીજી હતુંકે, આએ પચ્ચવી ઉપર ફરીવલેલી ૭) સાત મેટી રેલોના બનાવે, તે પક્ષી પોતાની નજરે જોવાને જીવીજી હતું, અને દોઢેક વખતની રેલના હીંગામમાં તમામ જમાન ગોયા ફનાહ થઈ ગએલી દીકી હતી. એ પક્ષીમાં મનુજાનવના જેવું સ્નાન હતું, તથા માણસજાતના જેવી ભારા પણ બોલતું હતું, એમ આગલા જમાનાના લોકો માંનતા હતા. એજ પરમાણે વલી ખીજા લેખમાં એમ જણાવેલુંછેકે, “એકીમીનીરા” નાંમના એક ઈરાંની શાહજાદાનેખી, એક ખલીજે એજ પરમાણે પાલી પોશીને ઉધારેઆ હતા. તથા “ફૂરેજઆ” શેહરના “ઝેતામેરીજ” નાંમના એક ખુબસુરત એકરાનું પાલન પોરાનેખી, એક ખલીજેજ કરીઉં હતું; અને તેજ માફક ઈરાંત મથેના ઢોકેસસ અથવા અલબરૂજ પાહડની ઉપર વસનારાં સીમુરગે જાલને ઉધારેઆ હતા કે જે રૂગતમ નાંમના પેહલવાંનનો ખાપ થયો હતો. પણ એ સીમુરગને કંઈખી રીતનું એઆલી રંગ રૂપ આવેઆ વગર “દમેસતાંત” નાંમની નાંમીચી કેતાબનો બનાવનાર એમ લખી ગયોછેકે, સીમુરગતો જાતે એક હકીમ અને મોટો ફીલસુફ હતા કે જે કુનીઆંધારી તજ તે પાહડ ઉપર એકાંત વાશી થઈને બેઠો હતો અને જેનાં ઉસતાદીપણાં હેઠલ રસતમનો ખાપ “જલેજર” સધળી જાતના એલમ હુંગરથી વાકેફગાર થયો હતો.

(૨૪૪)

શું ખાક, કે શું પાહાડ, કે શું વાધ, કે શું રાહો,
શું દરીઆઈ મગરમછ, કે જીગીઆં, કે માહી.
સઉ પાલેછે ખુદ હેતથીજ ફરજદને,
શુકર કરી નમેચ ખોદાવંદને.
પણ તોડું એ નેકીનું તુંએ પેમાંન,
તે બેચુનાહ પુતને નાંખેઆ પશરાંન.
રખે જાણતો એમ કે તે જીવતો નથી,
તઈઆર થઈને જા તેની શોધમાં જલદી.
કે રાખેછે યજ્ઞદાં જ ઉપર નેધાહ,
તે નહીં થાય ગરમી કે સરદીથી તપાહ.
માફ માંગ તું રખ પાસ ને મુધાર તુજ બુલ,
કે તેજછે રાહનુમાઈ ને નેકીનું મુળ.

એ પછે શાંમ પેહલવાંન અલખરૂઝ પહાડ તરફ ગયો અને જગો
જગો પોતાનાં ફરજદની ચોકશાઈથી શોધ કરવા લાગો. તેહની નજર
પેલાં સીમુરગનાં રેહડાંણુ ઉપર પડી, અને તે રેહડાંણુની આસપાસે ફૂંતો
એક ઉધરતો જીવાંન મરદ જોયો. તેજ વખતે શાંમે તે પરવરદેગારને
યાદ કીધો અને પોતાનું સર જમીનપર મુંકીતે અનેક પરકારની ઓજર-
ખાટી અને કાકલુડી કરવા લાગો. એ પછે પેનાં સીમુરગનાં રેહડાંણુ
તરફ જવાનો તેણે રસનો નોંધ્યો, પણ તાંહાં તે શેહેલથી જઈ શક્યો
નહીં અને આસપાસે તરેહવાર જાતનાં જાંતવરોની અને બીજી
અડચણો જોઈ.

ક્રીધી તેઆરે તેણે રખની શતાવેશ,
કે પાહાડ ઉપર અહડવાની તેની કોશેશ,
થાય તેહનીજ કુમકથી જલદ ફેતેહમંદ,
ને બોલેઆ કે એ પાક યજ્ઞદાં બુલંદ,
છે તમામ જગતપર તુંનેજ મોટાઈ,
સરવે વસતુ પરછે તાહરીજ સરસાઈ.
માંફી માંગી તું પાસે નમાઈશું સર,
પડીચ મારા જીવમાં બહુ બારી ફીકર.

(૨૪૫)

જો હું પેલા જવાન સાંજ તોખમનો,
 ને નહીં હોય જો તે કાઠી બદ ઘેરેમનનો.
 તો થા હાન તું પોતેજ માહરે દસતગીર,
 મુજ સરખા નખલાની ગમગ તકશીર.
 જેમ મુજપર કરીને હાથ માહરે ધર,
 પાંચા આપ તું મહને તે ઝોલિયો પુતર.

એ મુજબની શાંમની અરજ તે પરવરદેગારે કપ્પુલ રાખી. પેલાં સીમુરગે દુરથી સામ પેહલવાનને જોતાંજ તે વીરોની ખુશ ખબર તેણે “જલેજર”ને કહી, અને તેહને એમ સમજાવીજ કે એ નીરદોશ અને નેકતામ જવાન, આજદીન તલક તેં આએ પાહડ ઉપર માહરાજ ગોકાની જોહમન અને કશાથી સોસોછે, અને મેં બી એક માએઆતુ દાએઆ તરીકે તાહરી પરવરશી કરીને ખસે માહબતથી ઉધારી મોઠો કીધોછે, તેથી માહરા દીલનો આહ તું ઉપર અતી ધણોછે. તાહરી ઉપર મુજરેલી એબો મુસીબતને લીધે હું બુદ માહરી તરફથી તાહરું નામ નીશાન “દસતાને જંદ” તુ રાખું છેઝી, સગબ કે તાહરી જંદગીની શરૂઆતથીજ તાહરા પીતાએ તુને એક જાતનાં ધાતકીપણ અથવા વીસવાસ ધાતથી તુને જંગલમાં ફેંકી દીધો હતો, અને તાહરું ખુન કરવાને તેણે આહીંજ હતું.*

* હિઆને બચાએ માએ બાપના વીરાવાસ અને પેઆરથી ઉધરી મોટાં થાએએ-પણ શામતો ખાદતાલાની બખશેલી ચીજ અથવા પુતરનો દીધાર જોમ નાથીપાસ થાએએ અને બાપ તરીકેની પોતાની ફરજ બુલી એક જાતની બેવકાઈ અને વીરાવાસઘાત કરી તે પશુ બચાને મારી નાંખવાના એસદાથી પાહાડની ઉપર નખાવીજ હતું, એ તેની ખુંડી ચાલની બદલાગી તેને સર ચોહોંટાડી રાખવાની અને બીજાં માએ બાપોને શીખામણ આપવાની ધારણાથી પેલા સીમુરગે એહવું નામ રાખવાની બલાંમણ કીધી હતી, એમ સમજવું. એ વીશે મી. રાખરટસન નામના અંગરેજ લખનારેની લખાણ ખાલાસો કાઢેછે તેના સાર નીચે મુજબનો છે.—

“Zal, was the son of Sam, the father of Rostum, and the Grand-sire of Soohrab; he was called Zalzur, because, according to D’Herbe- -

અલપુરજ પાહડ ઉપરથી પેલું શીમુરગ જાલેજરને
તેહના બાપની આગલ લાવેલું તે વીશી, તથા
તે શીમુરગે ધણાએક ઢલાસા ભરેલા સખુનો
જાલેજરને કહેઆ તે વીશી, અને તે પછે
ધરાંનખાતે “મીનોચેહર” પાદશાહની
દરબારમાં જાલને લઈ જવામાં
આવેઆ હતો તે વીશી.

તે શીમુરગે જાલેજરને એમણી સમજવોડી કે, - શામ તાહરો બાપ
થાએછે, અને ધરાંનના પાદશાહનો તે મોટો પેટાવાન તથા વડો વજર
છે, તે હવેથી તાહરો પુરતો સંભાલ કરીને તુને માન ધજતયો રાખરો

- lot, “il vint au monde couvert d’ un poil blond et dore,” but Richardson says, that Zalzur means “Golden hair;” hence Sir Wm. Jones styles him, “the Prince with the golden hair.

“The Boorhani Qatin says, that Zal is a word, which means a decrepid old man with white locks; that Zal was born with “candid tresses;” and that it was in consequence of the colour of his hair and his ruddy complexion, that he received the agnomen of Zalzur. Thus Julius was surnamed Cæsar, on account of having been “born with a thick head of hair,” as stated by Lemprierre, in his Class. Dict. and Pyrrhus, received his name, like Zal, from his yellow curls, as well as his florid complexion; while William, the son of the Norman Conqueror, as every one knows, was styled Rufus on account of his red locks. Zal was also entitled Zal the betrayed, because his father Sam Dustan, or Sam the Treacherous, perfidiously betrayed his paternal trust, by exposing his son to perish in a waste, under the supposition, that the infant, from being born with white hair, must have sprung from a fiend, or what is more probable under a suspicion, that the child was the offspring of some northern chief.” Zal was exposed immediately after his nativity, on Mount Ulboorz, the Idus or Olympus -

તેમાં કશો શક નથી. હેવા સમુદાનો સાંભળતાં જાણેજર ગભરાઈ ગીએ અને રડી પડેએ. તેણે કોઈબી બીજા ઈનસાન જાતને પોતાની

— of the Persians, where he was nurtured by the Seemoorgh or Griffin in the same manner that Achaemenes was nourished by an eagle and Semiramis by a Dove. It was owing to this event, that Sir J. Malcolm appears to have identified Sam with Persens, Zal with Achaemenes, and Roostum with Artabanus."

મી. રાખરડસનનાં ઉપલા અંગરેજી સમુદાનો ગુજરાતી બોલાસો એમ થાયછે કે—“એ જાણ તે પેલા રસતમનો બાપ અને સોહરાબ પેહલવાંનનો બપાવો થતો હતો. એહને “જાણેજર” નું નામ એટલા કીન્ને આપેઆમાં આવીજી હતું કે “ડાકટર હરમેલિટ” નામનાં એક બીજા ગરંથકારના લખવા મુજબ તેનાં બદલે ઉપરનાં બાલ સોનેરી રંગનાં હતા. “રીઅરડસન” નામનો એક બીજો ગરંથકાર એહછે કે “જાણેજર” સબદનો સાચોના જ “સોનેરી બાલ”નો થાયછે. “જાણ” એટલે બાલ અને “જર” એટલે શુનનું. એ ઉપરથી “સર ઉલીઅમ જોનસ” નામનાં એક મોટા અંગરેજ વીદવાંને “જાણેજર” નું નામ “સોનેરી બાલ વાલો શાહજાદો” કરી લખ્યુંછે.

“બુરહાને કાટે” નામનાં નાંમીયાં પુસ્તકનો લખનાર એમ કહી ગયોછે કે, “જાણ” સબદનો અર્થ “સપેદ બાલવાલો જાણક અને આરાકત સમ્પરાનો થાયછે. જાણેજરનાં બદલપર જનમથીજ સપેદ બાલો હતા અને તેનાં મોહડાંનો રંગ રતારાપર હતો તેથીજ તેહના દેખાવને મલતું “જાણેજર” નું નામ આપેઆમાં આવીજી હતું. જેમકે રામન લોકનો પાદનાહ “ગુલીઅ” જનમેએ હતો તેજ વખતે તેનું માથું જાડા બાલોથી બરેલું હતું, તેથી તેને “Cossar” (સીઅર)નાં બેતાબી નાંમની નીશાંત તે વખતનાં લોકોએ આપી હતી, એમ “લમપરાયર” નાંમના ગરંથકારે પોતાની “કલાસીકન ઇન્ડિયન” અથવા રાબદ કોરામાં લખી જણાવેલુંછે. વળી “Pyrrhus” (પાયરહસ) નાંમના એક બીજા જાણીતા સરદારનાં બદલ ઉપરબી, પેલા જાણેજર પેહલવાંનની મીસાલે પીલા રંગના બાલના ગુછા હતા, તથા શેરબ અથવા ગુલરંગ તેહનો ચેહરો હતો, તેથી તેહનું નાંમબી એજ રંગ રૂપને મલતું આપેઆમાં આવીજી હતું. એ ઉપરાંત યુરોપની તવારીખમાં પરસીધ થએલા પેલા Norman Conqueror (નારમન કોનકરર)ના દીકરા “ઉલીયમ” ના—

નજરે દીઠાં નહોં હતાં. અને તે શીમુરગથીજ ઈનસાનની ચાલચલણુ અને ખોલીબી શીખેઆ હતા.* તેહનામાં સારી સલુકાર્થ તેમજ સારી સહમજન

-ખાલનાં યુઝાખી, રાતા રંગના હતા તેથી તેનું નામ Rofus (રફસ) કરી રાખેઆમાં આવીજી હતું, એમ સધલા તવારીખના અભિઆશીઆને ખા-ખર હથે. વલી જલજને તેહના ખાપે નાંધપણમાંથી વેરાંનમાં ફેંકી દીધો હતો તેથી તેના ખાપનું નામ “રાંમ દરાતાંન” કરીને રાખ્યું હતું, કે જે રાખદનો અરથ “પોતા તરીકેની ફરજ બુધી જઈને એક જાતના વીરા-વાસઘાત બરેલી વરતણુક પોતાનાં ખ્યાં તરફ વાપરી હતી અને તે ખ્યાંને ખાલ સાથે અવતરેલું જોઈને, તે કોઈ શેહતાંન અથવા દેવને પેટનું હથે, અથવા આતર દરાતા સુલક તરફ રેહનારા કોઈ ખખીસ સરદારને પેટનું હથે, હેલું ધારીને, તે જલજરને મારી નાંખવાની ધાર-ણાથી વેરાંન પાહડ ઉપર નખાવેઆ હતા, તેથીજ તેના ખાપને “રાંમ દરાતાંન” કરીને કહેતા હતા. જલજ જેહયો જનમ પામેઆ હતા તેહ-વોજ તેને અલખરજ નામનાં પાહડનાં જંગલમાં નખાવી દીધો હતો, કે જે પહાડને ઈરાંનીઆનો “ઈનડસ” (Indus) અથવા “આલીમપસ” (Olympus) કરી આગલા ગરંથકારે કહેતા હતા; અને એ પહાડ ઉપર શીમુરગે તેહનું પેરાન ડ્રાવું હતું,—જેમકે Achaemenes (એક્રી-મીનીસ)ને એક ખલીલ પાલેઆ હતા, અને Semiramis (સેમીરમીસ)ને એક કબુતરે પાલી ઉધારેઆ હતા તેમ. એ સુજખતા એકમલતા ખ-નાવો ખનેલા આગલી તવારીખોમાં નાંધાવેલા હેઆને લીધે, “સર જે. મલકમ” (Sir. J. Malcolm) નામના અંમરેજ ગરંથકારે સાંમને Perscus (પરસીયસ) સાથે બેલી નાંખેઆછે, તથા જલજને “એક્રીમીનસ” તરીકે ગણેઆછે, અને રસતમને Artabanus (આરટેબનસ) તરીકે ગોઠવી બેસાડેઆછે.

* વાંચનાર જોયેકે આ પુસતકની આગલી એક નોટમાં ખોલાસો કરેઆમાં આવેઆછે તેમ, રાઆર ફીરદોશીનાં એ સુજખતાં લખાંણુ ઉ-પરથી ખુબી રીતે માલમ પડેછે કે, શીમુરગ કંઈ પંખીની જાતનું જંના-વર નહોં હતું, પણ દુનીઆંધરી તજીને એકાંતવાથી થએલો મનુશરૂપી કોઈ ફીલસુફ હતા, જેણે ખોલવાની બારા તેમજ ડહાપણુ અને સભય-તાપણાંની સધલી રીતમાંતો જલજરને અઝી રીતે શીખતી હતી.

હતી, અને જોદાતાલાની સેતાએશબી હરદમ કરતો રહીને. ખરી બખરોશ અને મદદ આહતો હતો. સીમોરગની તરફ પોતાનું મોહું કરીને, તે એમ જોલેઓ કે, એ ભલા સીમોરગ! એક મેહરબાન દાઈ તરીકે લાંબી મુદતસુધી તે મને પાલીપોશો માટે કીધોછે, પણ હાલ તું મારી સંગતથી કંટાલો ગીઓ હશે, તેથી મને જુદો પડવા આહોછે તે જોઈને હું બહુ દલગીરછું. મને કોઈબી બીજી ચીજની ખાહેશ કે લોભ નથી. આ પાહડ ઉપરની તાહરી યુક્તનેજ હું મારાં તખ્ત તરીકે ગણુંછું, અને તાહરી મેહરબાનીના સાયાને મારાં સર ઉપરનાં તાજ તરીકે માનુંછું. તે પરવરદેગારનાં હજારો હજાર મુકરાનાં કરી હું કબુલ કરું છેછી કે, મારાં બાળપણની સઘળી મુશ્કેલાનું આશાન તાહરેથીજ થયુંછે, અને હું તાહરેથી કંઈબી પરકારે જુદો પડવાને આહતો નથી. તેઆરે સીમોરગે તેને એમ સહમજબેઓ કે, હેત્રાજ બનાવો આ દુનીઆમાં બનતા આવેઆછે, વાસતે તાહરે ધીરજ ધરવી અને કંઈબી રોતે નાખુશ થવું નહીં. તાહરે બાપ એક મોટા મુલકનો પેહલવાન અને રાજા છે, તેથી સેવટે તે દેશનાં તખ્ત અને તાજની મોટાઈ તુનેજ મળશે. હવે આ એકાંત બીયાબાનમાં તાહરું કરું કામ નથી, અને દુનીઆના સંસારસાથે લેલાઈને સઘળી પાંતીની અજમાએશ મેલવીને, તાહરા જાત ભાઈઆને તું ઉપયોગી થઈ પડવાની કોશેશો કર. હું તાહરે ખરેખરે ખેરખાહ છેઊં, અને તાહરી આબાદી જોવાને ઈછુંછું. આએ એક પીછ હું તુહને આપુંછું, તે સંભાલી રાખજે, અને હરેક તાહરી સઘરી અથવા અઘરીને વખતે મારો મદદનું કામ પડે તો એ પોછના થોડાએક બાલ આતશ ઉપર ધુપાવી મને યાદ કરજે, એટલે તરતજ તાહરી મદદે પોહચી શકીશ. લાંબી મુદતસુધી એક મારાં પોતાનાં બચાં તરીકે મેં તુને ઉધારેઓછે, વાસતે તુંબી મને વીસરતો ના અને મારી તરફ માયા-મોહબત રાખતો રહેજે. એટલું જોલી જાલને તેહના બાપ શામની આગલ લઈ ગયો, અને જાલનું સઘલું બદન લાંબા લાંબા બાલોથી ભરેલું હતું, પણ તેહનાં મોહાંને રંગ રૂપ, ગોયા બાગે બાહારના જેવું ખીલતુ હતું, તે જોઈને શામ પેહ-

લવાન નવધાર રહવા લાગો, અને પેલાં સીમુરગને પડેલી તજદી બાબે
તેનો ઉપકાર માની પોતાની તકશીર વીશે માફી માંગો લીધો હતી.

નમાવીજી તરત તેણે પોતાનું સર—
ક્રીધી તેણે આફરીન તે સીમુરગ ઉપર.
ને બાલચ્ચા કે ચ્ચે પંખીના પાદશાહ—
આ રીતનું કહ્યત,—હુંતર,—ને રીત-રાહ—
આપીછે તુંહુને તે દાદારેજ આરા—
કરેચ જેથી તું કુલ દુખીની બરદાર,
તમામ જાતની નેકી—ને ખુખીનાં કાર—
માં કીધુંછે તુંનેજ તે રમે સરદાર.
રેહજો તાહરા બદખાહ સદા દરદમંદ,
રેહજો તું હંમેશા હેવુંજ જોરેમંદ.

હેવા સખુનો સાંભળેઆ બાદ, સીમોરગ તાંહથી પાછો પોતાને
મકાને ગીચ્ચો. શામે ફરીને ધીરજથી જાલેજરનાં બદન તરફ નજર કીધી
અને સઘડી રીતે તેને તપાસી જોયો.

નજર આચ્ચેઆ તે પુત સહ રીતથી નેક,
દોડો તેહને તખત ને તાજને લાચ્ચેક.
સહોં જેવી બાગુ,—ને રૂપ ખોરશેરી—
દીવથી તે પેહલવાન,—ને હાતથી જંગી.
પાપણુ તેના સપેદ,—આંખ કાલી કાજલ,
હોટ જેમ પરવાળાં—ને રૂપ પર લાહી—જલ.
બાલ શીવા નહોં હતી ખીજી કંઈ ચ્ચેખ,
નહોં કંઈખી ખામી—કે કસુર કંઈ સેહેજ.

હેવું જોઈને શામતા દીલને મોટો આનંદ ઉપજેચ્ચો. અને ખુશ
મોજજથી તથા નરમાશથી જાલેજરને એમ કહોજી કે, ચ્ચે બેટા! ગઈ
ગુજરી વાત વીસરી જઈને તાહરું હઈજી મોકલું અને નરમાશ ભરેલું
જાખજે. મારો ધરમ યજદાં પરસતીનો છે, અને તે યજદાંચ્ચે જેઆરે તું
જેહવા પુતરને સલામત હાલતમાં પાછો માહરે સવાધીન કીધોછે, તેઆરે

મેં તેહને હેવી કચ્ચલાત આપીછે કે, તાહરો દેખાવ જોઈને હરગીજ થઈને, હું ફરીથી કચ્ચવાઈ નહીં, અને નાશખર થાઈ નહીં. હવે પછે તાહરીજ મોરાદ અને તાહરાજ માંગવા મુજબના સઘળાં કામો હું કરીશ, અને સરવે પરકારે હું તુને રાજી સખીશ. એટલું કહીને તેહનાં બદનમાં વસતરો તથા કપ્પા પેહરાવો અને હથીઆર ભીડાવેઆં. એ પછે તે બેઉ જણા શેહરમાં ગયા તાંહાં તેઓને સઘણાં લશકરે તેમજ રઈઅતનાં લોકોએ મોટી ખુશાલી ભરેલી મુખારકબાદી આપી હતી.

વજંતર ને ગાયનના આવાજો પાસ,
થી લાએઆ હાથીની અંમરી તે પાસ.
સવાર થયો તે પર તે જલ નાંમદાર,
આગલ આલીજી જરાકરને શુખા સરદાર.
પોકાર મારતા ચાલેઆ તાંહાંયી પાશિઆંમ,
હશી ખુશી સાથે રાહ કાપી તમાંમ.
મધન થાતા આએઆ સઉ શેહરની અંદર,
હું તેમમાં પેહલવાંની કહિઆત ખરતર.

જાલેજર વીરોની ખખર ધરિનના મુલકમાં પાદશાહ મીનાચેરને થતાંજ નોજર તથા જરસપ નામના પોતાના બે બેટાઓ મધેથી, નોજર નામના એક બેટાને, શામ પાસે મોકલેઓ, અને ધરિન ખાતે આવવાનું ઈજન કીધું. શામ પોતાના બેટા જાલને લઈને, નોજરની સાથે તરતજ પાદશાહની દરખાર તરફ ગયો. “મીનાચેહર” પાદશાહ તેઓની મોલાકાત મોટા માન અને મોહબત સાથે કીધી. જાલનું રૂપરંગ જોઈને પાદશાહ ઘણો અજબ થયો, અને ભર મીજલસ વચે શામને એમ કહીજી કે,—આ તાહરા બેટાના જેવો કોઈબી બીજો નર આખી પૃથવીમાં નહીં હશે. હેના જેવું કદાવર બદન, હેના જેવો સુંદર ચેહરો, હેના જેવી જી-આઈ અને હેના જેવી બાજુનું બળ કોઈબી બીજા ઈનસાન જદામાં નહીં હશે. હેનું સવરૂપ જોતાંજ જીવને આનંદ અને અફલને હેરત ઉપજે. તાહરી પોતાની બેસહમજથી એ બચાંને તુએ હેરાન કીધું,

(૨૫૨)

પણ હવેથી તુને ઘટેછે કે, આ દુનીઆમાં ને કોઈથી ચીજથી તું
તાહરું જીગર રાજી કરવા આહે, તો એજ પુતરનાં દીદાર જોઈને હરદમ
મથન રેહજે.

છે તેહનાં સુખપર કેઆંનીની જાહે,
જેરમંદ તેહના પંજરે રાહો ગીરાણી.
હુશીઆર નરના જેહવુંછે તેનું જીગર,
બુદ્ધા જેટલું ડહાપણુછે તેની અંદર.
શીખવ તેહને લડાઈના દાવપેચ તમામ,
શીખવ તેહને મીઠાસ-ની રીત રાહનાં કામ.

હેવા સખુનો પાદશાહને મોહડેથી સાંભણી શામે પોતાનું સર નીચું
કીધું અને તે મુજબનો અમલ કરવાને કબુલ કીધું. એ પછે શરૂઆતથી
તે આખર સુધોનું તમામ બયાન પાદશાહ આગળ તેણે કહી સંભલાવીશ,
અને પોતાના પુતરના દીદાર જોવાની ઈતેજરીમાં ખોદાતાલા પાસે નીચે
લખેઆ મુજબની દુવા માંગી હતી તે વીરો એસારો કરી, તે એમ ખો-
લેઆ હતા કે,—

“કીધી તેઆરે દાદારની મેં મનાજત,
કે એ જગના આરા-એ રખ ખીનીઆજ.
ચાલુછે હર જગે તાહરાજ મોજેજ,
નથી કરતો આકાગ તુંજ હોકમ શીવા.
ખોરશ્વદને આંનના તું સરખા દાવાર,—
પાસ છેજી હું એક બંદા દીલથી યુનેહગાર.
છે બખશીશનીજ ઉમેદ તુંથી મને ખસ,
ખીજી ચીજપર નહોં પોંદ્યતો મારો કેઈ દસત.
એક પંખીથીજ પલેલું નાદાંન બાલક,
ઉધરીજાય પુર રાખતીથી ને આજ તલક.
ને પેહરેછે, રશમને બદલે આંમકું,
કુધને બદલે ચુંચેચ ને ગોરાનું ખોતું.
તેહને લાવ તું મુજ પાસ એ ખોદાતાલા,
ઈઆ આપ મહને તે પાસે જવાની રાહ.

(૨૫૩)

ધાતકી ચાલને કીધે જીવ મારે ના ખાલ,
પાછો આપ તે પુત્રું, ને દીલકર ખુશાલ.”

એ પાદશાહ! એ મુજબલી મારી અરજ તે દયાલુ દાદારે કબુલ
રાખી હતી, અને પેલા અલખરૂજ પહાડ ઉપર ચઢવાનો ખરો મારગ મને
મુજ પડ્યા બાદ, પેલો સીમોરગ જાલને લઈને મારી પાસે આવેલો
હતો, જેહને આજ દીને તાહરી મુખારક અશમ આગળ હાજર કરવાને હું
રાકતીવાન થયો છું.

કાબુલ શેહરના મેહરાબ નામના પાદશાહ સાથે
જાલેજરની મેલાકાત થઈ અને તે પાદશાહની
રોબારે નામની બેટીની તારીફ સાંભળીને તેની
ઉપર જાલેજર આશક થયો તે બીના તથા
મેહરાબ પાદશાહ પુતપરસત હતો તેથી
તેની સાથે ખાણું ખાવાને જાલે ના
કહીઈ તે વીસ.

જાલ પેહલવાન જે જાબુલ શેહરમાં રેહતો હતો તેની ઈછા કાબુલ
તરફ જવાની થઈ, તેથી હર તરાંહના રંગ રાગ અને ગમત તથા મજા
કરતો કાબુલની મુસાફરીએ નીકલેલો અને ધારવેલી મંજલપર જઈ
પોંહતો. એ વાતની ખબર જેઆરે કાબુલ શેહરના મેહરાબ નામના પા-
દશાહને થઈ તેઆરે તે જાલેજરને સાંચો એસતેકબાલ લેવા ગયો. એ
ખેહુ સરદારેની મેલાકાત થતાંજ અરસ પરસ માન-મોહબત બતાવી,
પછે તેઓ કાબુલના* પાદશાહની તખ્ત ઘાહના મેહલમાં ગયા અને તરે-

* સર જી. જોનસે એશીઆ ખંડના કેટલાએક સુબકોનું જેઆન કી-
ધેલું છે તેમાં “જાબુલ” તથા “કાબુલ”નાં ગામે વીસે તે લખેલ છે—

“Segestan or Sistan, the Drangiana of the Greeks, has part
of the Desert, and Kerman, on the West, and on the East—
૪

(૨૫૪)

હવાર રીતની વાતચીતોમાં મશગુલ થયા. જલેજરનું કદ તથા ચેહરો અને શેઆન-શોકત જોઈને કાબુલનો પાદશાહ મેહરાબ ધણેજ ખુશી થયો. વળી કાબુલના પાદશાહની ઢપછપ જોઈને જલેજરના દોલમાંથી ધણો ઊંચો વીચાર બેઠો. તેનાં કદ તથા ચેહરા ઉપર અજાયબી ભરેલી નજર કરીને તે વારંવાર જોયા કરતો હતો. તેહવામાં તે મીજલસના

— the country of Gour; it has another desert and part of Mocran, South, and joins on the North to Zablestan. The country of Segestan consists chiefly of plains, and is very fruitful in palm-trees. This province, and Zablestan, the ancient Arachosia, were considered as one principality by the old Persians; and Roostann, the commander under Cyrus, held it as a fief from the king of Iran. The City of note in Zablestan is Cabul, which, indeed, is generally reckoned the Capital of another province, named Cabulistan, and no man, as the Indians say, can be called the ruler of India, who has not taken possession of *Cabul*."

મી. કીનનીઅર (Kinneir) નામના ખીજ લખનારે ફરિશ્તાના મુલકનું વરનણ કીકુંછે તેમાં તે જણાવેછે કે—

“The province of Seistan, formerly called Nimroze, and comprehending part of Arriana, and the country of the Sarangacans is bounded on the N. and N. W. by Khorasan; E. by Candahar and Zablestan. Firdousee in many passages mentions that his heroes go from Seistan to Zablestan. Gisnee is situated in Zabul, but not in Seistan.”

ઉપર લખા મુજબનો સર વીલીયમ જોનસે કાબુલ તથા જાબુલના મુલક વીથે જે ખાલાસો કીધેછે તેનો યુજરાતીમાં અરથ એમ થાયછે કે:—

“સીસતાંન અથવા સજેસતાંનના દેશને આગલા જમાંનાના ગરીક અથવા યુનાંની લોકો “દરેગીયાના” કરી કેહતા હતા. એ મુલકની પરાચીમ દીશાએ કેરમાંનો મુલક તેમજ કેટલુંએક જંગલ આવેલુંછે; ઉગમનની દીશાએ “ગોર” નામનો મુલક આવેલોછે. દખાણુ દીશા તરફ એક ખીણું જંગલ અને મોકરાનનો દેશછે અને ઉત્તર દીશાની તરફથી —

(૨૫૫)

એક યુવરગ ગરહસથે જલેજરના કાનમાં હેવા સંખ્યુતો નાખેઆ કે, એ પેહલવાન! એ પાદશાહ મેહરાબનું કદ અને રૂપ જોઈને એટલો બધો અચરતીમાં કેમ પડ્યોછે? અગરજો એ પાદશાહની એક બેઠી તેના મેહલના પરદામાં યુપત રેહછે તેહના દીદાર જો તું જોવા પામે તો આ દુનોઆંતી બીજી સઘળી નેયામતો તું ભુલી જાએ.

એ શાહના મેહલમાં છે એક પુતરી ખુબ,
સુરીયથીબી સરસછે જેહનું તેજ મુખ.

-જખલુસતાંનના મુલક સાથે જોડાઈ જાયછે. સીસતાંન અથવા સજે-સતાંનનો દેરા મોટાં મેદાંનાથી ભરેલોછે તથા ધણો ફળવંતો અને ખ-જુરી તથા તાડનાં ઝાડોથી ભરેલોછે. એ મુલક તથા જખલોસતાંનના મુલક કે જેહને આગલા જમાનાનાં લોકો “આરેકોશીઆ” (Arachosia) કહી કેહતા હતા તે બેઉ મઝીને ઇરાંનની શેહનશાહતનાં પાયતખતનું શેહર તરીકે ગણાતું હતું; અને પાદશાહ કેખરાઈનાં જમાનામાં રસતમ પેહલ-વાંને એ શેહરને ઇરાંનના પાદશાહની તરફથી મલેલી બંગીરદારી તરીકે પોતાના સવાધીનમાં રાખેલું હતું. એ જખલુસતાંન દેરાના મોટા મુલ-કમાં કાબુલનું શેહર એ મુખ્ય ઇઆને પાયતખત શેહર ગણાતું હતું અને વહી જે મુલકને કાબુલુસતાંન કહી કેહતા હતા તેનું પાયતખત શેહરખી એજ હતું અને હીનદુસતાંનના લોકોના ખુલો વીચાર હેવા હતા કે જે પાદશાહ કાબુલ શેહરને પોતાના તાબામાં કરી નહીં શકે તે પાદશાહ આખાં હીંદુસતાંનનો પાદશાહ તરીકે ગણાઈ શકતો નહીં હતો.”

વહી મીં “કીનનીયર” નાંમનો ગરંથકાર એમ લખી ગયોછે કે:—
“સીસતાંનના મુલકને આગલા જમાનામાં “નીમરોજ”નાં નાંમથીબી પીછાંણુતા હતા અને ઇરાંનને લગતો મોટો ભાગ તેમજ “સારાં ગેકાંનસ” દેરાનો મોટો ભાગખી તેમાં હતો; અને એ સીસતાંનની ઉતર દશાએ લેમજ આતર-પરાચમ દશાએ ખોરાસાંનનો મુલક આવેલોછે; અને ઉગ-મન દશા તરફ કંદહાર અને જખલુસતાંન આવેલુંછે. ફીરદોશી શાએર પોતાનાં પુસતકના ધણા ભાગોમાં એમ જણાવેલુંછે કે તાંહાંના પેહલવાંનો શીરાતાંનથી જખલુસતાંન જતા હતા. ગીજનીનું શેહર જખુલ દેશમાં આવેલુંછે અને શીરાતાંનમાં આવેલું નથી.”

(૨૫૬)

હે માથાંથી તે ધગ તગ રંગે હાથીદાંત,[†]
એહરે દીસેચ નેમ એક ખીસેલા ખાગ.
બદન તેનું સીકું નેમ સરવની ડાહ્યા,
બે જુલફે નેમ કસતુરની કમંદ મીસાલ.[‡]
ગાણે તેના બે છે ગોલાખ જેવા લાલ,
બે હોઠ દીસેચ દારંમના દાંણા મીસાલ.
ચાંદી સરખી છાવી—તેની સફાઈદાર—
પર ઉગેઆંછે બે તાજાં ખીલતાં અનાર.
બે આંખ તેની છે ગોયા નરગેસીઆં ગુલ,
પાંપણ તેનાં કાલાં નેમ કાગનાં પર ફુલ.
બવાં તેનાં બે નેમ “તરાજી” કમાન,[§]
દીશેચ તેમપર કસતુરી રંગનું વલગાંણ.

† એ રીતનાં મીસાલદાર લખાણ કદાચ આજનાં જુવાનોને નવાં
જેવાં લાગશે, પણ નામીયા હમ્મરાપોઅન કવીઓ અને શાઅરશાઅખી
એજ દેખનાં લખાણો કીધાંછે તેનાં નસુનાં દાખલ કેટલીએક સતરે
અતરે ઠાંકી દેખાડીએછે. “વરજીલ” નામના કવીનાં લખાણનો
“ડરાહદિને” તરજુમા કીધાંછે તેમાં હાથીદાંતનાં જેવી બદનની સપેદી
વીસે લખેછે કે—

“Thus ivory shows its white combined with red,
And roses so, o'er beds of lilies spread.”

‡ વલી માથાના ખાલ તથા ગાલની સુરખી વીસે—“એરીઆસતો”
તથા—“સપેનસર” લખેછે કે.—

“Bound in a knot behind, her ringlets rolled
Down her soft neck, and seemed like waving gold.”

“Her cheeks with lilies mix the blushing rose.”

“In her cheeks the vermilled red did shew
Like roses in a bed of lilies.”

§ “તરાજી” તખરસતાનના લતા તરફનું એક ગામછે. મી. રીચ-
ડક્સન લખેછે કે “Name of a City in China” એ શેહર તીર-ક -

(૨૫૭)

અગર આદે તું આંદો, તો રૂપ તેનુંજ છે,
 અગર આદે તું કસતુર, તો ઝુ તેનુંજ છે.
 પેચદાર તેના બાળ જેમ કસતુરનું બપ્પતર,
 ગાંધો વઘેઆય તે પર એક ખીજા અંદર.
 હાથનાં આગળાં દરા, જેમ આંદીની કલમ,
 છે સુંદરીઆ ચીતર તાંહાં સેંકડો રકમ. ||
 છે રૂપ તેહનું બેહરાતી—પગથી માથાં તક,
 બરેઆય તેહમાં સણગાર, રંગ—રાગ ને ગમત.
 તાહારેજ લાએક છે તે, એ નાંખી પેહલવાંન,
 ગગન પર જહલેચ ગોલા રૈરાનીદાર આંન.”

— માન તેમજ રૈસમી લેખાસ અને ખીજા સંગારની ચીજો બનાવામાં
 પરખેઆત હું. કમાનના જેવાં કાલાં બવાની મીસાલ આપતી વખતે
 મી. સુર નામનો અંગરેજ રાએર લખે છે કે—

“ Let her eyebrows sweetly rise
 In Jetty arches over her eyes.”

બેહરે આનના જેવો—તથા છાતીપરનાં પીસતાંની ખુખી વીસે હંઆરો—
 પીઅનોએખી નીચે ધુલ્ય લખું છે—
 મી. સપેનસર લખે છે કે—

“ Her spacious forehead like the clearest Moon,
 Whose full grown orb begins now to be spent.”

શેકસપીઅરે કહીજે છે કે—

The noble sister Poplicola,
 The Moon of Rome.

કેનેએનસનાં સખુનો એહવા છે કે—

“ The virgin’s breasts, the gentle swell avow
 So the twin fruitage swell on every bough.”

|| “સેંકડો રકમ”—એટલે તહેરવાર જાતના અથવા, જાતજાતના
 ફાપા અથવા લીટીઓ.

(૨૫૮)

ઉપર મુજબના સખુંતો સાંભળતાંજ જલેજરનાં દીલમાં મોહબ-
તના આતશનું ધણતું સલગીઝી. તેનું મન અતી ઘણા જોશ ઉપર
આવીઝી અને તેથી તમામ જાતનો હોશ અને આરામ તે ખોહી ખેઠો.
આખો રાતનો વખત તેણે પુર ઈતિજરીમાં અને ઉજાગરામાં ગુજરેઝ્યો.
બરી બાંમદાદને વખતે કપુર રંગની સપેદી દુનીઆની સપાટીપર પંથરા-
તાંજ પોતાના મેહલનાં બારી બારણાં તેણે ખોલ્યાં કીધાં તેજ વખતે
મેહરાબ પાદશાહ તેહની આગલ આવી ઉભો અને જલેજરને એમ ક-
હીઝી કે એ મેહલવાન! તું માહરા પોતાના મેહલમાં આજ દીને ગમત
કરવા કીજે આવ કે તેથી માહરા જીવનેબી મોઠો આનંદ ઉપજે. જ-
લેજરે તરતજ જવાબ આપેઝ્યો કે ના, એમ કયુબી બની શકશે નહીં.
તાહારા ઘેરમાં આવીને ખાણાંપીણાંમાં તથા મોજમજહમાં મશગુલ થવું
મને સજવાર નથી અને માહરા બાપને તથા માહરા પાદશાહ મીનોચેર-
નેબી જો એ વીશેની ખબર થાએ તો તેઝ્યોબી ગુશે થયા વગર રેહ
નહીં. તાહરો મજહુબ હમારા મજહુબના જોહવો નથી અને તું બુતપ-
રસ્ત છે તેથી તાહરો સાથે ખાવા પીવામાં માહરેથી સાંમેલ થઈ શકાય
નહીં* એ વગરે જો તું કાંઈ બીજી વાત કેહશે તો હું કયુલ રાખીશ.

* “બુતપરસન” ઈઆને પથર પુંજનારો અથવા એકથી વધારે આ-
દાએ એહવું ઈમાન ધરાવનારો સખરા. એ બાબતને લગતા ખુદ ફી-
રદોસીના લખેલા ખેતો નીચે મુજબનાં છે.—

“બદઉ ગોફત મેહરાબ કે અએ પાદશાહ,
સરઅફરાજી—પીરજ—ફરમાનરવા.
મરા આરજુ દરજમાંને એકી અસત,
કે આન આરજુ બરતો ફરાવાર નીસત.
કે આઈ બ શાદી સુએ ખાને મંન,
ચું ખોરશીદ રાશન કુની જાને મન.
મીનીન દાદ પાસુખ કે ઈન રાઈ નીસત,
બખાનેતો અંદર મરા જાઈ નીસત.

(૨૫૯)

હેવા સખુંન સાંભલીને મેહરાખે ઝોર જલનેજ પોતાનાં દીલમાં યુરી
દીનનો ગણેઝો અને તેહને સલામ કરીને પાછો પોતાનાં મેહલ તરફ
ગયો. એ પછે જલને પેલી રોદાખેની મોહખત પાછી યાદ આવી

ન ખારાદ બદલિ સામ હમદાસતાન,
હમાન રાહ ચુન ખરાનવદ દાસતાન.
કે મા મએ ગસારીમા મસતાંન રાવીમ,
સુએ ખાંનએ જુતપરસતાંન રાવીમ.
ચું બે રાનીદ મેહરાખ કરદ આફરીન,
બદીન જલજરરા ખુંદ નાપાક દીન.”

એવી મતલબનાં ફીરદોશીની બેતનાં લખાણ ઉપરથી ખોલું
દોસેછે કે, પારસીઆના નેઆગાંનાખી જે લોકો જુદું એકીન ધરાવનારા
હઆને એકજ આદાને નહીં માંનનારા હતા તે લોકો સાથે ખાવાપી-
વાનો અને ખીજો વેહવાર રાખવાથી સદા દુર રેહતા હતા બલકે
ધીકાર બતાવતા હતા. જુદદીનને તાંહનું જરથોસતીઆ આએતો તે
નારવા છે રાખ્ય કે ખરા જરથોસતી અથવા યજ્ઞદાંપરસતી દીનદારનાં
રવાંન તેમજ તનની યાકીજગીને તે બલલ કરનારેછે. પારસીઆનાં
ધરમને લગતાં જુદાં જુદાં પુસતકોમાં એ બાબેની મનાઈના એસારાએ
આવેલાછે, તેમાં વંદીદાદની ૧૨ મી પરગરદના અવસતાનો સાર નીચે
સુજબનો જણાવેઆમાં આવેઆ છે.

“અશો જરથોસતે તે દાદાર હોરમજદને એવો સવાલ પુછ્યો કે,
જ્યારે કોઈ સખસ ખીજી વરણનો અથવા ખીજી રીતનો મજહબ પા-
લનારો હોય અને જો તે ગુજરી જાય, તેઆરે તે હોરમજદની પેદાએ-
શને કેટલી “હમરીદ” અને કેટલી “પેટરીદ” કરી શકેછે?” તેઆરે
હોરમજદે હેવો જવાબ દીધો કે “એ સર્પેતમાંન જરથોસત! તે બે
ધગનો દુરવંદ હેવોતો અપવીતર છે અને હેવો તો અથોષનો નારા કર-
નાર આરામોગછે કે તેવી “સપેનાંમીનો”ની પેદાયશને જીવતાં જીવતજ
રીમની અને આલુદગી બરેલી કરેછે.”

હેવ વાંચનારે યાદ રાખવું જોઈએછે કે, જે સખસ સુરડાલ નશાને
અડગીને અપવીતરૂઈ મેલવેછે તેને “હમરીદ” કરીને કેહછે અને જે -

અને તેનાં દીલમાં ગમ તથા ગભરાત ઉપજવા લાગો. અંદેશાથી તેહનું દીલ તુટવા લાગું પણ શરમનો મારેઓ કોઈથી સખશની આગલ તે કાંઈ ખોલી શકતો નહીં હતો.

— સખશ નરાને અડકાને રીમન થયેલો હોય તે જો કોઈ ખીજ સખસને અડકે, તો તે ખીજે સખસ “પેતરીદ” કેહવાયછે. હવે, ખીજ મજહબનાં લોકો જરથોસતી મજદ્યસની મજહબનાં લોકોના તરીકાથી ઉલટાં ચાલનારાં તરીકે ગણાયછે. તેઓ સઘલી પાંતીની જોઈતી સફાઈ અને સુગંધ વાપરી જાણતાં નથી અને તેઓની રીત બાંત ઉલટી તથા તેઓનું ઈમાંન જુદી રીતનું હોયછે, તેઓરે તેઓને પવીતરાઈને અને સફાઈનો નારા કરનારા કુરવંદો તરીકે ગણેઆમાં આવેછે. અને હેવા રાખખને લીધે જીવતાં જીવતખી તેઓની સંગતને મુખેલા નશા તરીકેની અપવીતર ગણીને કુર રેહવાની સહમજ આપેલીછે. હવે, જે માણસ નશા તરીકેનું રીમન ગણાય તે માણસને હાથનું પકવાંન અથવા ખોરાકખી નજરા અને નાલાએક ગણાવો જોઈએ અને હેવા રાખખ ઉપરથી જુદીનોને હાથનું પકાવેલું આણું નહીં આવને દીનના ખરા દાંતાવ લોકોએ ફરમાવેલુંછે.

વળી “દીનકરદ” નામની એક પેહેલવી બારામાં લખાએલી કે- તાખ જે પાદશાહ યુરાતાસપના જમાનાથી હસતીમાં આવેલી ગણાયછે તેમાં નીચે જણાવેલી મતલબના સખુંનો આવેલાછે:—

“એમ જાહેર રીતે જણાવેઆમાં આવેલુંછે કે જુદીન સાથેની દાસતી અથવા મેલાપ અને એકઠા થઈને વાત કરવાથી મજદ્યસની- આંન લોકોની અશોઈનું ઘટવું થાયછે અને તે લોકોનો નજરા તરીકો અખતેઆર કીધાથી મજદ્યસનીઆંન લોકોનાં ખોરેહ ઈઆને દખદખા તથા મરતખાનું ખરાખ થવું થાયછે. જુદીન લોકોનાં વાંસણ અને જુદીન લોકોનું આણું,—એક જાતની પલીદી અને નાપાકીની ખરોખરછે. વાસતે જેઓ અફલમંદ હોય તેઓએ ચોકશાઈથી તે કુરવંદોથી કુર રેહવાની સંબાલ રાખવી, અને વલી તે ઉપરાંત જે વાસણ અથવા ફલ, અથવા ખીજે મુકો ખોરાક તે જુદીનો વાસેથી જો કોઈ મજદ્યસની- આંન લીએતો તેહને તરણવાર પાંજીથી ઘોળને ચોખું કીધા બાદ પવીતરાઈથી આણું.”

રોદામે ખુદ જાલેજરની ઉપર આશક થઈ
અને તે બામે તેણે પોતાની દાસીઓ
સાથે મસલહત કીધી તે તથા
બીજી બાનાં વીશે.

હવે એક દીન એવો બનાવ બનેઓ કે મેહરાબ પાદશાહ જાલેજરની મોલાકાતે ગીઓ હતો, તાંહાંથી પાછો પોતાનાં મેહલમાં આવતાંવારજ પોતાનો ખેટી “રોદાબે” ની તથા પોતાનો બાએડી “સીનદોખત” ની આવડ જાલેજરની ઘણીજ તારોફ કીધી. તેની બાબુની, તથા તેનાં જોરની, અને તેની મરદાંતગીની વખાંણ ગાવામાં તેણે કંઈ કશુર રાખી નહીં.

નથી જગમાં જાલ જેવો કોઈબી મરદ,
છે તે પાસે કુનીઆનાં પેહલવાંત કુલ રદ.
તેનાં જેવા હાતથી લગામ પકડનાર,
તેનાં જેવા ઘોડાપર બેસનાર સવાર,
નહીં હશે કોઈનાંબી ધરમાં ચીતાર,
ન મલશે તેનાં જેવા કોઈ નામદાર.
છે દીલથી જેમ સહી—અને જોરમાં હાથી,
બે હાત તેનાં રેલેચ જેમ “નાઈલ” ની નદી.
આવેચ જેઆરે જંગનાં મેદાંતમાં તે બાહાર,
કરેચ તે મુદ્દખાનાં તંત—ધર ખુવાર.
મેહરે તેનો લાલ જેમ અરગવાંતનું કુલ,
ઉમરમાં છે જવાંત—ને જર માલથી પુર.
અગર તેનાં તનપરનાં બાલ છે સપેદ,
પણ જોરથી મગરમછને કરેચ આજેજ.
શીનાંમાં તે છે જેમ બલાનુ મગર,
ઘોડાપર તે છે જેમ કે જંગી અજમર.

એ મુજબની જાણેજરની તારોફનાં સખુનો સાંભલવાથી “સીનદોખત”^{*} અને “રોદાબે” ધણા અજબ થાએઆં. “રોદાબે” નું હાઈ ખુશાલીથી ખીલીને ગોલાખી રંગનું બનીજી. તેનાં દીલમાં તરતજ જાણેજરની ઉપરની મોહબતે ધર કીધું, અને તેજ દીનથી તેની ચાલ-ઢાલ અને રંગ-રૂપમાં

* “સીનદોખત” એટલે ચીનદેશની છોકરી—“તુરાંદોખત” એટલે તુરાનના યુવકની છોકરી—“ધરાંદોખત” એટલે ધરાંનના યુવકની—એ પરમાંજો જેહારે પાદશાહે ખીજ દેશના રાજાની દીકરીઓ સાથે નેકા કરતા હતા તેઆરે તે આરતોને એહવાં નાના આપતા. એ વીથે મીં રાખરટસન અને ખીજ હાઅરોપોઅન લખનાર જણાવેછે કે—

“It was common to call Princesses after their native country: thus we find in oriental history, the names of Iran-dookht, or Persia's daughter, and Tooran-dookht, Scythia's daughter. Accordingly, Seen-dookht signifies China's daughter.”

“Roodabuh” was the daughter of Mihrab the King, and Seen-dookht the Queen of Cabool. Seendokht was, in all probability, the daughter of the king of China, which was called Cheen or Seen, according to Sir Wm. Jones, in his seventh Discourse on the Chinese: but Mihrab having been descended from Zoohak, who conquered Persia B. C. 695, Meengoochuhar opposed the Union of Zal and Roodabuh. Mihrab also disapproved of their attachment, and, as Waring states, broke out into a paroxysm of rage, and was with difficulty restrained from destroying his unfortunate daughter.”

મીં રાખરટસનનાં ઉપલા અંગરેજ સખુનોને સાર એમછે કે,—
“કાબુનના પાદશાહ મેહરાબની બેટી તે “રોદાબેહ” હતી, અને તેની માએ તે કાબુનની રાણીનું નામ “સીનદોખત” હતું, એ “સીનદોખત” તે ચીન દેશ તરફનાં કોઈ રાજા અથવા સરદારની બેટી હોવી જોઈએ. રાખબ કે જેમ સર ઉઝીઅમ જોનસ નામના ગરંથકારે ચીન દેશ વીથેની વારતાની ચોપડીનાં સાતમાં બાગમાં જણાવીજીછે તેમ એ દેશને જેમ “ચીન” તેમજ “સીન”ના નામથી આગલા લેખોમાં જણાવેલુંછે. પણ મેહરાબ પાદશાહ પોતે પેલા અસલી “જેહાક” પાદશાહની છુનીઆદનો હતો, કે જેજો ધરાંનનો યુવક “જીજસ કરાહસહ” ના જનમની આસરે ૬૯૫) —

જાણુવા જોગ રીતનો ફેરફાર થઈ ગીઓ. દાંનાવ લોછા ખોલલી રીતથી એવી નસીહત કહો ગોઆછે કે, કોઈપણ મા-પાપે હુરગીજ થઈને, કોઈપણ ખેગાનાં મરદની તારોફ પોતાની નોજીવાન વએની દોકરીઓ આગલ કરવી નહી સખખ કે તેમ કીધાથી તે જીવાંનં આરતોનાં દોલ ઉપર અ-જાએખ જેવો અસર થાએછે. એશકના પાપમાં આરત જાતનાં દીલમાં ગોઆ સેતાંનનોજ વગ હોએછે, અને તેથી કાંને સાંભલેલી વાતોથીપણી પાળે વખત તેને દીલ ભુંડો લખ લાગેછે. રોદાખેહની ખીદમતમાં પાંચ દાશીઓ હતી, તેઓની આગલ રોદાખેહ પોતાની છુપી વાતનો ખોલાસો કીધો અને ખોલી કે—

થઈ છેજી હું આશક જેમ રેલતો દરીઆવ,
પોંહચેચ તેનાં મોજનો આશક તક ઉઠાવ.
બરાઈજોચ જાલની મેહરથી માહરું જીગર,
દુટેચ મંત એજ વીચારથી પાપની અંદર.
જીવ માહરો જઈ છુપેચ તેમાંજ હરદમ,
ચેહરો તેનો જોવા દીન-રાત પાંજોચ હું ગમ.
શું કરશે તમે એ દુખનો એલાજ?
શું ચાહવોચ તમે-ને શું કહો છઓ વાત?
કરવો જોઈએચ એવો કોઈ પકો ચારો,
કે પાંમે માહરો જીવડો રંજથી છુટકારો.

એ વાત સાંભલી દાશીઓ પાહુ અજખ થઈ અને તેનો તેવો વી-ચાર તેઓએ નાપસંદ કીધો. પછે એમ ખોલીઓ કે એ દુનીઆની

— વરસની આગમચ, હઆને આસરે ગીઆં ૨૫૦૦) વરશેની વાતપર જીહીતી લીધા હતો. એવી જીનીઆદનો તે મેહરાખ પાદશાહ હોવાથી તેની દોકરી રોદાખેહની સાથે જાલેજરનાં લગન નહીં કરવાને “મીનો-ચેહર” પાદસાહે મજબુત વાંધા લીધા હતા, અને પોતાની નાપસંદગી ખ-તાવી હતી. મેહરાખ પાદશાહેની પોતાની દોકરીનાં આશક થવાની વાત તરફ મોટા ક્રોધ ખતાવેઓ હતો, અને “ઉવારોંગ” નામનાં એક ખીજા હઅરોપીઅન ગરંથકારના મત મુજબતો તેણે યુસામાં આવીને રોદાખેહને જાણે કરવાનોખી એરાદો કીધો હતો.

ખાનુઓનાં સર ઉપર સરકુરાજી ભોગવનારી નાર, હૃદનાં દેશથી તે ચીનનાં દેશ તલક તાહરી તારીફની વાતો ફેલાઈ ચુકી છે. આએ જગતની ખુબ-સુરતોનાં દરમેઆનમાં તું એક ખરા આંદ તરોકે ગણાએ છે, અને એ જગતના બાગમાં કોઈ સરવનું જાહડ નથી કે તાહરાં કદની ખરોખરી કરો શકે, તથા આએ આકાશ ઉપર કોઈ એવો સેતારો નથી, કે તાહરા રૂખ-શારનાં જહલકાટને પોંહચી શકે, પણ તું એકાએક હાલ ખેશરમ અને ખેવકુફ બની ગએલી દીશે છે. તાહરાં વાહલાં મા-બાપની ધાસતી કે કદરબી તું ધરાવતી નથી. જે શખસને તેનાં ખુદ જણીતા બાપે એક વેરાંન પાહડ ઉપર અકારો કરીને ફેંકી દીધો હતો, તે શખસ સાથે તું તાહરી મોહબતનો ગાંઠ બાંધવા અને તેને બગલમાં લેવા આહુ છે તે બીનાં મોટો ધીકાર ઉપજાવનારી છે. એ શખસનાં ભુંડ દેખાવતો વાત આખી દુનીઆમાં પરસીધ થઈ ચુકી છે, અને તેનું પાલણુ એક નીચ ખવાસના પખશીથી થાએલું છે.

નથી જાએ કોઈ માએ આજ દીન તલક,
ખુબા રૂપનાં દેખાવનો એહવો બાલક.
અગર પાંમે કોઈ જો એ રીતનો જનમ,
તો ખે બુનીઆદ ફેલવાએ તે હાં એકેદમ.
હોંગરા જેવા શુરખીદાર જેનાં ખે ગાલ,
છે દુધીઆ સપેદ રંગી જેનાં ફુલ બાલ.
તેવા નરને તું જો આહતી હેએ અગર,
તો અચરત થશે જગતી ફુલ નાચી ને નર.
આહવાં તાહરાં રૂપ અને કદ અને બાલ,
થી આવશે ખાવંદ તાહરો ખોરશીદ મીરાલ.

એવા સખુન સાંભલીને રોદાએહનાં દીલમાં ગરમ આતશની મી-સાલતી અગતી ઉઠી, અને દારીઆને એમ કહીજી કે,— એ નાદાન અને કાચી સમજતી આરતો, એ મુજબનાં સખુનો બોલવા તમોને ધટારત નથી. જેઆરે માહરૂ દીલ શુકર રોતારાનાં હાત ઉપર લુટાંજી છે, તે-આરે માહતાબ સાથે દીલ બાંધવાને તમો મહને સોંચનાં કરોછેઓ તે

(૨૬૫)

કેમ બની સકે? જે પરાંણીઓનો ખોરાક શુકી ખાક હોએછે તેઓ ખીલનાં ગુલ તરફ પસંદગીની નજરથી જોઈ શકતાં નથી, જો કે તે ગુલ પેલી ખાક કરતાંને સદૃશ હજાર મરતબે બેહતર હોએછે તોબી.

“હોએ જેનાં જીગરનો સરકોજ એલાજ,
મધ પાએઆથી દુખ તેનું થાશે જીઆદ.
નથી માંગતી રોજ,—કે નહી રાહે સીન,
નથી માંગતી શેહનશાહે ધરાંન જમીન.
સામનો પુત જાલજ છે માહરે સાથી,
સંછીનાં જેવીએ જેની ખાંદું ને છાવી.
અગર કેહે તે બુધા,—અગર કેહે જવાંન,
પણ તેજ છે ખુદ માહરે આ બદન ને જાંન.
તે ખીન ખીજું નથી કંઈખી માહરે મન,
તે ખીન ઈઆદ નો ફરે કોઈ ખીજો સજન.
વગર જોવે દીલ ગીઝીએ તેનીજ ઉપર,
વાત તેની સાંભલીનેજ ચર્ચા હું મીતર,
આરાક છેઊ હું તેપર,—નહોં કે રૂપને બાલ,
છે તેનાંજ હુનર પર મુજ જીવડાનો ખેઆલ.”

એ મુજબનો દુખ ભરેલો જવાબ સાંભલીને તે બાંદીઓ શેદાએ-
હનાં જીગરની ખરેખરી હાલત પાંખી ગઈઓ, અને તેનાં દુખ સાથે
પોતાનાં દીલ તે બાંદીઓએ એકે મલતાં કીધાં. એ પછે એકે આવાજે
તેઓએ કપ્પુલ કીધું કે તેની મતલબ મુજબનું કામ બજાવી આપવા પા-
છલ તેઓ પોતાનાં જાંનો વઢીક જોખમમાં તાંખવાને ચુકશે નહી.

હમો જેવાં લાખ જણએ તુંજ પર ફીદા,
અકલ રેહજો તાંહરાં જીગર સંગ રવા.
કાલી તાહરી આંખ રેહજો શરમથી પુર,
રેહજો તાહરાં મુખ ઉપર મરવતનું નુર.
દોડી—ધાંમી કામ તાહરે લાવીશું બર,
હડશું પંખી પેરે ખુદ એજ સીજ ખાતર.

(૨૬૬)

ચોહંચાડીશું જાલ ને તું માહતાપની પાસ,
મલવશું હર બાંહાંને તેને તાહરી સાથ.

એવા સખુનો તે દાશીઓને મોહડેથી સાંભલીને રોદાખેહ પોતાનાં
હોટો હસતા કોધા, અને બોલી કે જો એ મુસકેલોનું આસન થશે, તો
હમારા સંબંધથી એવો કૂલવંત રોપો ખીલતો થશે કે દીન ઉગે તેની કાલી
ઉપર ઘણાં કીમતી ફૂલો ઉગી નીકલશે, અને તેની કીરતી અને આ-
બાદોની અસર એ તરફ ફેલાશે.

રોદામેહની દાશીઓએ હીલા મકરથી જાલેજરની મેલા-
કાત લીધી, અને ખરા લેદની વાતથી તેહને
વાકેફ કોધો, અને તેની પાસેથી ધનામ
તથા હદીઆ તરીકેની કેટલીએક
ચીજો લઈને તેઓ પાછી રોદામેહ
આગલ ગઈઓ તે વીસ.

તે દાશીઓ તરતજ સાંહાંથી ઉથીઓ અને કીમતી રેસમી કપડાંનો
અને બીજી ચીજોનો સંગાર કરીને ખોરમ બાહરની મીશાલે કાપુલ રોહર
આગલની નદીને કીનારે જઈ ઉભોઓ. એજ નદીને કીનારે જાલેજરખી
પોતાનાં માણુશો અને પોતાનાં અસખાપની સાથે પડેલો હતો. ખીલતા
અમતની મીસાલના એહરાવારી પેલી દાશીઓ ફરતી ફરતી જાલેજરની
રેહવાની જગા તરફ આવીને બાગમાંથી ફૂલો તોડવા અને આપ અપસમાં
વાત ચીતો કરવા લાગી. જાલેજરની નજર તે બેગાંની ઓરતોની ઉપર
પડતાંજ, તેણે પુછીજ કે આએ બાગની અંદર એ મુજબની વગર દેહ-
સતથી જે અસતરીઓ પસાર કરેછે, અને શુગંદી ફૂલો તોડીને બગલમાં
મારેછે તે કોણુછે? એનાં જવાબમાં તેને એવા સખુનો કેહવામાં આવેઆ
કે કાપુલના પાદશાહની બેઠીની તેઓ ખાસ દાશીઓછે, અને તેઓ પાસે

પોતાની બાધનો કંઈ ખાસ અને ખાંનગી પેગામણી છે. એ સાંભલતાંજ જાલેજરનું જીગર ગરમી ઉપર આવીજી, અને તેનાં મનમાં બેચેની અને બેકારીએ ધર કીધું. તરતજ નદી વટાવીને તે પેલે પાર ગીચો, અને જલકુકરોએનાં શેકાર કરીને ઘણાએક પંખીએને બેજાન કીધાં. તે મા-રેઆં ગચેલાં પખશીએને દુરની જગાપરથી એકઠાં કરી લાવવા કીજે તેણે પોતાનાં એક ચાકરને મોકલેઆ. એ ચાકર કૂરતાં કૂરતાં પેલી દા-શીએ જ જગાપર હતીઆ તે જગાપર જઈ લાગો. તેજ વખતે એક દાશીએ તેને પુછીજી કે એ શખસ તું કોણ છે? અને અતરે શું કારણશર આવેઆ છે? પેલો સહીની મીસાલનાં કવિતવાલો જવાંન મરદ તાંહાં ઉલેલોછે, તેથી કોણ છે? પેલા ચાકરે ઉતર આપેઆ કે એ કાચુલી અ-સનરીઆ તે મરદ બાપે તમોએ કંઈથી પુછપરછ કરવી નહી જોઈએ. એ પેહલવાંન તો પેલાં “નીમરૂજ” શેહરનો હાકમછે, અને પેલા સામ પેહલવાંનનો બેઠો થાએછે. એનાં જોવો આએ દુનીઆમાં કોઈ બીજો મરદ નથી, અને એની વખાંણ તમામ શેહરેમાં ફેલાઈ રહીછે. એવું સાંભલીને તે દાશીએ હસવા લાગીઆ, અને તેની મશકેરી કરીને તેને એમ કહી સંભલાવીજી કે, તું કેહેછે કે તાહરા શેઠ જાલેજરનો કોઈ જોરીઆ નથી. પણ હમારા પાદશાહ મેહરાબનાં મેહલમાં એક બાંનુ એવીતો ક-થુલ સુરતછે કે તાહરો શેઠ તેની આગલ કુચ બીસાદનો નહી ગણાએ.

તે છે તાહરા શાહ કરતાં અતીસ સરસ,

મેહરો તેનો છે ગાઆ અંદરજ બસ.

સરવ જેવું કદ તેનું છે પુર બુલંદ,*

સપેદીમાંજે જેમ હાથીદાંતનો રંગ.

મુંઝીજીય તેનાં સરપર ખુદ ઈઅજબદાંએ તાજ,

બનીઉંજે તે સુગંદી કસતુરનુજ ખાસ.†

* “ડરાઈદન” નામના અંગરેજ કવીએ લખ્યું છે કે.—

“Erect as alders and of equal height.”

† “લેદી મોનટેગ” નામની એક કાબેલ ઈઅરોપીઅન બાનુ ઇરાન દેરાની આરતોનાં માથાના બાલ વીથેની તારીફમાં લખેછે કે.—

“I never saw in my life so many fine heads of hair. In one lady's I have counted one hundred and ten of the tresses, all natural.”

(૨૬૮)

નરગેસ રંગી આંખ જે કુલ અંદેશાદાર,
ભવાં તેનાં જે છે પુગાં મેહરાખદાર.
છે તે મેહરાખ હેઠલ એક યામલી દીલકરા,
દીસેચ તે જેમ રૂપાની કલમજ ખસ.†
મોહિતું તેનું મુકલેસના દીલ પેરે તંગ,
જીલફે તેનાં જેમ પગની જંજીરનાં બંદ.
જે થાન તેની છાતીપર પુર જલદુહદાર,
અહર તેનાં જોતારને ખાખની ખુમાર.‡
જે ગાલ તેનાં રંગે જેમ યુલે લાલા,
કસતૂર પેરે ખાલ તેનાં સરનાં કાલા.

† “યામલી” એટલે અતરે નાખ વીથે એસારો કીધેલો સમજવો,
હિઆને જેમ જે આરકાં અથવા મેહરાખ વચે એક યામલો મુકેઆમાં
આવેછે તેમજ આંખના જે વાંકદાર ભવાંની વચે જે નાખછે તે ગોઆ
એક યામલી છે અને તે દુરથી ગોઆ એક રૂપેરી કલમના આકારની
લાગેછે. મીઝ ચારદીન (Chardin) નામના ગરંથકારે લખુંછે કે.—

“Black hair is most in esteem with the Persians as well the hair
of the head as the eyebrows: the thickest and largest eyebrows are
accounted the finest, especially when they are so largo that they touch
each other.”

‡ હિઆને તે થાન એહવાં તો આખદાર અને દીલકસ હતાં કે જા-
દુઈની પચે તેને જોતારાઓનાં મનની ઉપર અસર થતી હતી અને તેઓ
મસત અને બેહરા ખતી જતા હતા. “હુલી” (Hoole) નામના એક
હઅરેપીઅનનાં લખાણમાં તથા “સાલેમન” ના ગીતમાં આરતના થાન
અથવા આંચર વીથે જે સખુનો વાપરેઆમાં આવેઆછે તે તીચે મુ-
જબતા છે.—

“Firm as the budding fruit, with gentle swell,
Each lovely breast alternate rose and fell.”

“Thy two breasts are like two young roses
That are twins, which feed among the lilies.”

(૨૬૯)

નહીં પામતો નક્કસ તેનો હોટ આગલ રહ,
 નથી ગોઆ તે જોવા જગમાં કોઈ માહ,
 કાબુલથી ચાલી આએઆંચ હમે હાં આજ,
 જલેજરનેજ મલવાનું છે કામ ને કાજ.
 દીસેછે હમેને એહવુંજ સજવાર,
 કે શાદામેનો થાએ ખુદ જલેજર ભરથાર.
 સુરખ રંગના બે હોટ તે નારના તમામ,
 નો આરાના થાએ તાહરે શેઠ જલજર ખીન સાંમ.

એવા સખુનો પેલી દારીને માંહડેથી સાંભલીને જલેજરનાં ચાકરે
 એવો જવાબ દીધો કે એ રંગીલી ચોરત, તાહરા કાબુલનાં જહલકતા
 ચાંદાની સાથે, જો જલેજર જોવા દીપકતો આકૃતાબ જોડાએ તો ઘણુંજ
 બેહતર થાએ એમ હું કબુલ કરું છેઉ. એટલુંજ બોલી હસતો હસતો
 તે જલેજરની તરફ ચાલેઓ. જલેજરે તે વીશોનો તરતજ તેને સવાલ
 પુછેઓ. તે ચાકરે સઘલી બીનાં બોલાસાવાર તેને કહી, અને જલેજર
 તે સાંભલીને અતીઘણો હરખમાં આવેઓ. તે ચાકરને જલદીથી તેણે
 પેલી દારીઓ આગલ મોકલેઓ અને કેહવાડીજી કે આએ બાગનાં મકાં-
 નમાં આવી લગરીક વીશાઓ લેવો. અને આએ બાગ મધેનાં ફુલફૂલોની
 સાથે, માહરી તરફનો કેટલોએક કીમતી હધીઓ તથા માહરો એક ખાસ
 પેગામબો લીધા વગર તમો પાછાં તમારી શેઠાણીની આગલ જસો રખે.
 એટલું કહીને પોતાનાં ખજાનાંમાંથી કેટલાંએક મુલદાર ગોહરો તેમજ
 ભારી કીમતના વસતરો તઈઆર કીધાં, તથા ખુદ પોતાના કાનમાંથી
 એક અમુલીઅ લુલકે બાહરે કાહડીજી* એ ઉપરાંત બે નામીની વીઠીઓ

* પારશીઓના ઈરાની વડવાઓ આગલા જમાનામાં, પોતાના કા-
 નમાં, તથા ગલામાં, તથા હાતોમાં કીમતી ગોહરો અને જર જહરવેરની
 ચીજો સંગાર દાખલ પેહરતા હતા તે વાત ખરીછે. જુદી જુદી જગાઓ
 ઉપર જે જે નકશો તથા ચીતારો અને કોતર કામો ઈરાનના મુલકમાં
 આજ તલક કાએમછે, તે ચીતારો ઉપરથી એ સંગારની નીશાનીઓ
 દીઠામાં આવેછે. આગલા જમાનામાં મરદ લોકોમાંથી ધરેશું પેહરવાનો -

જે ઇશનના પાદશાહ મીનાએહેરે તેને બખ્શોશ કીધી હતી તે વીંટીઓથી પેલા આકરને આપોને પેલી દાશીની આગલ મોકલેઓ અને તેઓને કેહવાડીજા કે એ સઘળું ગુપત રીતે રોદાળેહની આગલ લઈ જાએ, અને કોઈથી બીજા શખસની આગલ એ લેદ બાળેનો દમ નહી મારે. તે આકરે તેમ કીધું. પણ પેલી દાશીએ તે સઘળું લઈને એવો જવાબ આપેઓ કે એ વાત લાંબા વખત તલક છુપાઈ રહેવી મુશકેલછે. દાનાવ લોકો કહી ગીઆછે કે, એક અથવા બે જણ વચેની વાતનો ભરમ કદાચ છુપાઈ સકે, પણ જેઆરે તે વાત તરીજને કાને જાએછે તેઆરે તેનાં ભરમનો અટકાવ થઈ શકવો મુશકેલ રેહછે. વલી એઆર જણા વચેનો જાણીતી વાત છુપી શખવાની તો આશાજ રેહતી નથી, અને અંતે તે સારી આલમના લોકોને કાને જાએઆ વગર રહેતી નથી. રોવટે જલેજર પોતે તે દાશીઓ પાસે ગીઓ કે પેલી કાબુલી નાંજનીતની વાત પુછીને પાકેક થાએ. જલેજરને આવતાં જોઈને તે દાશીઓ તેનાં માનને ખાતર સાંમને એસતેકેબાલ જઈને, તેની આગલ નમીને નમશકાર બજાવેઓ.

— રવાજ હતો એહવું જણાએછે, સખખ કે જેમ રસતમે તેહમીનાં સાથે મોહબત કીધા બાદ પોતાની બાજુપરથી એક મોહરો અથવા બાજુબંદનું જહવાહેર કાઢાડી આપીજા હતું, અને તેની નીરાની દાખલ છેકરી અથવા છેકરાને પેહરાવા કહીજા હતું, તેજ મીસાલ “કરીસટીઅન” લોકની “જેનીસીસ”ની પોથીમાં આવેલા લખમાં જણાવેછે કે.—

“Still it is remarkable, that when, after his seducing her, Judah left Tamar, he deposited with her as a pledge, both his “signet and his bracelet.”

“સર ઉલીઅમ અઓસલી” એ ઇરાની ઓરતોનાં લખાસ અને ખરેણાની વીગત જણાવતાં લખુંછે કે.—

“The lady's dress, except her inner-garment is wholly composed of shawls; in her hair is an ornament of emeralde pearls, and rubies; the same jewels constitute those Bajoobands, which encompass her arms.”

રોદાખેહની દાશીઓએ જાલેજરને સઘલી કેફી-
 અતથી વાકેફ કીધો, તે બાદ દાશીઓ રોદાખે
 પાસે ગઈઓ અને જાલેજરની અતીધણી
 તારીફ કીધી તે વીરો તથા જાલેજરને
 રોદાખેહના મેહલમાં દાખિલ કીધો તે
 તથા તાહાં તે બેહુ જણા વચે
 ધણાજ દીલકશ અને મોહબત
 બરેલા સખુનોમાં વાતો
 થઈ તે વીરો.

રોદાખેહની ચાલચલણ તથા ખુબસુરતી અને ખીલ સીકતો વીરો જા-
 લેજરે પેલી દાશીઓને તરેહવાર રોતના સવાલો પુછેઆ અને સઘલી અ-
 ગતની હકીકતોથી વાકેફ થવાને આહીરિ. વલી તેઓને જાલેજરે ખોલલી
 રીતે ચેતવણી આપી કે સાચે સાચું ખોલવાથી તેઓને મોટું ધનામ મલશે,
 પણ જુદી વાતોના ફેજમાં તેઓને ગરદન મારવામાં આવશે. અથવા
 હાથીનાં પગ તળે રગડીને મારી નાખેઆમાં આવશે. એ દાશીઓ
 મધેથી નાંધલી ઉમરની પણ અપરાક એક દાશીએ હીમતથી એવો
 જવાબ આપેઆ કે.—

હવે તેમમાં નાંધલી ઉમરની એક નાર,
 જાલની સાથ ખોલવા તે થઈ હુશીઆર.
 કહીઉ તેણે એમ કે જગની માએઓ નેક,
 ન જણશે એવી રીતની પુતરી હરગેજ.
 રૂપેરી બદનનીજ છે ખુરા પુતલી એક,
 ચાંદા રૂપની—કરેચ ને લરાકર આજેજ.
 તાહારાજ જેવીછે તે ખાંતુ પુર દલીર,
 તાહારાજ જેવી જાચી—ને કઉવતે શીર.
 છે સરખી પગ તક જેમ ચમપેલીનુ કુલ,
 રંગ ને ખુરાખુધીજ બરપુરછે તે કુલ.

(૨૭૨)

દીપેચ તેનુ સુખ-સીધાં બદન ઉપર,
જેમ તેજ તારો એક સરવે “ધમ્મન” ઉપર.
સુગંધી સીંહા બાલની કમંદ બે ખાસ,
લટકેચ તેનાં ગુલરંગી બે ગાલો પાસ.
ખુરા ખુદદાર કસતુર ને કીમતી અંમબર—
થી મઠી લીધુંચ ગોઆ તે બાંનુનુ સર.

એવી રીતની તારીફથી જાલેજરનુ દીલ પુર ગરમીદાર થઈઉં, અને તેથી મોઢાસ અને નરમાશથી તે પેલી દાશીને સમજવા લાગો કે કોઈ તદબીરથી માહરો અને રોદાબેહનો મેલાપ થાએ તેમ કર. માહરા હાઈ-આમાં તેનોજ દીદાર જોવાનો આરજુ થઈછે. પેલી દાશીએ કહીજી કે ઠીકછે, હરએક રીતના હીલા મકરથી તાહરી વખાણ ગાઈને, જેમ બને તેમ રોતાબીથી તેના મેલાપ તાહરી સાથે થાએ તેમ કરીશ. કસતુરી ખુશ-ખુદનુ તેનુ સર તાહરી બગલમાં આવે, તથા કીરમજી રંગના તેનાં દીલ-કશ હોટો તાહરા હોટોની સાથે મલે તેવા એલાજ કરવાને હું ભુલીશ નહી. વાસતે તરતજ તું માહરી સાથે એક લાંબી કમંદ અથવા રશી લઈને તે બાંનુના મેહલની આગલ આવ, કે અંધારો રાતને સમે તે બાંનુના મકાનની સાથે લટકાવીને તેના માર ઉપર ચહડી જવાને બની શકે. એવી ગોઠવણ કરીને તેઓ શયલાં મેહલની તરફ ગીઆં, અને પેલી દાશીએ સઘલી બીનાથી રોદાબેહને વાકેફ કરીને, જાલેજરને માર ઉપર ઘસડી લેવાની તદબીર કીધી. રોદાબેહ પોતે તે મેહલની અગાશી ઉપર આવી ઉભી.—

કાખુલનાં મેહલની અગાશી ને ચાલ—
ખર પુનમનાં રોરાન ચાંદની મીરાલ,
આવી ઉભી બાંનુ જેમ સરવનુ જાહાર,
માથુકનેજ જોવાની થઈ ધનતેજર.
દીઠા જોઆરે દુરથીજ તે “જલ” નામદાર,
હરખથી ઉભાઈ તે નખરાં બરી નાર—
હોટો હીલવી કાહરુઆ એમ નરમ અવાજ,
બલે આએઆ તું એ નર બલે તું આજ.

(૨૭૩)

રેહજે તું પર તે જગનાં કીરતારની મેદર,—

આર્ધજી તાહરા જેવું ફરજંદ જેને ધેર—

તે પરખી રેહજે રખનાંજ આશીરવાદ,

વલી માહરી દાશીખી રેહજે આપાદ.

કે કહીજેતું જે રીતનુ તું વીથે ખેઆંન,

તેવાજ સરથી પગ તક છે તું ખે ગુમાંન.

હાલ પાંખીછે તુંથી આજની કાલી રાત,

દીપક ને જહમક ભરેઆ રંગીન ચમકાટ.

તું રંજ ખેચી દુરથી આઆ પાંઉપેઆદો,

કુખેઆ દુથે તેથી તુજ પાદરાહી પગો.

એવો આવજ જેઆરે માર ઉપરથી જલેજરે સાંભલેઆ તેઆરે
જીઆંણુ તરફ જોતાંજ શુરીખનાં રૂપવાલી એક દીલતવાજ નાર તેનાં
દીક્ષમાં આવી, કે જેથી તે મેહલની અગાશી તેમજ આસપાસની જગા
ગોઆ જહલેદાર બની રહી હતી. પછે હોઠો ખોલીને તે એમ ખોલેઆ
કે, એ ચંદરનાં મુખડવાલી પાકજનદ નાર, આએ ફરતા આકાશનો
આશીરવાદ તું ઉપર ચાલુ રેહજો. દીશનાં રંજ ખેચી, તથા રાતનાં
ઉજગરા કરીને, તાહરંજ સવરૂપ જોવાને હું માહરી ચશમો ઊગાડી રાખતો
હતો, અને તુને મલવાને ખાતરજ તે ખોદાતાલા પાશે દુઆ માંગીને
પોકારેઆ કરતો હતો. આજે આએ ધરીએ તાહરો દીદાર જોઈને મહને
અતીધણુ શંતોશ ઉપજેઆછે, તોખી જેઆરે તું મેહલની અગાશી ઉ-
પરથી ઊંચે ઉભોછે, અને હું નીચે ધકેલા ખાંઉ છેઉ તેમાં વલીજી શું.
વાસતે કંઈ ઉપાએ કર, અને મહનેખી માર ઉપર લે. એવા સખુનો
જલેજરને મોહડેથી સાંભલતાં વારજ, તે ખાંનુએ પોતાનાં સર ઉપરનાં બાલ
અને ચોટલો ખોલલો કીધો, અને વાંકી વડીને છેક જલેજર ઉલેલો
હતો તાંહાં તલક નીચે લંપાવેઆ.

પેચની અંદર પેચો—ને વલ ઉપર વલ,

અજદા પેરે મરોડથી વાંકદાર અસલ;

અંખરી મુગંદનાં તાર ઉપર તાર—

નાંખેઆ લટકતા તે અગાસી બાહાર.

જઘ પોહંતા ઉપરથી નીચે તક છેક,
 પછે મારેઆ પોકાર શેઘમેહે એક.
 કે એ જંગી પેહજવાંનને યુવનાં જવાંન,
 શેતાખીથી તંગ આંધ તું તાહરી મેઆંન.
 તું સહી જેવી બાજુ તાહરી ખોલલી કર,
 તેજ તાહરી ચુંગાલમાં આએ ખાલો ધર.
 કે તુને ધરવા ખાતરજ છે માહારા ખાલ,
 તાહરેજ વાસતે ઉધારી કીધોચ સંભાલ.
 લંબાવેઆછે મેં એ જુલફનાં તારને,*
 કે દસતગીર થાએ તું જેવા નેક ઈઆરને.

એ મુજબનાં લાંબા તથા વલદાર અને ખુશખુઈ ભરેલા ખાલ જો-
 ધને જલેજર અતીધણે અજબ થાએઓ, અને તરતજ તે ઉપર પોતાનો
 પંજે નાંખીને પોતાની આંખો સાથે દાખવા મંડી ગીઓ, તથા અતીધણા
 પેઆરથી તે ઉપર ખોસા અને ચુંમા લીધા, અને પછે તેણે એવો જવાબ
 આપેઓ કે એ મુજબની ચાલ હું માહરી તરફથી ચલાવામાં કંઈબી શે-
 આણપત કે કંઈબી ખરી મોહબત જેવું બતાવી સકું નહી. ખોદાતાલા
 મહને એવો દીન નો દેખાડતો કે જ્યારે માહરે હાતથી તાહરાં જેવાં
 પાકીજે સરનાં આએ અચુક્કીચ ખાલો મધેનાં એક ખાલનેખી ઈજ
 થાએ. એટલું ખોલી પોતાના હાત મધેની કમંદ જાંહાં શેદાએ ઉભેલી

* ઈઆને શેઘમે પોતાના સરના ખાલ અગાસીપરથી નીચે ના-
 ખેઆ અને તે એટલા લાંબા હતા કે છેક નીચે જાંહાં જાલ ઉભેલા હતો
 તાંહાંસુધી પોહંતા, અને પછી જાલને કહીજ કે, એ ખાલ ઉધારીને
 એટલા બધા લાંબા તેનેજ ખાતર કીધા હતા, વાસતે એક દોર-
 ડાંની મીસાલ તે ખાલો પકડીને તેણે ઉપર ચહડી આવવું. એ રીતની
 ખરી મોહબત અને પેઆરના સખુનો સાંભરી જાલે તરત તે ખાલને
 આંખસે લગાડેઆ અને તે ઉપર ચુંમીઓ લીધી, અને પછે પોતાની
 કમંદનું દોરડું નાખીને ઉપર ચહડી ગીઓ હતો. ચીના લોકોમા પોતાના
 સરના ખાલ અને ચોટલા ઘણા લાંબા રાખવાની ચાલ આજ સુધાં છે.
 તેઓ બાજે વખત કોઈ ખીજ ચીજખી સાથે વીટાલેછે અને લાંબા કરેછે.

હતી તે તરફ જીએ ફેંકી. એ કમંદનો ફાંસો એક કંગોરાની અંદર દાખલ થતાંજ ટીંગાઈને તે ઉપર ચઢી ગીઓ. મેહલનાં ઓરડાની અંદર દાખલ થતાંજ તમામ દાશીઓએ અદબ્ય અદાથી તે ઉપર દુઆ આક્રીન કીધી. રોદાપેહે તરતજ જાલેજરનો હાત પકડી પોતાનાં જીગર સાથે લગાડેઓ, અને પછે તે માર ઉપરથી નીચે ઉતરી હેડલા ભાગનાં એક હાલમાં પાદશાહી દબ્બા ભરી મીજલશ કરી સઘલો વખત ખુશી ઓરમી અને ખાંતાંપોણામાં ગુજરેઓ. એ આશક માશુકનાં જોડાંએ નીરમલ શરાબથી પોતાનાં હૃદયમાં ચકચુર કીધાં, અને અરશપરસ અતર તથા ગોલાબ છાંટીને એકાંત જગોએ જઈને મોહબતની વાતોમાં મશગુલ થએઓ.

છાંટેમાં એકએક પર અતર ખુશખોદાર,
બગલગીરી કીધી બેઠેએ મોહબતદાર.
મગર સહીએ પોતાનો દીલકશ ચેકાર,
જમીન ઉપર રગડી નહી કીધી ખુનખાર.
કહીજો જલે દીલથી રોદાપેહેને આમ,
એ શુગંદી-રંગીલી માશુક નેકનામ.
સાંબલશે મીનોએહર જે આએ દાસતાંન,
તો નાં પસંદ કરશેજ તે ખુદ ખીયુમાંન.
વલી સામખી મારશે એ બાબે બરાડ,
ખીજવાઈ લાવશે મુજ ઉપર ગુસાની ધાડ.
પણ જંહાં તક છે આએ માહરે જાંન અને તંન,
તાંહાં તલક નહી માંનશ કોઈનો સુખંન.
કબુલ કરેંય તુનેજ તે દાદાર હજુર,
કે તુજ સાયનાં વચનથી નહી થારા હું કુર.
એકાંત બેશી કરસ રખીનીજ સેતાએરા,
રખનીજ પાસે માંગરા હું માહરી ખાહેરા.
કે સામ અને શાહનાં જીગરમાંથી કુલ—
લડાઈ ને જીદાઈનુ ધોઈ નાંખે મુલ.
સાંબલશે તે સાહેબ જે માહરી અરજ,
તો જાહેર રીતે કરરા હું તુને ઓરત.

(૨૭૬)

એવા સપ્તે સાંભળીને રોદાખેડે ઉતર આપેઓ કે એ નામવર પેહવાંત “જલ,” દીન અને દુનીઆનાં તે પાકપરવરદગારનાં સોગત ખાઈને હું ખુદ તેનીજ હજુરમાં એવું કપુલ કરુંછેજ કે, તાહરા સોવાએ કોઈપી બીજા શખસને હું માહરા જનમનાં સાથી તરીકે કપુલ મનજુર શખીશ નહીં.

ખોદાજે આ માહરી જમાનપર ગવાહ,
કે આ જગનાં પેહલવાન જલેજર સીવા,
નહી યાશે મુજ જીવનો બીજો કોઈ રાહ,
તુંજ છે માહરે-તખત-ખખત-ને કોલાહ.

એ પછે તે બેઠીની પરોત એક બીજાપર અતીશે વધી, અને એક બીજાનો મેલાપ અચપ્પચ રીતે થાએથી તેઓનાં દીલ ઘણા હરખ પામેઆ હતાં. એવી રીતના એખલાસ અને મોહખતના મોહાસવાલી રાત ગુજરી જઈ, બામદાદનો વખત થએઓ અને દરબારની કચેરીમાં નગારાંના આવાજો ઉઠેઆ, તેઆરે એક બીજાથી પાછા જુદાં પડવાનો વખત આવેલો જોઈને તે બકિ જણાની છાતી ભરાઈ આવી, ને આંખમાંથી આંસુ વરસાવી, તથા આકાસની તરફ જિયું મોહડું કરીને બોલવા લાગાં કે, એ આકાશ! આ ફૂરતા મુરીઅને એટલો બધો જલદીથો તું અતરે સું કામ લાવેઓ? અને આએ હમારા એખલાસનાં મોહાસ વચે જુદાઈતુ જેહર શું કામ નાખીજી? એ પછે જલેજરે પોતાના હાત મધેની રસો નીચે નાખીને માર ઉપરથી પાછો નીચે ઉતરીને પોતાના મકાન તરફ ગુપચુપ રીતે ચાલેઓ ગીઓ.

રોદામેહ સાથે પરણુવા સાડ જલેજરે પોતાનાં વજરો
અને શાથીઓનું મત પુછીઉ તે વીશે, તથા ઈન-
સાન જાતે આમે દુનીઆમાં બાએડી
જરૂર કરવી જોઈએ તે વીશે.

સઘલા દાનાવો અને વજરોની એક સભા જલેજરે ભેગી કીધી.
તેઓની હજુર હરખ અને ખુશાલી ભરેલી રીતે જલેજરે વાત કાહડી.
પરથમમાં તે પરવરદેગારનું નામ જાપાન ઉપર ઈઆદ કીધું.

પહે ખેલેઆ એમ કે તે દાદાર પાક,
થી રેહને આપરા દીલમાં ઉમેદ ને બાક.
જિંદગીજ બખ્શેરા ને યુનાહનાં ડર,
ના હોકમપર રાખીવીજ ઘટેએ નજર.
વખાણુ તેનીજ કરીએ હાં-જેમ બને તેમ,
દીનરાત ઉભા રહીને તેથીજ આહીએ રેહેમ.
આએ ફરતા શુરીઅ-અને આએ આંદા,
નો બનાવનાર છે તેજ તે કાદેર આદા.
દેખાડેએ જીવને તેજ નેકીની રાહ—
દીલકરા આએ જગને છે તેથીજ પનાહ.
છે બેઉ જગની દાદ ને ઈનસાફનો ધણી,
તેથીજ છે બાહાર, ને તીર ને પત જહરી.*
તેજ રાખેએ જાહડ ઉપર ફલ, ફલ ને પાન,
રંગ અને વાસથી તેજ રાખેઅ જવાંન.
કરેઅ તેમનેજ વલી તેજ બાળે વખત,
પ્રધાપાના રંગ-રૂપમાં ખીલફલ જરદ.

* “તીર” એ એક મહીનનું નામ છે, ઈઆને એ મહીનામાં આ-
વતી રૂતુ, તથા શેઆલાની અને ખીજ રૂતુઓના ફેરફારનો સંબંધ
તે આદાનીજ કરામત છે.

(૨૭૮)

તેજ સાહેબના કુરમાન ને તેનાજ વીચાર,
બીન નહી કૃદક્રી રાકે કોઈખી વસતુ બાહાર.
તેનાજ આસ કુરમાનની અસર વગર,
નહી હીલતો કીરીનો એક પગ જમીનપર.
પેદા કીધી જેઆરે તખ્તી ને કલમ,
લખી તમામ બનનારી ચીજો એકદમ.
આખાદ કીધી આ જેહાનને ખુદ જોરાંથી,
કે એખલાથી નહી થઈ રાકે હાં વરધી.
એખલો નથી કોઈ હાં-સીવા તે દાદાર,
નથી જેનો રાચીક, -કે જોરીઆ, -કે ઇઆર.
જોરામાંથીજ કીધોચ તેણે કુલ પેદાસ,
બરમનાં પરદામાંથી કાઢુઆચ પરકારા.

એ મુજબ એ ભઈ જો તું ધીરજથી તપાસી જોશે તો, અને આએ નીચલો જગથી તે ઊંચા આકાશ તલકની શોધ કરશે તો, તમામ હસતીમાં તુને એજ પરમાણેનું નજર આવશે. આએ જમાનો અને આએ તમામ જમીન માણસ જાતથીજ આરાસતા થઈછે, અને માણસજ આએ હસતીનો ગોઆ ખરી મતા અને ખરી કીમત છે. જો તે પરવરદેગારે આએ જગતમાં જોરાં બંધ પેદાશ નહી કીધી હતે તો, તમામ જાતની શક્તી અને શોભા ગુપત અથવા અંધારામાં રેહતે. વલી જોરાં વગર તે ખોદાતાલાની દીનના કુરમાનોની અસરખી જવાન શખસોના મન ઉપર ખરોબર રીતે કારગા થાએ નહી, ઇઆને જવાન મરદ આરતને વગર પરણુવે રેહવા દીએ તો, ખોદાતાલાએ કુરમાવેલી નીતી જલવાઈ શકાએ નહી. વલી જે શખસોના ખાતદાન બુજરગ અને નામીયાં હોએછે, તેઓના માન અને મરતબા, વગર પરણુવે સચવાઈ શકતા નથી. આએ કુતીઆમાં જો કોઈ શખસ જેહાંપેહલવાનનો મરતબો અને ઝોહદો ધરાવતો હોએ, અને તે જો આરત પરણે, ને તેને પેટે એક કુરજંદનો જનમ થાએતો તેના જીવને બહુ ખુશાલી થાએછે. અને જયારે તેહવા

* શખશનું મરણ આવેછે તારે તેના દીલને સંતોશ રહેછે. કુરજંદની પેદા-

(૨૭૯)

શથી આ જગમાં નામ રહેછે, અને આ દુનીઆનું તાજ તખ્ત તથા માલ મીલકત આપાદ અને આરાસતા રહેછે.

યાએય તેથી આરાસતા તાજ ને તખ્ત,
 ધુવાંનું રૈહ્ય નામ ને જીવતાંનું બખ્ત,
 એ રીતેનીજ છે કુલ માહારી દાસતાંન,
 મહનેજ નેષએય નરગેસ-ગુલ ને ખોસતાંન.
 ગીર્જિય માહરું દીલ અને હોરા ને અકલ,
 કહો તમે કેમ વાલસો એ દુખની કલ ?
 મેહરાય રાહનો મેહલ છે માહરીજ મેહરથી પુર,
 છે જમીન તેની જેમ ફરતાં ગંગાનું નુર.
 કબુલીય આએ દીલ મેહરાયનીજ પુંતરી,
 વરસાંજિય મેહરના આંસુ આંખથી હર ધરી.
 છે “સીનદુખત”ની બેઠીથી આએ દીલ આજેજ,
 કેહો કે સું પામશું “સાંમ”થી એહનો ફેજ ?

વલી મીનાચેરશાહબી એ વાત સાંભલીને મને નાદાનમાં ગણશે. આપણી દીન આઈનના કાયદા મુજબ શું ગરીબ કે શું મોઢાએએ બા-યડીએ કરતોજ નેષએછે. એમાં કંઈબી શરમ કે કંઈબી અડચણ નથી અને દાનાવ લોકો તથા દીનના પેશવાએથી કંઈબી વાંધો લેવાય તેવું નથી. વાસતે હું તમને પુછુછું કે એ વીશે તમારો વીચાર કેવોછે ? જલેજરને મોહુડેથી એવી વાત સાંભલીને મીજલસ મઘેના સરદારો અને દાનાવ લોકો અચરતી સાથે ચુપ રહેઆ અને કંઈબી જવાબ આપી શકેઆ નહીં. સખબ કે તેઓ સારી પઠે જાણતા હતા કે મેહરાય પાદ-શાહ પેલા જોહાક નામના પાદશાહની આલાદનો છે તેથી જલેજરને સંબંધ તેને પસંદ પડશે નહીં. જેમ કે મધ અને જોહરના મેલાપથી કં-ઈબી સાડું પરીણામ નીપજે નહીં તેજ મોશાલે જલેજર એને રોદાખેના સંબંધથી કંઈબી ગુણ થઈ શકનાર નથી, પણ આર ખરાબી થશે. જલે-જરને જોહારે તેના સરદારોથી કસો જવાબ મલેએ નહીં તીઆરે ગુસામાં આવીને બોલેએ કે જો કંઈબી અડચણ થાએ તેવું તમે બોલશેો તો હું તમને ઠપકો આપીસ અથવા સજા કરીસ, પણ કામનો મારગ

મોકલો થાએ એવી કોઈ સારી તદ્દખીર ખતાવસો તો હું તમોને અછી રીતે નવાજુસ અને જેમ ખરા મોઠા લોઢાથી ગરીબ અને તાપેદાર લોઢાના હકમાં ભલું અને ફાયદા કારક કામ થાએ તેવું કામ હું તમારા હકમાં કરીસ. એ મુજબના સખુનો જાલેજરને મોહડેથી સાંભલીને સઘલા મોજલસીઆએ જાલેજરનીજ મરજી મુજબનો જવાબ આપેઆ.

થએઆ તમામ દાંતાવ જવાબમાં એકમત,
જાલવી ખુદ જાલનીજ મોરદ ને મતલબ.
કે હમે લોકો છઠએ તાહરાજ ખંદા ફૂલ,
અજએબ આવાતથી આજેજ થએઆય પુર.
લાંખા ટુંકા અંદેરા કીધાય ખીસીઆર,
એ નારથી હુનર તાહરા નથી ધટનાર.
મેહરાખ તો છે જુજરગ ને પઢસે વીચેરા,—
પણ નથી પુરતાં માનને દરજજા લાએક.
જો કે છે તેના સરપર “આખી” તાજ,
પણ નસજ તેની છે ખુદ તે જોહાકથી ખાસ.
જો નહીં થાએ મીનોએહર એથી બદગુમાન,
તો નથી તાહરાં કુંટખને કંઈ ચીતનું જીઆંન.
ઘટેછે તુને કે-લખે એક પતર—
ને આપે ખુદ “સાંમ”ને એ ચીજની ખખર.
હમો કરતાં છે તુજમાં વધુ વીચાર,
એ ચીજમાં જીવ તાહરો છે પુર ગીરફતાર.
“સાંમ”જ લખશે એક નામુ “મીનોએહર”પર,
ને જોઈ લેશે તેનાં ખુદ મતની અસર*

* એ મુજબ જે પતર જાલેજરે પોતાના ખાપ ઉપર લખી શેદાએ સાથે પરણવાની રજા માંગી હતી તે ખીતાના ખેતો,—તથા સામના જવાબના ખેતો,—તથા જોહારે મીનોએહરે એ વાત સાંભળી તેહારે યુસામાં આવી સાંમ પેહલવાંનને, મેહરાખ પાદશાહ સાથે લડાઈ કરવા મોકલેઆ, પણ જાલેજર વચે પડેઆ અને લડાઈ અટકાવી, અને તે પોતે સાંમનો —

સીનદોખત નામની રોદાખેની માએને, જાલ અને
રોદાખે વચેની મોહખતની ખખર થાઈ, તેથી રદન
અને અફસોસ કરી પેહલજાં તો ગુસો કીધો,
પણ પાછલથી એ ખનાવ બાખે તેણે
પોતાની ખુશી જણાવી તે વીરો.

જલેજર અને રોદાખે વચે છુપી રીતની વાતચીત અને લખાણો
આણું રહેલાં હતાં. એક હુશીઆર આરતની મારફતે, એક દીને જલેજરે
એવો પેગામ રોદાખેની ઉપર મોકલેલો કે, આપણ વચેના કામ બાખેની
વાત બહુ વધી પડીછે, અને મારા બાપ “સામ”ની તરફથી એક કાગલ
હાલ મને મલેલો છે, તેમાં કેટલીએક પરકારનો ખુશી થવા લેવો એ-
સારો છે, અને સેવટે આપણું કામ પાર ઉતરસે એવું દીસેછે. એ સંદેસો
લખને, પેલી આરત તરતજ રોદાખે પાસે ગઈ. એવી ખુશ ખખર સાં-
ભલતાંજ, તે અસતરીને રોદાખેએ પોતાની પાસે બેસારી, અને તેની

— પેગામ પાદશાહ મીનાચેહર ઉપર લઈગીઓ, અને મીનાચેહરનેબી સમ-
જાવી રાજી કીધો હતો, તે ખીનાંના સઘલા બેતો, અગતનાં નહી ધારી
પડતા મુંકેઓ, એટલું વાંચનારાઓએ ઈઆદ રાખવું.

જે પતર સામે, પાદશાહ ઉપર જાલ બાખે લખાંછે, તેમાં પાદશાનું
દીલ રીજવાને વાસતે સામે પોતાની બાહાદુરી અને લડાઈનાં કેટલાંએક
કામોની ઈઆદી પાદશાહ ઉપર લખીછે, તેમાં એક બારી મોહટા અ-
જદા સાથેબી લડાઈ કરી, તેને મારેલો હતો, તે અજદાનાં ભચ્ચેઆંકાર
કદ-અને ખીજી ચીજોનું જે બેઆંત લખુંછે, તે ગુજરાતી શાહનામાનાં
ખીજા ભાગનાં પુસતકને સફે ૧૮૨ મધે દરીઆઈ સાપ વીસે જે બા-
લાસો આવેઓછે, તે કરતાંને ઘણું વધારેછે. એ ઉપરથી હાલ આપરે —

ઉપર કીમતી મોતીઓનો વધાવો કીધો, તથા ઘણીજ મોટી કીમતનાં કપડાંનો સરપાવખી આપીઓ. વહી જાલેજર સારૂ મોકલવાનેથી, કેટલીએક અમુલીઅ મીજો તર્ધાર કીધી, અને તે પેલી દાસીના હાથમાં આપીને, કેટલાએક ઘટના દુવા સજામના સખુનો કેહેવાડીઆ. એ અસતરી મેહેલની બાહાર નોકલીને, જાલેજરનો તરફ જતી હતી, તેનો ઉપર “સીનદોખત”ની નજર પડી, તેજ વખતે તેને ઉભી રાખીને, “સીનદોખતે” કેટલીએક પુછ-પરછ કીધી. એ ઉપરથી તે અસતરી મોટા ગભરાટમાં પડી, અને એવો જવાબ આપેઓ કે, હું તો કપડાં અને જાણુસો વેચનારી એક અસતરી છું. મોટા મોટા રાજવંશીઓ અને માતખર લોકોને તાંણાં જઈને એજ ધંધો કરુંછું. તાહારી દીકરી “શેદાખેએબી, જીચી કીમતના લેખાસો અને હીરા મોતીઓ મંગાવીઆં હતાં, તે તેને દેખાડવાને હું લાવી હતી, અને તે સ-

- એટલેજ સાર કાહાડી રાકીએછે કે આગલા જમાનાનાં માણસો તેમજ જનવરના કદ કરતાંને, હાલના જમાનાનાં પરાણીઓનાં કદ અતી ઘણા નાધલાંછે.

હાલના જમાનાનાં માણસોનાં કદ કરતાંને, લગભગ તરણ ઘણાં વધારે મોટાં કદ વાલાં માણસોના હાડકાંઓની નીરાનો, ઈરાંનના બતા તરફના સુલકોમાં, ઇઅરોપીઅન સુરાફરોનાં જોવામાં આવીછે, અને “બારન બોદી” (Baron C. A. Bode) નામના સુરાફરના રાને ૧૮૪૫ ના વરરામાં છપાએલાં પુસતકમાં જણાવેછે કે—

“But he (Macneil) mentioned a curious 'fact, namely, that poor Schultz, the German savant, who was murdered in the Hukkaree country, assured him, that having heard many tales of gigantic human remains being found in the country near Van, in Koordistan, he had procured leave to open a tumulus or barrow there, and found in it a human skeleton, the cranium of which measured about three times the solid contents of the common run of human skulls. The whole skeleton was there, little disturbed, and the slight disturbnace that existed had probably been occasioned in digging it up: the skull was sent to France.”

ઘણા આખે મારા દાખલની અંદર છે. “સીનદોખતે” તે સઘલું જોવા માગીયું, અને પોતાના દીલ મધેનો ખતરો દુર કરવાને ચાહીયું. તપાસ કરતાં પેલી ઓરતના બોલવામાં તરકટ અને જુદાઈ માલમ પડી, એટલુંજ નહીં, પણ કેટલુંએક સીવણ અને ગુથણોનું કામ, ખુદ શેદાબેના હાથનું કીધેલું માલમ પડીયું. તેજ વખતે ગુસામાં આવોને, તે અસતરીને પટકીને જમીન ઉપર નાખી, અને તેનો ચોટલો ધરીને, લાત તથા લપ-રકોથી અછી તહરેથી મારમારી, તથા તેના હાથ પગો બાંધીને, ધુલની અંદર તેને એક બાજુપર નાંખી. એ પછે ગમ અને ગુસા ભરેલાં દીલથી, “શેદાબે”નાં મેહલની તરફ તે ગઈ, અને સઘલા બારોબારણા બંધ કરીને, શેદાબેને પોતાની આગલ તેડી મંગાવી.

પછે બોલી એમ કે એ પુનમના ચાન,
શું કામ પડવા ચાહેછે તું ગારમાં અનજાન?
કહી ભલી ચીજ છે જગમાં એવી ખાસ,
કે નહી સુકી મેં ત'હારી નજરની પાસ?
સીતમગર શું કામ થાએચ એ દીલરખા નાર?
કાહાડ તાહારા બેદની વાત સુજ આગલ બહાર.
કોણ છે આખે ઓરત, શું કામ આવેચ અહાં?
તાહારી આગલ આવી શું મારેચ કાં કાં?
તે કોણ મરદ છે, -ને એ ખીના છે શી?
જેને વાસતે મોકલેચ લેખાસને વીંટી.
ખીલુંછ કે તું નામ મારું કરસે બરબાદ,
ના રહેતી એવી બેઠી માહરી હઠઆત.

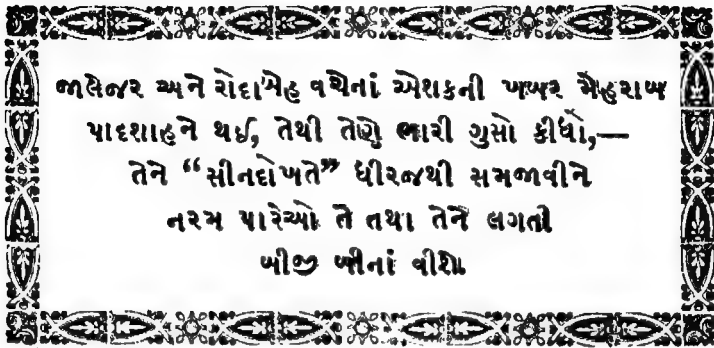
પોતાની માતાને મોહરેથી એવા સખુનો સાંભલીને, શેદાબેને મોટી શરમ લાગી, તેથી પોતાની ગરદન નીચી કરીને, પોતાના પગ તરફ જોઆ કીધું. તેનાં દીલમાં ઘણું મોહોટું દુખ અને અંદેસો ઉપજાઓ; અને નરગેસ જેવી પોતાની બે આંખો મધેથી લોહીનું પાણી વરસાવીને, પોતાનો ચહેરો ગુલાબના સરખા રંગદાર કીધો.

(૨૮૪)

પછે કહીયું માએને કે એ અકલમંદ,
 એરાકથી થઈ પડીઓછે જીવ માહરૈ બંધ.
 નહીં પાંમતે ગર માએને પેટ હું જનમ,
 તો નહીં બોલતે કોઈ નેક ઈઆ ખુરા સુખન
 આવીયોછે આએ કાબુલમાં જાલ પેહેલવાન,
 તેની મેહેરના આનરામાં યાઈયું ખુરીઆન.
 અહેવી રીતે તંગ થઈએ મુજ પર આ જહાંન,
 કે જાહેર ને ગુપચુપ રહેજ માહરૈ જાંન.
 તેના રૂપ ખીન છે માહરૈ જીવવુંજ હરામ,
 છે એક તેના ખાલની કીમત જગ તમામ.
 જોઈએ તેણે મહને-ને બેડો તો સાથ,
 મેં કોલકરાર કરી પકડોઅ તોહેનો હાથ.
 વાત ચીત સીવા નથી થઈ ખીજ કોઈ ચીજ,
 સલગ્રીજ તેથી હમ વચે માહમતની બીજ.

જાલેજરે એ બાપે પોતાના બાપ “સામ”નેખી પુછી મંગાવીયુછે,
 અને તેણેખી એ વાત કબુલ મંજુર રાખીછે. જે અસતરોને હાલ તુંએ
 લાત લપડાકો મારોને, તથા લકોઆં પીખોને જમીન ઉપર નાંખોછે, તેજ
 અસનરીની મારકૂતે, જાલેજરે માહારી ઉપર ખુશખબરીનો પત્ર મોકલેઓ
 હતો. તે પત્રના જવાબમાં આએ સઘલો હદીએ અને આએ સઘલાં
 વસતરો, જાલેજરને સારૂ મેં લેટ મોકલેઓં હતાં. એહેવો વાત સાંભ-
 લીને “સીનદોખત” અતીશે અજબ થઈ, અને જાલેજરના જેવો પેહે-
 લવાંન તેનો જમાઈ થવા આહેછે, તેથી પોતાના મનમાં તે બહુ ખુશી
 થઈ. પણ પોતાનો ભરથાર તે રોદાખેનો બાપ, એ વાતને પસંદ કરસે
 નહીં, અને ગુસાથી ખુનપર આવીને, જમીનપરની ખાક છેક આકાશ
 તલક ઉઠાવેઆ વગર રહેશે નહીં એવો ભય તેનાં દીલમાં પેઠો. એ
 પછે પેલી અસતરોનાં બંધ ખુલા કીધા, અને તેને કહીયું કે તું તારે ઘેર
 જા, પણ આ લેદની વાત કોઈખી સખસ આગલ તું કહેતી રખે. એ
 પૂછે રોદાખેની માએ રડતી તથા કકલતી ખુદ પોતાની જગો ઉપર ગઈ.

મેહુરાખ પાદશાહ પોતાની દરખાશમાંથી જોઆરે પોતાના મેહેલ તરફ ગીઆ તીઆરે તેણે પોતાની વાઆરી “સીનદોખત”ને ગમગીન દીલ તથા ક્રીકા એહેરા સાથે સુતેલી જોઈ. તેથી તેણે સીનદોખતને પુછીયું કે, એ પીઆરી આજે તું દલગીર કેમ દીસેછે? અને સુઈ શું કામ ગઈછે? આ તારા રંગીન ગુલાબના જોવા ગાલો ક્રીકા અને પીલા કેમ પડી ગીઆછે? એના જવાબમાં સીનદોખત ખોલી કે, લુંડી રીતના અંદેસાથી માંડે દીલ પેચોતાખ થાએછે. આએ આપણું આપાદ મકાન,—આએ આપણો માલ મતા,—આએ આપણું નામ અને દમામ,—આએ આરખી ઘોડા,—આએ સંગાર અને અસખાખ,—આએ કીમતી મેહેલ,—આએ રંગીન ખાગ ખગીઆ,—આએ સુખ ને સંપત્તિ,—આએ વહાલા દોસ્તો અને ખેશીઆ,—આએ પાદશાહો નોકરો અને બાંદીઆ,—આએ નુરમંદ તાજ,—આએ સંગારદાર ગાડી,—આએ ખુસનુમા ચહેરો,—આએ તાહાડે સીંધું બદન,—આએ માંડે રૂપ અને રંગ,—આએ મારી અકલ ને સખજણ,—આએ સઘલી તરો તાજગી, અને આએ સઘલી આખાઈ તથા સોભા અને સલુકાઈ ઉપર હવે પછે જલદોથી અવરની અસર લાગુ પડશે, તોયું જોઈને મને મોટો અફસોસ થાએછે. અફસોસ કે એ સઘલી નેઆમતો આપરા મુદ્દઈને હાથ જશે, અને અફસોસ કે તે વાપે લોધેલી આપણી સઘલી મેહેનત ખરખાદ જશે. રોવટે આપણે વાસતે ઘોર મધેની સાંકડી મુંદુકજ વાકી રહેશે.

જે શેષો આ હંદગીના બાગમાં શેષીઓ હતા, તેનીથીજ આફલુને જેહરી ફૂલ આપવાં પડશે. ખોરાક ખવાડીને તથા જલ પાઢને, જે રંજ આપરે ખેંચીઓછે, તથા જે માલ અને ગંજ તેની ખાતર ખરચીઓછે, તે સઘલું વીચરથ જાએ તેવું દીસેછે. સખ્ય કે તે શેષો ઉધરીને જે આરે મોટાં જાહડનાં આકારમાં થઓછે, અને જેઆરે તેની ખુબીનો છાંઓ આકાસ પરના ખુલંદ ખોરસેદ તલકે પહોંચતો થઓછે, તીઆરે એકાએક તે પાછું જમીનપર પડીને ખુવાર થવા ચાહેછે. આહા, અકુસોસ કે આ સંસારનો સેવઢનો રસતો એજછે, અને સરવે જાતની ઊતપંતીનું આખરે એવુંજ અનંતમ આવેછે. “સીનદોખત” ને મોહરેથી એ મુજબના સખુનો સાંભલીને, મેહરાખે તેને એવો ઉતર આપીઓ કે, એ મારી વહાલી અસતરી, તું જે ખોલેછે તેમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી. આ સંસારમાં એવાજ ખતાવો ખનતા રહેછે.

એહવીજ છે એ તરણ—પાંચ દીનગી જગત,
એક ખુવાર થઈ,—ખીજે પાંમેછ રાહાત.
એક અંદર પડેછ,—ખીજે નીકલેછ જહાર
કોણને નથી કીધા આકાસે ખુવાર?
દીલ કુખી ક્રિધાથી નહીં મટતો એ ગંમ,
ખોદાનીજ ખાહેસનાં છે એ કુલ જરંમ.

“સીનદોખત” ખોતાના ભરથારને તીઆરે એમ કહીયું કે, એ વહાલ્લ મેહરાખ, હવે ખરેખરો વાત હું તાહારી આગલ ખોલવાની રજા લેજીછું. તે વાત હવે માહરેથી છુપી રખાઈ શકાતી નથી. તે મોટા અંદેસ અને ચીંતા ભરેલીછે. પેલા સામ પહેલવાનનો ખેટો જાલેજર, જે આપણાં શહેરમાં આવીને રહેલોછે, તેણે આપણી ખેટી “શેદાખે”ની ઉપર મેહોખતની જલ નાંખીછે. તે પહેલવાને તે દીલકસ ખેટીનું દીલ હુંટી લઈને તેને ખેકરાસીમાં નાખીછે, તેના કંઈ એલાજ ધીરજથી કરવો જોઈએછે. મેં તેને ઘણી રીતે સમજાવી પઢાવી જોઈછે, પણ તે કંઈખી માંનતી નથી. તેનું દીલ સઘલું ખેહકી ગીયુંછે, અને તેના એહેરો જરદ થઈ ગયોછે. તેના જગરમાં કુખ અને ગમે વારો કસીઓછે, અને તેનાં

હોટો સુકા તથા દમ સરદીદાર બની ગયોછે. એ વાત સાંભલતાંજ મેહરાબનો પીતો ઉછડી આવીયો, અને પોતાનો તલવારના હાથા ઉપર હાથ નાખીને તે ખેટીનું માથું કાપી નાંખવાનો એરાદો કીધો. તેનું બદન સઘલું ધુજવા લાગીયું, અને તેનાં મોઢાં ઉપરનો રૂપરંગ ઉડી-ગયો. તેનું હૃદયું લોહીના જોસાથી ભરાઈ આવીયું, અને તેના હોટો સરદગાર બની ગીઆ. એ પછે તે એમ બોલીઓ કે તે નાપાક ખેટીના લોહીની ધાર હું વહેતી કરીને, આ જમીનનું મોઢું લાલ રંગ-દાર કરીશ, એટલું બોલીને “રોદાબેહ”ને મારી નાખવા કીજે તે ધરીઓ ચાલીઓ. તેજ વખતે “સીનદોખત” તેની પાછલ દોડી અને તેનાં ખેડિ હાથોને વલગી પડી, અને એમ બોલી કે એ દીક-દાર, કેટલાએક સખુનો મારીથી તું સાંભલી લે, અને પછે જે કરવું હોએ તે તું તારી સમજ અને મરજી મુજબ કરજે. પણ મેહરાબે સાન-દુખતને એક બાજુ ઉપર ઝૂકી દધને, ઘેઝા હતીની મીસાલે આગલ વધીઓ ગઓ. તે પછે પોકાર મારીને તે એમ બોલીઓ કે, જેઆરે એ કનીઆનો જનમ થઓ હતો, તારેજ તેને મારી નાખવી હતી. પણ હું માણસ બા-પદાદાની રાહરીતીથી ઉઝટો ચાલોઓ, તેથી આજે આય રીતનું બહાનું વાદલ મારે માથે ધુમતું થયુંછે* જે પુતરો પોતાના બાપદાદાની રાહરીતી ઉપર ચાલતા નથી તેવા પુતરોને ખરા દહેર અને દાનાવ લોકો તેના બાપનાજ બુનથી પેદા થએલા તરીકે કબુલ રાખતા નથી. અગર સામ પેહલવાન અને મીનાચેર પાદશાહ, એ દુકતીથી ઉભી થએલી ખટપટને લીધે લશકર લઈને મારી સાથે લડવા આવસેતો, આ મારો મુલક સઘલો વેરાન થઈ જસે, અને કંઈબી ખેતીવાડી, કે બાગબગીચા, કે મેહલો અને

* આખે ઉપરથી એહેવા એરાશે સમજાએછે કે કાબુલના જતા તરફ આગલા જમાનામાં જોહાક પાદશાહની જતવાલાઓમાં છોકરીઓની બા-લહંતેઆ કરવાની ઇઆને મારી નાખવાની ચાલ હતી. મેહરાબ ગોઆ પ-સતાઈને બોલેછે કે જેઆરે તેણે રોદાબેનો જનમ થએલો જોએઆ તે-હારે તેના નેઆમાંનોની રીત મુજબ તેને તરત મારી નાખી હતે તો દીક થતે.

ધરો પાકી રહેવાના નથી. તીઆરે સીનદોખતે તેને એમ સમજાવીયું કે, એ મેહરાબાન ભરથાર, એવી રીતનાં નાઉમેદી ભરેલા સખુનો તું ના ખોલ. સામને એ ખાપતની ખપર પહોંચી ચુકી છે, અને “કરકસાર” નામના બ્રામથી તે અતરે આવીખી ચુકી છે, અને એ વાત તેણે કપ્પુલ મંજુર સખી છે. તીઆરે મેહરાબે એવો જવાબ દીધો કે એ સીનદોખત, તું એવા બેહુદા સખુનો ના ખોલ. સુકી પાકના તાબામાં તું હવા જેવી બીજને રાખવા માગે છે તે કેમ બની સકે? જલેજરને આપણો જમાઈ થએલો જાણીને, અતરેના સઘલા નાંધલાં મોટાં લોટો બહુ ખટ્ટા થસે. સીનદોખત ખેલી કે, એ સરકૂરાજ નર, કઈખી રીતનો આડી વાતનો આસા તું મારીથી નો રાખ. સઘલી વાત હું ખરેખરોજ અને સીધેસી-ધીજ તારી આગણ ખોલું છું.

નુકસાન તુને થાય તેજ ખુદ મારું નુકસાન,
તારાં દીલને દુખ થાય તે મારાંનેજ જાણ.
માહેર મનખી એજ રીતનો હતો બીચાર,
અવલખીજ થઈ હતી હું બહુ ધનતેજર.
તોખી નો થા એ કામથી તું કઈ અજાણ,
નથી એટલી બધી ચીંતાની અગત.
થએઆતો જેમ ફરેદુનશાહ નેક જાદ,
“ઈઅમન” શેહેરની ખાનુની મહેબતથી શાદ
તેહેનીજ રીતે આએ પહેલવાન જાલેજર,
ધરવે છે મહેબત ખુદ “શાદાબી” પર,
કે આગ અને આપ અને હવાને પાક,
ધી રીહા યુખ જમીન બનેછ તાખનાક.

* એ ઉપરથી એવું માલમ પડે છે કે, “ઈઅમન” શેહેર જેને ઈઅરશીઅન લોકો હાલ “અરેખીઆ ફેલીકસ”ના નામથી ઓળખે છે, તે શેહેરના પાદશાહની કોઈ ખાનુ સાથે, ઈરાનના ફરેદુન પાદશાહે નેક કીધા હશે તેનો દાખલો “સીનદોખત” આખીને મેહરાબને સમજાવવા અને તેનો ચુસો નરમ પારવાને ચાહીલો હતું, કે એવી રીતથી છોકરી એક ઈરાની પેદલવાનને આપવામાં કથું એવ જોવું કામ ગણાશે નહીં.

(૨૮૯)

એ પછે તેણે જલેજરનો આવેલો પતર મેહરાબના હાથમાં આપીને વાંચવાને કહ્યું. તે પતર વાંચીઆ બાદ મેહરાબ બોલીઆ કે રોદાબેને મારી પાસે બોલાવ. એ ઉપરથી સીનદોખત બીંધો કે એ ખુની સખસ તેને મારી નાખસે તેથી તેને કંઈબી ઈજ્ત નહી કરવા બાબેનો વચન તેની પાસે માગીઆ. તેવો વચન મેહરાબે આપીઆ, અને કંઈબી દુખ રોદાબેને નહી કરવાને કબુલ થએઆ.

આવી બાપ પાસ બેઠી જેમ ઉગતો સુરજ,
જહવાએર ને જરમાં તે થઈતી ગરક.
બેહેસત રૂપની બનીતી ગોઆ તે નાર,
ઈઆ બહારની ખુદ હતનો ખુરશદ જહલેદાર.

એવો દેખાવ તે બેઠીના જોઈને મેહરાબ ધણેજ અજબ થાએઆ. અને ગુપ્ત રીતે તે પરવરદેગાને તેણે ઈઆદ કીધો. પછે તે બોલીઆ કે એ નાદાન અને હુલર બેઠી, તારા મગજ ઉપરથી શું અકલ ધોવાઈ ગઈછે? બુજરગ ખાનદાનના અને બુનોઆદબદા ગરહસથથી, પોતાને તોખમનો પરી સરખી બેઠીનું કાજ એક દેવરૂપી મરદ સાથે કેમ થઈ શકે? જે સખસ એવું હીણું કામ કરે, તેના તાજ તખત કે દોલત ઉપર હેકુંછે. અગર પેલા ભયંકાર “કેહતાન”ના જંગલમાંથી સાપને પકડનાર દોઈ જંગલી ગારોડી આવે * અને તે હીલામકરથી એક સાધુ અથવા ભગતમાં ખપવાનો દાવો કરે તો, તેહેવા નાપાક ઢોંગીને તીરના જખમથી વીંધીને મારી નાખવો જોઈએ.

સાંભલા જેઆરે શાદબેહ એ સખુન,
કીધું બાપની રામથી માહફું જેમ ખુન.†

* ઈઆને એહવું બોલીને મેહરાબ પોતાની બેઠીને સમજવેછે કે જલેજરની એક જંગલી ગારોડીના જેવાંછે તેની સાથે પરણેઆ કરતાંને તેને ગરદન મારવો બેહતર છે.

† ઈઆને રામથી લાલ લાહીના જેવા તેનો એહશયઈગીઆ અને આંખો વીચી નાખી.

(૨૯૦)

નરગેસ જીવી આંખો પર કાજાં પાંપણ
ધાંડી દહને નહીં બોલી એકબી ચોખ્ખા.
મુરદાજ દીવથી ગઈ પાછી મેહનની તરફ,
ફોકા રંગના ચેહરે આંશુમાં ગરફ.
લીધી માએ ને દીકરીએ આરામની ગાહ
બેઠાએ લીધી તે પાક રખતીજ પનાહ.†

પાદશાહ મીનોચેહર, જાલનાં લગન કાપુલના પાદશાહની ખેટા
રોદામે સાથે કરવાને રાજી નહીં થાએઓ, અને લડાઈ કરવા
માંગી તેથી મેહરાબ પાદશાહે પોતાની ઓરત સોનદોખત
ઉપર બારી યુસો કીધો અને તેને તથા રોદાખેને ફતલ
કરવા આહીઉં, પણ સોનદોખતે ધીરજથી તેને સ-
મજાવીઓ ને પોતે સામ પહેલવાન પાસે જઈને
બેલાકાત કરવાની રજા માગી,—તથા તે
ઓરત સામ પાસે ગઈ અને તેને સમ-
જાવીને જાલ તથા રોદાખેનાં લગનનું
કામ નકી કીધું તે વીરો.

એ પછે કાપુલ શેહેરમાં આહવી વાતો ફેલાઈ કે રોદાખેના લગન
જાલેજરની સાથે કાપુલના પાદશાહ કરેછે, તે વાત ઈરાનના પાદશાહ
મીનોચેહરને પસંદ નથી, તેથી તેણે કાપુલના પાદશાહની સામણે લડાઈ
ઉઠાવીછે, અને તે લડાઈ કરવા સારૂ સામ પહેલવાનને મોટું લશકર આ-

† આએ જગેએ હમારે જણાવવું બેઠાએ કે જાલનો ખાપ સાંમ,
કાપુલ તરફ આવીને જાલને મલેઓ, તથા તેણે મેહરાબ સાથે લડાઈ ક-
રવા માંગી તેને જાલે ના કહીઈ, તથા પાદશાહ મીનોચેહર, રોદામે સાથેની
જાલની ખેસાઈ થએલી જોવાને નારાજ થાએઓ હતો અને યુસો કીધો
હતો, તથા સામની તરફથી મીનોચેહર પાદશાહ ઉપર જાલ પેગાંમ લઈ
ગીઓ હતો તે વાતનાં ખેતો ઘણા અગતના નહીં ધારીને અતરે લીધા
નથી, હઆને પડતા મુકેઆછે.

પીને કાપુલ તરફ મોકલીઆછે. એવા ગભરાટનો ફેલાવો આખા કાપુલના મુલકમાં થઆથો, મેહેરાબ પાદશાહનું દીલ ઘણુંજ ચોંટાતુર થયું, તેથી તેણે પોતાની પાએડી સીનદુખતને પોતાની આગલ ખોલાવીને ગુસા ભરેલી રીતે ધમકાવી અને કહીયું કે, આ સઘલા ક્ષીતનાંનું મુઝ તું અને તારી નાપાક બેઠી છે, અને તમારી પુરી ચાલને લોધે, ઈરાનનો શાહ લડાઈ ઉઠાવીને મારો મુલક વેરાંન કરવા માગેછે, તેમ હું થવા દઈસિ નહીં, અને તેના બદલામાં તુંને અને તારી દુકતોને ગરદન મારને ઈરાનના પાદશાહનો ગુસો નરમ કરીશ. સામ જેવા પહેલવાન સાથે અને મીનોએહર જેવા બલવંત શાહનસાહની સામે લડાઈ ઉઠાવવાની મારામાં ખીલકુલ તાકાદ નથી, અને તમો જેવી કમબખ્ત ઓરતોને ખાતર મારી રેઅતને અને મારા મુલકને હું ખરાબ થવા દેનાર નથી. એવા સખુનો સાંભલીને ધીરજથી સીનદોખત પોતાના ભરથારની પાસે બેઠી. ગુસા અને ગભરાટની વખતે*તે અસતરીએ પોતાનું દીલ મકમ અને હીંમત ભરેલું રાખ્યું, અને પોતાની તથા પોતાના દેસની સામે આવી પડેલાં સંકટનો એલાજ સોધવા પાછલ વીચાર કરવા લાગી. એ ઓરત ઘણીજ અંચલ તથા સમજુ અને સુરતાબાજ હતી, તેથી કેટલોએક વખત તલગ અંદેસો કરીને પોતાના ભરથાર આગલ હાથ જોડીને ઉભી રહી. અને તેણે એવી અરજ કીધી કે, એ પીઆરા ભરથાર, એ બાબેનો એક ઉપાએ મને મુજેછે, તે તું મને કરવાની રજા આપ, અને તે બજાવવા જો હું કુતેહમંદ થાઉં નહીં તો, પછે તારે મનબાવતી ચીજ તું કરજે. હું પોતે પેલા સામ પહેલવાનની નજદીક જઈને, કેટલીએક રીતની સમજવત કરવાને આહુંછું. ઘણીએક વખતે મુરખાઈ અને ગુમરાહીથી જે ગભરાટો ઉઠી ઉભા થાએછે, તે બાબે અકલથી અને ધીરજથી તકરાર અને ખુલાસો કરતાં સારાં અને ગુણગારાં પરીણામો નીપજછે. હાલની ખટપટના બાબમાંથી, એવુંજ પરીણામ આવેલું જેવાની હું ઉમેદ રાખુંછું. પણ તેવી જામેદ બર લાવવા કીજે, જે મહેનત અને રંજ હું ખેંચવા માગુંછું, તેમાં મને મદદ કરવા કીજે, કેટલીએક રીતનો માલમતા તથા પઈસા ટેકા મને જોઈએછે, તે તું મને આપ, અને તેમ કરવા બાબે

(૨૯૨)

કંઈબી રીતની બખીલાઈ તું કરતો રખે. એવા સખુનો પોતાની દાનાવ મહોરદારને મહોરેથી સાંભલતાંજ, પોતાના બખનાની અને અસખાબની તીજેરીની કુંચી તરતજ તેણે સીનદોખતના હાથમાં આપી. એ ઉપરાંત ચુનનદા ધોડાએ તથા દીલકસ રૂપની બાંદીએ અને અપરાક ગુલામોનીબી મોઢી સંભેઆ તેના સવાધીનમાં આપી. સીનદોખત તીઆરે એમ બોલી કે, એ નામદાર પાદશાહ જેઆરે એ માફે માગવું તુંએ કયુલ કરીયુંછે, તીઆરે એક બોલ વાતબી તું મારી સાંભલજે, અને આપણા જીવતી તથા મુખસંપતની સલામતીને ખાતર, આ દુનીઆનો સઘસો માલ બખનો અને તાજતખત વઢીક અકાફે ગણતો રહેજે. મારા દીલમાં એટલોજ વસવસો અને ભયછે કે, આપણી મકસુદનું કામ બખવવાને ખાતર આ કાયુલ સહેર છોડીને, તથા રોદાબેનેબી અતરે રાખીને પેલા સામ પહેલવાનની આગલ હું જઈશ, તીઆરે મારી ગેરહાજરીના લાભ લઈને, મારી પીઆરી દોકરી રોદાબેને મારી નાંખવાને કદાચ તું તજવીજ કરશે. તેમ તું હરગેજ થઈને નહીં કરે, અને હું સામ પહેલવાનની લેટ લઈને તારી આગલ પાછી આવું, તાહાં તલક સખર ધરી ગુપચુપ બેસે રહે, એવો વચન સોગન ખાઈને જો નું મને આપે, તોજ હું એ કામ પાછલ લાગું, અને અતરેથી બહાર જાઉં. હું પોતે ખુદ મારા જીવથી તો સઘલી ખરકારે ધરાઈ ચુકેલીછું, અને હું જીવતી રહું અથવા મારી જાઉં તેની મને કંઈબી દરકાર નથી. થણ જાહંગી છતાં મારી વાહાલી રોદાબેના એક બાલનેબી ઈજ થએલી જોવાને હું આહતી નથી. એવા સખુનો સાંભલતાંજ મેહરાબ પાદશાહે પોતાની ઓરતને સખત સોગન ખાઈને કોલ આપીઆ કે રોદાબેને તે કંઈબી પાંતોએ જીઆન કરશે નહીં. એવો વચન લીધા બાદ, સીનદોખતે સઘલી ખરકારની ઘટ્ટી તઈઆરી કધી.

પહેરીઆં કસખી વસતર ને જર તન પર,
માતી ને માણેકથી સનગારીયું સર.
પછે કાહાડેઆ કીમતી બખનો કઈ બહાર,
સોગાત કરવા સાર દીનાર વીસ હજાર.

(૨૯૩)

બેમુલ સાજથી ભરપુર દસ ષોડા નાંદર,
 પચાસ યુલામ કુલ જેની જરૂરીન કમર.
 રૂપેરી જીન ધરાવનાર અચર નંગ વીસ,
 કોઈ જાતે અરબખી, - કોઈ ધરાવનું ખીજ.
 સોનેરી ધરનાવાલી દાસી જણ સાહાઈ,
 એક એક જરૂરીન જામ તે દરએક જણને હાથ.
 ભરીયું હતું કોઈમાં કસતુરને કપુર,
 કોઈ તો હતી યાકુતને ગોહરથી પુર.
 હતો કોઈમાં સરાખ ને કોઈમાં સાકર,
 ચાલીસ કુલ તખ્ત પર હીરા ને જર.
 જડીઆંતાં તે તખ્તની કુલ બાજુપર,
 જુદી જુદી જાતોનાં બેમુલ ગોહર.
 બેસો હોંદની તલવાર સુના-રૂપાંતી,
 હતું જેમનાં જીગરમાં જેહેરદાર પાણી.
 જીંટડી નંગ એકસો કુલ સુરખી રંગદાર
 વલી એકસો જીંટ કુલ રાહજી-ભારખરદાર *
 હીરાના જડાવવાણું સેહેનસાહી એક તાજ,
 ગલાં-હાથને કાનનાં ઝવેરો કુલ ખાસ.
 એ ઉપરાંત હોંદ જમીનના હાથી કુલ ચાર,
 પર લાધીઆ કપડાંઆ ને અસખાખનો ભાર.
 થઈ જીઆરે એ રીતની કુલ તઈઆરી,
 ક્રીધી એક ષોડાપર તેણે સવારી.
 ને જઈ ઉભી જડપથી સામને સુકામ,
 ન ખોલી કંઈ મહોથી-ન કહીયું ખુદ નામ.

* “રાહજી” ઈઆને રસતો સોધનારાં-અથવા જંગલમાં રસતો દે-
 ખાડનારી જાતનાં, તથા માલ અથવા અસખાખનાં ખોળે ઉઠાવનારી
 જાતનાં જોડો. જોડોખી તરેહવાર જાત અને અવાસનાં આવેછે. કેટલા-
 એકો તો ઘણાજ જલદી ચાલનારાં અને કાસદ તરીકે પોસતનાં કાગણા
 એક ગામથી ખીજે ગામ લાવ લઈ જાવ કરવાના કામમાં આવેછે.

(૨૯૪)

એ મુજબ સામ પહેલવાનના મેહેલ આગલ પહોંતા પાદ, તેની દરબારના એક કારભારી પાસે તેને એમ કહેવાડીયું કે, કાપુલના પાદ-શાહનો તરફથી એક સંદેસો આવેલોછે, તે સામ પહેલવાનને હાથે હાથ પહોંચાડવાનોછે. એટલું કહેવાડીને સીનદોખત તરતજ પોતાના ઘોડાપરથી ઉતરી અને સામ પહેલવાનની સામણે જઈને ઉભી. એ પછે તેણે પોતાનું સર જમીન ઉપર મુંકાંને સામની ઉપર ધણી એક દુવા આફ્રીન કીધી, અને મેહરાબ પાદસાહની તરફથી જે હદીઓ અથવા ભેટની ચીજો તે લઈ ગઈ હતી, તે તેની આગલ રજુ કીવી. તે સઘલી નાંદર ચીજો જોઈને સામ પહેલવાન ઘણો અજબ થઈઓ. અને પોતાનું માથું જમીન તરફ જોહોંકાવીને, મોટા વીચારમાં તે પડીઓ. એક તરફથી એવી અમુલીઅ અને ઓતમ ચીજો જોઈ, અને બીજી તરફથી દીઝરોબા મુખડાની અને દુમામ તથા પાહોશી ભરેલી એક અસતરીને અચપ્પચી પોતાની સામણે આવી ઉભેલી જોઈને, તરેહવાર રીતના ભારી અંદેસામાં તે પડીઓ. તેણે એવો દુર અંદેસો કીધો કે, આએ સઘલી અમુલીઅ ચીજો જે જાહેર રીતે મારે વાસતે ભેટ તરફે લાવીઆમાં આવીછે, તે જો હું કપ્પુલ રાખીસ અને તેની હકીકતથી જો ધરાનનો પાદસાહ જાણીતા થસે તો મારો ઉપર તે ગુસા અને કીના ભરેલો થઆ વગર રહેસે નહીં. અગર એ ચીજોની ભેટ કપ્પુલ નહીં રાખી ને જો હું પાછી વાલીસ તો, મારો દીકરો જાલેજર જખમી થાએલાં એક પંખીની મીસાલે અહીં તહીં તફ્ફી તથા ફૂફડીને તોફાન અને રમખાણ મચાવોઆ વગર રહેશે નહીં. એવી રીતની સઘલી ચીજોઆ કીધા પાદ સેવટે પેલી અસતરીની મેસાકાત લેવાના અને પેલી સઘલી ચીજોની સોગાત કપ્પુલ રાખવાના ઠેરાવ ઉપર તે આવીઓ હતો. તરતજ તેણે એવો હુકમ કીધો કે તે સઘલી સોગાતની વસતુઓ પોતાના ખજાનાના મકાનમાં મુકે. સીનદુખતે જયારે જોયું કે તેનો આપેલી ભેટ કપ્પુલ રાખેઆમાં આવી તીઆરે તે ધણી ખુશી થઈ અને પોતાનું કામ ગોઆ પાર પડેલું સમજી. એ પછે તે સામ પહેલવાનની નજદીકમાં જઈને ઉભી. તેવું જોઈને મીજલસ મધેના સઘલા ખેગાના સખસો બહાર ગએઆ તીઆરે સીનદોખત પોતે સામની આગલ એમ બોલવા લાગી કે,—

(૨૯૫)

એ લડવઘડ્યા બહાદુર જહાંપેહલવાંત,
 બુઢા થાએછે તાહરી અકલથી જવાંત.
 સીખેછે નાદાંત લોકો તાહરીથી પંદ,
 થાએછે તુંથી જગની શીહાઈ નુરમંદ.
 તાહરી દાદથી બંધાએઆય બદનાં હાથ,
 ચમકે તુજ ગુરજથી બોદાઈ રાહ કૂસાદ.
 યુનેગાર બે કોઈ હોય તો મેહેરાય છે,
 કે દીલના લોહીથી આંખ તેની પુર આપ છે.
 પણ સું કીધીછ કાબુલના લોકે તકશીર,
 કે ઠાર તેમને મારવા તે પકડીછ સમશીર.
 બંદા છે તે તમામ તાહરાજ પાછની ખાક,
 તાહરીથીજ રહેછ તે લોકો તમામ હર્ષઆત.
 ધઆદ કર તું બલવંત તે બુલંદ બોદા,
 કીધીય જોએ અકલ ને હોસ કૂલ પેદા.
 બનીઆછ જેથી રાસન સુરજ ને સુકર,
 રાખ તેનો તું તાહરા દીલમાં કંઈ ડર.
 નહીં કરસે બુરં કામ તે તાહરં પસંદ,
 લોહી રેલવા નો બાંધ તું તાહરો કમરબંદ.
 છે તાહરો ને માહરો એકજ બોદા ખુદ,
 નથી બોદા સાથે કંઈબી જોર કે જુદ.
 છે કેબલો હમારો હર જાતની મુહુરતી,
 છે હોદ-ચીન, ને કાબુલમાં જુતપરસતી.
 તહમારો છે કેબલો આતસ ને સુરજ,
 સમજેછ તું કે નહી મોજતી હું કંઈ ગલત.
 જાણેછ તું કે બેતકસીર લોકોનાં ખુન,
 ને ગણાએછે આ જગમાં હમેસાં જખુન.

એવા સખુનો સાંભલીને સામ પહેલવાને પેલી સીનદોખતને એમ
 કહીયું કે, એ દીલનવાજ બાંનું જે બાબત વીસે હું તુને સવાલો પુછું તેના
 ખરેખરા જવાબ તું આપજે અને કંઈબી રીતનુ જુઠું કે તરકટ બરેલું

(૨૯૬)

ખોલતી રખે. તું પોતે મેહરાખ પાદસાહની ખુદ પોતાની અસતરીછે, કે તેની ખાંદીછે ? માહરા બેઠા જલેજરનાં દીઠામાં તે મેહરાખની બેઠી કેમ અને કાંઠાંથી આવી ?

૩૫ તેનું કેમ છે ન કેહવા છે ખાલ ?

અકલ તેની કેહવી-ને કેહવી ચાલ-ધાલ ?

૩૬ અને દીદાર ને સમજ છે કેમ ?

કેહ સધલું જેમ તુંએ જોઈઉ જોએ તેમ.

સીનદુખતે તેઆરે એમ જવાખ દીધો કે એ પહેલવાનોના સરદાર તાહારા સવાલનો હું જવાખ આપું તેની આગમચ, તાહારી પાસથી એક કોલ લેવા માગુંછું. તે કોલ મુજબ ચાલવાને તુંએ મજબુત સપત લેવા જોઈએ. તે કોલ જો તું તોડે તો તેનાં પાપના ભારથી ગાઆ સે-હેરો અને મુલકોમાં ધરતીકંપની અસર થાએ, અને તેથી ધરો તથા મેહુલો તથા ગ્રાહ પાંતો અને જનવરોનો નાસ થાએ, તેવા સોગન ખાવા જોઈએ, અને માહરા પોતાના તેમજ માહરાં સઘલાં લગતા વલગતાંએનાં પરાં-છોને, તેમજ તેઓની માલમીલકતોને કશી હાણી નહી થાએ તેવું બનવું જોઈએ. હું પોતે એક મોહટો દરજો તથા માલ ખજાનો ધરાવનારી સારી પુનીઆદની બાનુ-છેજી અને જેઆરે તું માહરી સાથે પકા કોલ કરારે કરસે તેઆરે નચીત થઈ ને તાહારી પુછેલી સઘલી વાતોનો ખરે ખરો જવાખ આપીશ. એટલુંજ નહીં, પણ કાબલુસ્તાનમાં માહરો પોતાનો માલ ખજાનો જે મે ગુપત રાખેલોછે, તેથી હું તારે કીજે મોકલી દઈસ. એહેવા શયદે સાંભલતાં વારજ, સાંમ પહેલવાને પોતાનો હાથ લાંબો કરીને સીનદુખતનો હાથ પકડીને, એક જાતનાં સખત સોગન ખાઈને, સીનદુખતના માગીઆ મુજબનો વચન આપીએ. સીનદુખતને જેઆરે એ મુજબનો વચન મલેએ તેઆરે તેનાં દીલમાં ભરેસો આવીએ અને નમીને નમનતાઈથી સામની ઉપર ઘણી દુવા આફરીન કીધી, પછે એમ ખોલી કે,—

હું “જેહાક”ની સગી છેજી એ પહેલવાન,

બરખાર માહરો છે મેહરાખ શેરાનરખાન.

(૨૯૭)

તે આંદ રૂપી શેદાખેહની છેજી માતા,
કરેછ ને પર તાહરે પુતર જનન ફાંદા.
અંધારી રાતથી તે બામદાદ તલક,
તે એજદાં પાસ હરદમ કરતીતી અરજ—
ને તું અને ધરાંનના ખુદ સાહનસાહ,
પર કરતીતી હર પલે અનેક દુઆ.
આવીછું હાલ કે જોજી તાહરે વીચાર,
કાણુને તું ગણેછ દુરામન ને દોસતદાર.

એ પહેલવાંન અગરજો તાહરે વીચાર એવો હોએકે, હું તથા માહરે ભર-
થાર મેહરાય જાતે પુરાં અને એપુનીઆદ ખાનદાનનાં છંધએ તો, તું
કૂકત હોમેનેજ માર અથવા કેદ પકડીને બંધીખાનામાં નાખ. પણ આ
મુલકનાં ગરીબ અને ખેડુનાહ લોકોને કંઈખી દુખ થાએ તેવું કરતો રખે,
અગરજો તું તેમ કરસે તો, તે ઈનસાફવંતો ખોદા તાહરી ઉપર ખફા
થસે, અને આખરે તું ગમ અને સંતાપમાં ગીરકતાર થસે. સામ પહેલ-
વાંને જોઆરે એહેવા સખુતો સોનદુખત ને મોહડેથો સાંભલેઆ, અને તે-
નામાં જોઆરે સધલી પરકારની નમનતાઈ અને સારી સમજ જોઈ, તે-
આરે તેને એવો જવાબ આપેઓ કે, એ ખુબસુરત પાનું, મે જો વચન
તુંને આપેઓછે, તેનેજ હું વલગી રહીશ અને કદાચ માહરે જાન જાએ
તોખી તેથો ઉલટો ચાલીશ નહીં. તું તથા તાહરું કુટુંબ અને તાહરાં મુલક-
નાં લોકો ખુશી અને તનદુરસતી સાથે રહે તેહેવું જોવાને હું રાજીછું. વલી
માહરે ખેટો જાલેજર શેદાખેહની સાથે પરણે તે વાતખી મને કપ્પલછે.
અગરએ તમે ખીજી પુત્રીઆદનાં લોકો છેઓ તોખી તમે પાદસાહી ચ-
લાવવાનો મોહટો દરજે ભાગવોછો. આએ સંસારનો કારભાર એહેવીજ રી-
તે ચાલુછે, અને જે ધોરણ ઉપર તે પરવરદીગાર આ દુનીઆનો વહીવટ
ચલાવેછે, તે બાપે કંઈખી ચુનોચરા કરવાને આપણને સતા નથી.

પેદા ક્રીષ્ણ તેજેજ સહિ સલાહ મુજબ,
તેજ કપ્પલી નહીં ખોલીએ કંઈખી હરફ.
એક ચહડેછ જીચો— બીજો જાએચ નીચાણ,
એક હોએછે ભરપુર,— બીજો ખેએચ તાંણ.

(૨૯૮)

એકનું રીલ હોય છે ને આમ તથી ખુસાલ,
બીજાને રહેતો મોતાણી પુર દુખી હાલ.
પણ છે બંને જણ કીજે આખર આયે ખાક,
થાયેય જેમાં અદના ને આલા હલાક.

વાસતે એ અકલમંદ સીનદુખત, તું કંઈબી રીતની ચીનતા તાહરા
મતમાં નો રાખ. માહરીથી બની સકતી સઘડી કોસેસ કરોસ, અને તાહ-
રી મરજી મુજબનું કામ બજા લાવીસ. ઈરાંનના પાદસાહ મીનોચેહરની
ઉપર એજ બાબે હું એક પતર લખી મુકોછું, અને ઘણી એક રીતની
કાકલુદી તથા મીનતજરી કરીને, જાલનાં લગન કરવા બાબે તેનો પરવા-
નગી મેં માંગીછે. તે કાગલ લઈને જાલેજર પોતેજ મીનોચેહર પાસે ગી-
ચોછે. તાહરી ખેટીની મહોબતમાં તે હરદમ રદન અને બલાપો કરેછે. મ-
હુને તો તેવોતો સંબંધ કરવામાંજ સાફ સમજાયેછ, અને હાલ હું એહ-
વું આહુંછું કે, તાહરી ખેટી રોદાબેનો દીદાર માહરી નજર પડે તેમ તું
કર. તેનો રંગ રૂપ અને કદ, જે મહુને પસંદ પડે તે, હું તેવોતો સં-
બંધ વધારે જડપથી અને ઉલટથી કરીસ. સીનદુખતે જવાબ દીધો કે એ
પહેલવાંન, એ કારણ સર જે તું પોતે માહરી સાથે માહારા મેહલમાં
આવસે તો, માહરી ઉપર મોટો ઉપકાર કરસે અને માહરું સર ખુલંદ આ-
કાસથી બી બરતર થયેલું ગણસ. જે તું કાબુલમાં આવસે તો, તાહરા
કદમ ઉપર હુમારા જાન માલનો વધારો કરીશું. એહેવા સખુનો સાંભળી
ને સામે પોતાનું મોહું લગરીક હસતું કીધું, અને અછી રીતનો દીલાસો
આપી, તે એમ બોલેચો કે, એ સીનદુખત, તું કંઈબી ફીકર નો કર
ને તાહરા આહવા મુજબનુંજ સઘલું કામ થસેજ તે બાબે તાહરી ખાતરી
રાખજે. તેજ વખત સીનદુખત સામની આગલથી ચાલીને બાહર ગઈ
અને સઘડી કેફીઅતનો એક પતર લખીને ખુસાલી ભરેલી ખબર પો-
તાના ભરથાર મેહરાબની ઉપર મોકલેચો. એ પછે કાબુલ તરફ પાછી
ફરવાને વાસતે તેણે ખુદ પોતે તઈઆરી કીધી, અને તે બાબેની રજા સા-
મે પાસે માંગવા ગઈ. સામે ખુશીથી તેહને રજા આપી, અને તેહના ભ-
રથારને ઘણી ઘણી દુવા સલામ કેહવડાવી. તે પછે કેટલી એક જાતનો કી-

(૨૯૯)

મતી અસખાખ તથા મોતીઓ અને ઝહવેરો અને અમુલોઅ પે શાકો મે-
હેરાખને સાર, તથા રોદાખને સાર લેટ આપેઆં.

લંખાખીઓ સામે ખુદ પોતાના દસત,
ને ધરીઓ ખુદ સીનદુખતનો નાંચુક હાથ ઝટ.
ક્રીધા તેનો સાથે એ રીતનો કરાર,
કે જલ કીજે કચ્છલછે- રોદાખેહ નાર.

એટલું જોલોને પોતાના એક સરદારના હસતકમાં પોતાના ચાલીસ
સવારો સીનદુખતનાં માંન અને સંભાલને ખાતર સીનદુખતની સાથે કાપુ-
લ શેહેરની તરફ મોકલેઆ, અને ફરીને સીનદુખતને એમ કહીયું કે એ
ખાનું તું હશી ખુશી ભરેલી પાછી તાહરાં મકાન તરફ જ, અને સઘલી
પાંતીના ખુરા વહેમો અને ચીંતાઓ દુર કરીને, સુખ તથા સંતોસમાં
તાહરો વખત ગુજારજે. એહેવી વાત સાંભલીને તે નેકબખત ખાનુંનો કુ-
મત્તાએલો ચહેરા પાછો ખીંતો અને ઝલકતો થયો, અને હરખ તથા
ઉઝલ ભરેલાં દીઝ સાથે સામ પહેલવાનને સલામ કરીને પાછી તે પોતા-
નાં મકાન તરફ ગઈ.

સામ પેહલવાન પોતાની સાથે જાલને લઈને મેહે-
રાખ પાદશાહને તાહાં કાપુલ સેહરમાં ગીઓ,
અને રોદાખે સાથે જાલના લગન કીધાં તે
તથા ખીજી શાદી રામસનીની
ખીનાં વીસે.

ધરિનના પાદસાહની મેત્રાકાત લઈને, જલેજર જેઆરે પાછો કા-
પુલ તરફ આવીને, પોતાના પોતા સામને મલેઓ, તેઆરે તે ખેઉ જણુ
સાથે ખેસીને વાતો કરવામાં મસગુલ થયા. સીનદુખતે આવીને જે જે

વાતો સામની સાથે કરી હતી, તે સઘડી હકકીતથી જલેજરને વાંકે કીધો, તથા જે હદીઓ તથા ભેટની કીમતી ચીજો તે લાવી હતી, તે સઘડું જલેજરને દેખાડેયું. એ પછે રોદાએ સાથે તેનાં લગન કરવાની તથા મેહરાય પાદશાહના મેહેલમાં જઈને, રોદાએ જોવાની, તથા મેલાકાત કરવાની કયુલાત આપી હતી તે વીશેથી જલેજરને વાંકે કીધો. એ પછે મેહરાય પાદશાહની તરફથી એક એહવો પેગામ આવેયો હતો કે, શાદીનો દીવસ મુકરર કરેઆમાં આવેઓછે, અને તેને લગતો સઘડો માલ અસખાયખી તઈયારછે, તે પતરખી જલેજરને દેખાડેઓ. પછે તેને પુછેયું કે, હવે એ વીસેનો જવાબ દેહવો વાલીએ, તે તું ખોલ. એ સઘડી વાતો સાંભળીને જલેજરના દીલમાં એટલો મોહટો હરખ છુટેઓ, અને તે એહવો તો ખુશી થયો કે, તેનું મોહડું લાલ તાજ ગુલાબની મીસાલે ખીલોડે. પછે ખોલેઓ કે એ મેહરખાન પીતા, અગરજો તાહરો હુકમ હોએ તો, સઘડી ઘટતી તઝયારી કરીને, તરતજ મેહરાયના મકાન તરફ આપણે જઈએ, અને જે હવે કરવાનુંછે તે સેતાખીથી સરંજામ પોહોંચાડીએ.

એ સાંભળી સામે જોયું જલની તરફ,
ખાંખી ગયો તે ખુદ તેના દીલની મતલબ.
કે રોદાએહ સીવાય નથી તેહની વાત,
તે જાંધાતોખી નથી આખી આખી રાત.
એહેવીજ રીતનું હોયછે ખુદ એસકનુ કામ,
માયુકને જોતાંજ અકલ જાયછે તમામ.

પછે પોતાનાં માણસો અને સરદારોને એહવો હુકમ કીધો કે લશકરી તંખુ તથા અસખાય તેમજ સઘડી અગતની ભાંતભાંતની ચીજો તઈયાર કરે, અને કાખુતના શાહની મેલાકાતની મુસાફરીએ જવા સાડ, સઘડાઓ હાજર રહે. એ પછે એક સવારને અથવા કાસદને મેહરાય પાદશાહ આગલ મોકલીને, તેને એતવણી આપી કે, હું માહરા ખેટા જલેજર અને ખીજાં માણસોનાં રેસાલા સાથે, તાહરી મેલાકાત કીજો આપુંછું. પેલા સવારે સઘડું નજરે દીઠેલું, તેમજ સામ મહેવાનનું કહેવડાવેલું

મેહરાય આગલ જઈ કહેયું. એ સાંભળી મેહરાય અતીસે ખુશાલ થયો અને અરગવાન નામના કુલની મોસાલે તેહનો ચેહરો રંગદાર બનેઓ. સામ પહેલવાન સઘલી પરકારનાં વાજાં વજાંતરો, તથા નગારાં અને સનગારો ભરેલાં ઘણાં એક લસકરો માણસો પોતાની સાથે લઈને, કાપુલ તરફ ગીઓ. મેહરાય પાદસાહ તેવીજ રીતના મોહટા દબદબા સાથે એસતકેબાલ લેવા કીજે સામની સામને ગયો, અને જેવી તેની નજર સામની ઉપર પડી કે, તરતજ તે પોતાના ઘોડા ઉપરથી હેઠલ ઉતરેઓ. સામે તરતજ તેની સાથે બગલગીરી કીધી, અને ખેર આક્રીયતની ખબર અંતર સરેસતા મુજબની પુછી. તે વીસેનો ઘટતો જવાબ આપેયા બાદ, મેહરાય પાદસાહ પાછો પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થયો, અને પોતાના હાથમાં એક ધણુંજ કીમતી તાજ લઈને, જલેજરના માથાની ઉપર મુકયું. એ પછે તેઓ સઘલા કાપુલ સહેરમાં દાખલ થયા અને મેહરાયના મકાનમાં હશી ખુશી સાથે જઈ બેઠા. આખા શહેરમાં શાદી રામસનીના ઘાંટો અને વાજાં વાજાંતરો વાગવા લાગેઆં, અને જગે જગે રામસગરોના નાંચ, તથા રંગ રાગ અને ફૂગોના અવાજ ઉઠેઆ. મેહરાય પાદસાહની ઓરત સીનદોખત પોતાની સાથે તરણસો સાહેલીઓ લઈને સામ તથા જલેજરની આગલ આવી. એમાંની દરએક અસતરીના હાથમાં જુદી જુદી જાતની અને જુદા જુદા સનગારની કીમતી ચીજો, તથા જવાહેરો, અને સોના રૂપાના વાસણો હતાં. એ સઘલી અસતરીઓ સામ તથા જાલની સનમુખ અદબથી હારબંધ ઊભી રહીઓ, અને ભણી ભલાઈ ભરેલી દુવા આક્રીન કીધા બાદ, તે સઘલી અસતરીઓએ પોતાના હાથે મધેની ચીજોનો વધાવો તે બેહુ પેહલવાનોની ઉપર કીધો. જે મોતીઓ અને જવાહેરોનો વધાવો કીધો હતો, તે જે જે સખસોના હાથમાં આવેઆં હતાં, તેઓ ગોયા મોહટા દોલતમંદ અને બીનીઆજ બની ગયા હતા. રસ્તાપરના ઘોડાઓ અને હાથીઓનાં પગ હેઠલ જે ગોહરો વીખરાઈને પડેઆં હતાં, તેઓ ગોયા આકાસપરના તારાની મીસાળે ચળકતાં હતાં, અને સોનેરી દીનારો તથા બીજા સીકકાઓ એટલા તો ભરચકર દીસતા હતા કે, રૂપાંની જાનસોનો તેઆં કંઈબી વકાર રહેઓ

નહીં હતો. એહવું જોઈને સામ પહેલવાને હસતાં મોહડાં સાથે શીત-
દોષતને એમ કહેયું કે, એ દીલનવાળા પાનું, આ મુજબનો સઘલી અ-
મુલીઅ ચીજો હાજર કરવાની તે તસદી લીધો છે ખરી, પણ પેલી રોદાએ કહાં
છે? અને કહાં તલક તું તેને છુપાવી રાખવા આહુ છે? સીતદોષતે તેઆરે
નખરાંથીજ એહવો જવાબ આપેઆ કે, હા, -રોદાએ જેવી નાંજનીનાં
દીદાર જોવાને વાસતે પરથમમાં જે “ફી”* અથવા બખસેસની રકમ આ-
પવી જોઈએ, તે તું પેહલે આપ, તેઆરેજ તેહનો એહરે જોવાને તુંને
બની સકસે. એહવું સાંભલતાંજ સામે કહેયું કે, એ પાનું માંગ માહરી
પાસે તાહરા મનને ગમતું અને તાહરાં મોહડાંને ભાવતું માંગ હું તુંને
આ ખુશાલીની તકે તે આપીસ. જે માલ ખજાનો, તથા જે તાજ
તખત, અને જે શહેરો તથા મુલકો માહરી પાસે છે, તે આ પરસંગે આ-
પવાને હું રાજી છું.†

* ઈઆને જેમ મોઢાં અને સારાં માણસોના દરસન લેવા અથવા
મોઢાકાત કરવા સાર પેહલલાં નજરાનું આપવા લેવાની આલ ઉગમણ
પરાંતના દેશોમાં છે તે મુજબ, પણ લાર અને મોહબતની અસરથી,
“સીતદોષતે” સામની પાસે એ રીતની “ફી” અથવા લવાજમ મોહર
એહડીને માગેઆ હતો એમ સમજવું. “ફી” અંગરેજી બોલ છે અને
ફારસીમાં “પીશકસી” બોલખી વાપરેઆમાં આવે છે. આરતનો એહરે
જોવાની “ફી” ને ફારશી બારામાં “ફી” કરી કેહે છે, અને દરએક
પરજાનારી આરતનો પેહલલી વખતનો એહરે જેઆરે તેના આવીંદ અથવા
કોઈ ખીજે એથી જોએ છે તેઆરે એ રીતની “ફી” આપવી પડે છે,
અને એ આલ અસલથી તે આજમુધી ઈરાંનમાં છે.

† ઈઆને એ વખતે સામ પેહલવાંન પાસેખી કેટલાંએક શહેરો
અને જગાઓ, ઈરાંનના આદરાહ પાસેથી ઈનામ અથવા બખશીશ તરીકે
મળી હતી, અને જે જગાઓ ઉપર તે પોતે અને તેનાં પંસનાં અમલ-
દારો રાજ કરતા હતા, તે શહેરો મધ્યથી “રોદાએ” અને પોતાના દીકરા
જાલના લગનની વખતે રીતમાં કેટલાંએક શહેરો આપવા માંગેઆં
હતાં એહવું સહમજવું. સાંમના અસતકમાં “ડંમબર” તથા “મેએઈ”
તથા “જાજુબ” તથા સીજસતાંત અને ખીજાં માંગેઆં હતાં. સાંમ -

એહું સાંભલીને સીનદેખત હસતાં મોહડાં સાથે અને નજકેતા બરેલી અદ્ય અદ્યથી પોતાના મહેલના જનનાખાનામાં ગઈ અને તહાંથી પોતાનો બેટી રોદાબેને પોતાની સાથે લાવીને સામની આગત્ત ઉભી કીધી.

— પેહેલવાની ખી ઈરાંનના પાદશાહેની અછી સેવા બજાવી હતી અને ના-મીઆં કામે અને બારી જંગે મચાવી હતી, તેથી તેને અનેક રીતના ખેતાઓ અને ઈનામે ઈરાંનના શહેનશાહ ફરેદુન તથા મીનાયેહર અસ-તકથી મલેઆં હતાં. એ પેહેલવાનને જે ખેતાખીનામે મલીઆં હતાં તેમાં સુખીઆ નામે આ સુજખના હતાં :—

“સામે સવાર,”—એટલે એછો ઘોડો સવાર; “સામે ઈઅક જખ-મ,”—એટલે એક જ જખમથી એક બઅઅંકાર અજદાને ઠાર મારનાર; “સામે દીલ સંગીન”—એટલે કંઈ હૃદય અને મજબુત ટેરાવવાલો સર-દાર; “સામે દસતાન” એટલે વીસવાસઘાત કરનારો સામ, સખખ કે પોતાના બેટા જલ તરફ તેની નાંધલી વઅમાં તેને પાહાડ પર નાખીને ધણું ધાતકીયણું ચલાવીજી હતું તેથી પરજના લોકો તરફથી તેને એહવું નામ આપેઆમાં આવીજી હતું. એ વીસે ઈઅરાપીઅન ગરંધકારના રાખદો અને વીચારો નીચે સુજખનાંછે :—

“Sam—Suwar, the rider on the rainbow, or Sam the chevalier; Sam Nureman signifies Sam, the son of Nureeman. Sam-Ekzukhm or Sam one-wound; on account of his killing a dreadful serpent single-handed in a single attack. Sam-Dil-sungeen or rock hearted Sam, that is, a man firm, with an inflexible purpose of mind. Sam-Dastan, or Sam, the treacherous, because he perfidiously betrayed his son, Zal, by exposing him to destruction, near mount Ulboorz. He was the father of Zal and the grand father of Rustum. He flourished B. C. 750, in the reign of Furreedoon, who appointed him to be a military commander. In 720, under Minoochuhur, he was appointed commander in chief and Prime Minister, and obtained from his Sovereign a Patent to hold Cabool; Dumbur; and Mayee, Provinces in Hindoostan; and all the Territory from the river Sinde to Bost, Zaboolistan and Sijistan included. Sijistan was his hereditary domain. Sir Wm. Jones says, that—“he was the bravest Hero of the age.” He conquered Mazindran, Sugsar, and Koorgsar. He died in the year 695 B. C. in the Reign of King Noudoor.”

નજર કીધી સામે તે આંદરૂપ તરફ,
 તેને જોતાંજ થાએઆ તે અતીસ અજાણ.
 પછે કહેલું જાલને કે એ નેકળખત,
 જોવાનીજ તાહરી ઉપર પુરી રહેમત.
 કે આએ રીતના જાલજાલતાં સુરીઆ રાસન
 ને કીધા તાહરે પોતાનો અહેરે પસન.
 પછે તેરઆ મેહરાયને પોતાની પાસ,
 દીન-રીત મુજબ બાંધેઆ લગણુનો ગાંઠ ખાસ.
 મેસારુઆં ખુશી બર તે ખેઉ જણને સાત,
 અકીક ને જાપરજદથી બરેઆ ખેઉ હાત.
 વધાવેઆં તે કુલ નંગો તે જોડાં પગ,
 જરનુ તાજ સુકીર્ણ ખુદ જાલજરને સર.
 પાદશાહી માતીઆ કુલ બહુ કીમતદાર
 થી કીધું રાદાખેહનુ સર સંગારદાર.
 હાજર કીધી એ બાદ ખજાનાંની ટીપ,
 આપી તેમાંથી લગણુ ની કુજ રીત.

રીતમાં અપાએલા ખજાનાંની ટીપ વાંચીને મીજલસ મધેનાં તમા-
 મ લોકો બહુ અજાણ થાએઆં. મેહરાય પાદશાહની તરફથી અપાએલો
 એટલો બધો ગંજ જોઈને જાલેજરનાં દીલમાં અતી ઘણો મોટો વીચાર
 ઉપજેઆ અને તેણે તે પરવરદેગારનાં શોકરાંનાં કીધા. એ પછે સરવે
 કોઈ લગણુની ખુશાલીની ખેઠકમાં ગીઆ, અને એકે હકૂતા તલકે સરવે
 કોઈએ રમત અને ગમતમાં તથા ખાંણા અને પીનામાં પોતાનો વખ-
 ત ગુજારેઆ હતો. કાચુલનાં આખા મુલકમાં મોજ-મજાહ અને શા-
 દી રામશાની મચી રહી હતી, અને તરેહવાર રીતનાં સંગારથી મેહરાય પા-
 દશાહનો મેહલ ગોઆ એક ખીલતું અને જહલ-જહલતુ બહેશત બ-
 ની રહીજી હતું. પેલું આશક-માથુકનુ જોડું ઘણા દીવશો તલકે મોહ-
 ખતની લેલા લેલીમાં રહીજી અને તેથી સેવટે રોદાખેહ હમેલદાર થઈ
 હતી. એક આખા મહીનાં તલકે સામ પહેલવાંન કાચુલમાં રહેઆ બાદ
 “સીસતાંન” નામનાં પોતાનાં ગામ તરફ ગીઆ. એ પછેથી જાલેજર

એક હક્કતા તલક કાબુલમાંજ રહેઓ હતો, તે પછે તેણેબી પોતાની કુ-
ચ્ચની સવારી તઈઆર કરાવી. એક નામીઆ હાથીની ઉપર પાદશાહી
દબ્બબાની અમારી બંધાવીને તે ઉપર રોદાબેહને બેસાડી, અને સોનદો-
ખતને તથા મેહરાબને બી પોતાની સાથે લીધાં. સઘલી સવારી સીસતાં-
નનાં શહેરમાં જઈ પોહતી, અને સઘલાં જણા ખાલેસ દીલથી તે પાક-
પરવરદેગારની શોકર યુજરો કરવા મંડી ગીઆ. એ મુલકને આગલ
“નીમરૂજ” કરીનેબી કહેતા હતા,” અને તાંહાં જઈને સરવે કોઈ મોજ

* ને મુલક આજે “સીસતાંન” ના નામથી ઓલખાએ છે તેને
આગલા વખતમાં “નીમરૂજ” કરી કહેતા હતા. “નીમરૂજ” શબ્દનો
અરથ “અરધા દાહાડા”નો થાય છે અને એ બાબે મીં કીનીઅર
(Kinneir) અને ખીબ ને એસારે જણાવી ગીઆ છે તે નીચે
મુજબનો છે :—

“The province of Seistan, formerly called “Nimroze,” and com-
prehending part of Arriana, and the country of the Sarangacans is
bounded on the N. and N. W. by Khorasan; E. by Candahar and
Zabli stan; and S. and S. W. by Mekran, and Kerman. Dushak,
the capital of Sijistan, is situated in Lat 31°8' N. and Long. 63°10' E.

“Seestan was formerly called Neemroz, as an ancient tradition
reports, that this province was one entirely under warter; but having
been drained in the space of half a day by the genii hence received
the Name of Neemrooz.”

મીં કીનીઅર નામનાં ગરંથકારનાં ઉપલા અંગરેજી સખુનોને
અરથ એમ છે કે— “હાલ ને મુલકનું નામ “સીસતાંન” છે, તે મુલકનું
આગલા વખતનું નામ “નીમરૂજ” હતું. વલી ને દેસનું નામ “એરી-
એના” કરી હતું, તેખી એજ નીમરૂજને મલકું અથવા તેની હદમાં
હતું; તેજ મીસાલે “સારાં ગેઈઅતસ” નામનું ગામખી તાંહાંજ હતું.
અને તેની ઓતરદીસા તથા ઓતર પસઅમ દીસા તરફ “ઓરાસાન”નો
મુલક આવેલો છે. અને દખણ દીસા તથા ઉગમણ દીસા તરફ કંદહાર
અને જબલુસતાન આવેલું છે. અને દખમ દસા તથા દખણ પસઅમ
દસા તરફ “મેકરાન અને કેરમાન”ના મુલકો આવેલા છે. “સીસતાન”નું
પાશતખત સહેર “દેસાક” નામનું હતું, ને ઓતર દસાની લેટીટ્યુડ ૩૧-૮
અને લાનજીટીઉડ ૬૩-૧૦ તરફ હતું.

મગહ અને રમત ગમત મચાવી અને સામ પહેલવાને ખાંનાં પીણાની એક
ઝોટી મીઠાલસ પાનાવી તેથી તરણ દોવરો તણક સઉ કોઈ તેમાં મશગુલ
રહેઆં. એ પછે મેહરાબ પાદશાહ પાછો પોતાના કાબુલ શહેરમાં ગીચ્યા,
અને તેનો બાએડી સોનદોખત “નીમરૂજ” માંજ રહી હવે સામ પેહ-
લવાને જોઆરે પોતાના બેટા જલેજરને સરવે પરકારે લાએક અને સધલી
પરકારે લાએગસાડો જોએએ, તેઆરે તેણે આસતે આસતે પોતાની
સગતનત અસતકના મુલકનાં કારોબાર ઉપરથી હાત ઉઠાવીને બાહરનાં
દુરદરાજ મુલકોની સફરે જવાનો ઠરાવ કીધો. પોતાના રાજપાટની તથા
પોતાનાં સધલા કારોબારની લગામ તેણે જલેજરને સોંપી. એ પછે
સધલી રોતનાં ઘટતા અસખ્યાપ સાથે “કરકસારાં” તથા “બાખતાર”
નામનાં મુલકો તરફ સામ ગીચ્યા. એ મુલકોથી “મીનોચેહર” પાદશાહે
તેને બખ્શરોશ આપેલા હતા, અને અકસર કરોને તાંહાંની વસતી માંજુ-
દરાંની લોકોની હતી, તેથી તેઓનાં ફેસાદથી સામનાં દીલમાં ઝોટો અંદેશો
રેહતો હતો.†

— સીસતાનના મુલકને આગલા વખત ઉપર “નીમરૂજ” કરી કહેતા
હતા એવું આગલા વખતના હેવાલોમાં જણાવેલું છે, અને તે ઉપર એક
વખત સધલું ફાણી ફરી વલેલું હતું પણ કોઈ કુદરતી ચમતકારીક બ-
નાવથી, અથવા કેવા અથવા ઈન્દોની છુપી કરામતથી, અરધા દહાડાની.
અંદર તે પાણામાંથી બાહાર નીકળી આવેલું હતું, તેથી એ સહેરનું નામ
“નીમરૂજ” કરી આપેઆમાં આવેલું હતું.”

† “બાખતાર”ના મુલક વીશે મી. રીઅરડસન જણાવેલે કે:—

“Bactriana or Khurasan.”

“કરકસારાં” એટલે કરકસાર અથવા ગોરગસારનો મુલક. એ મુલક
માંજુનદરાનના લતા તરફ આવેલો છે. એ દેશનાં રહેવાશીઓ અસલથી
તે બાજુ શુધી સારા ખવાસ અને ચાલ ચલણના ગણતા નથી, અને
એ વીશે જુદા જુદા ગરંથકારોએ અગતના જોલસા કીધા છે. મી. રા-
બરટસન જણાવેલે કે—

इसतम पोतानी माझे रोदाभेहने पेटे जनमेव्यो ते
 वपते रोदाभेहने व्यती कषु कुप अमबुं पडी
 हुं, अने घण्टी शीतनी दलगीरी इलाई होती,
 तेथी शेवटे “सीभोरग” हुडीमनी तदपीरथी
 तेनो छुटकारो थाअमेव्यो हुतो ते तथा तेने
 लगती पीछ पायतो वीशे.

એ મુજબ જસેજરને રોદાખેના સંબંધને લાંબા દીવસ નહીં ગુજ-
 રેઆ તેટલાંજ રોદાખેના સરવના ઝાડના જેવા કદની ઉપર, એક જાતનો
 સંગીત ભાર જણાયો. તે ભાર દીન ઉગે એટલો ધધો વધતો ગયો કે,

—“According to the Boorhanī Qatīu is the name of a country where the people have the head of a dog, and the body of a man : and it is also the name of the natives there. Sir Wm. Jones calls it Saksar. But Firdousee well explains its meaning : in Mazindaran was a province, the inhabitants of which were called after the region, Goorgasran, or Koorgsaran, wolf-heads, whom Sir Wm. Jones denominated “loups de la bataille.” Champion in his Shah Nameh, renders “Sugsar,” Dog’s Town. And it is very remarkable, that to the present time there is a place in Mazindaran called Dogs head, which appears to be the Sugsar of the Text.

From Herodotus we collect that the Hyrcanians maintained dogs publicly for the purpose of devouring the dead bodies of the Magi : hence probably the origin of the name of Sugsar.”

મીં રાખરટસનનાં ઉપલા અંગરેજી સમુદાયના ગુજરાતીમાં આજાસે
 એમ થાએછે કે,—“જુરહાને કાટે” નામનાં એક ફારસી ગરંથમાં આ-
 લાશો આપેઆમાં આવોછે તેમ એ “કરકસારાન” અથવા “ગોરમ
 સારાન” નામનાં મુલકને એ નામ એટલા કીજે આપેઆમાં આવીઈ
 હું કે, એ મુલકના આદમી રેહવાસીઆનાં માંથાના આકાર કુતરા
 અથવા વરનાં માંથાનાં જેવા હોતો, અને તેઓનું સરીર આદમાના જેવું
 હું. અને સર વીલીઅમસ જોનસ નામના એક પીબ્લ મોટા અંગરેજ
 ગરંથકારના મત મુજબ, “સગસાર” નામના દેસના લોકોનેપી, એવ -

તેના દુષ્પથી શેઠાણે ઘણી હેરાન થવા અને ગમગીન રહેવા લાગી. તેનું મહોડું સઘલું કરમાઈ ગયું, અને પેટમાં એટલું બધું દરદ ઉપજવા લાગું કે, તે નહીં ખમાયાથી હર ઘડી રડવા અને ફરીયાદ કરવા લાગી. તેઆરે તેની માએ સોનદોખતે ધીરજ અને દેવાસાનાં સખુનોથી તેને એમ પુછ્યું કે, એ વહાલી ખેટી, તું એટલી બધી ગમખાર અને ફીકા ચહેરાની કેમ બનતી જાયછે? ગુલાબના ફુલની મોસાડનો રંગીન તાહારો મુખડો કેસરના જેહેવો પોલો અને હરદીઓ કેમ બનતો જાયછે? એના ઉતરમાં શેઠાણે ખોલી કે, એ માહારો મહેરબાન માતા, રાતદીનનાં ઉજ્જ-ગરા અને દુષ્પથી હું અનીશાય હેરાન છું, અને જીવતાં જીવત હું પોતાને ગોયા મુવેલી સમજી છું. બાલકને જનમ આપવાનો વખત પુરે પુરો વહી ગયોછે, તોબો આ માહારા પેટમાંના બારનો કસો છુટકારો થતો

— નામથી પીછાણીઆમા આવતા હતા. પણ ફીરદોશી સાઅરે એ સમ્પદનો અરથ વધારે સરસ રીતે સમજાવેલો. તેણે એમ જણાવેલું કે, માજનદરાનના મુલકમાં એક પરગણું એવું છે કે, તીહાંના રહેવાશીઓને “ગુરંગસારાન” અથવા “કુરંગસારાન” કરી કહેતા હતા, સમ્પત્તિ કે તે માણસોના માથાનો આકાર, વરુઓ અથવા કુતરાંઓનાં માથાને એક મલતો દીસતો હતો, અને એ ઉપરથી સર વીલીએમ જોનસે તેઓનું નામ *Laups de la bataille* આપીજી હતું. વલી “આમપોઅન” નામનાં એક ખીજા ગરંથકારે સાહનામાનો અંગરેજીમાં તરજુમો કરતાં પોતાનાં વાંચનારાઓને એ સમ્પદનો અરથ એમ સમજાવેલો છે કે,—સગસાર, એટલે કુતરાંઓનાં આકારવાલાં પરંણીઓનું શેહર. અને આ વાત ઘણી અજબ જોવી છે કે, આએ હાલના જમાના સુધી, માજુનદરાનમાં એક એવું ગામ છે કે, જેનું નામ નીસાન “કુતરાંઓનું માથું” કરી જણાવેલું છે, અને એજ ઉપરથી ફીરદોશીના લખેલા સખુનોના ખુલાસો મલી આવેલો. “હીરોટાટસ” નામનો યુનાની ગરંથકાર એમ લખી ગયો છે કે, “હરકેતીઅનસ” નામના ટોલાના લોકો એક જાતના કુતરાંઓને પાલી પોસીને ઉપારતા હતા, અને મેજઈ લોકોના મરણ પામેલા સખ-સોની લાસને ખાવાની અથવા બખસ કરવાની ટેવ પાડતા હતા, તેથી કદાચ એ કારણ ઉપરથીજી એ દસનું નામ “સગસાર” કરી રાખેઆમાં આવેલું હોય.” ફારસી બારામાં કુતરાને “સગ” અને વરને “ઝોરમ” કરી કહેલું.

નથી. માહુરા પેઠમાં ગોયા એક ભારી પથર અથવા સંગીન લોહાનો કટકો ભરેઓ હોય તેટલું મોહટું વજન લાગેછે. એવા સખુનો સાંભલી તેની માથ સીનદુખતને મોહટી ચીંતા ઉપજ, અને ગમગીન થઈ ને રડવા લાગી. એ પછે એક દીને રોદાણે અચ્ચુચી બેહોસ થઈ ગઈ, તેવું જોઈને તેના મેહલમાંના માણસોએ અફસોસ અને માહેતમ ભરેલા પોકારો ઉઠાવેઆ. સીનદુખતેથી રહી તતલીને પોતાના તનપરના વસતરો ફૂડેઆં, તથા સરપરના બાલો પીંખેઆ. એ વીરોની ખબર જોઆરે જાલેજરને પોહતી, તેજ વખતે તે રોદાણેના ખીછાના તરફ ગયો, અને તેની હાલત જોઈને તેથી ગભરાટમાં પડીને રદન કુટન કરવા લાગેઓ. એ પછે તેણે પાછી ધીરજ પકડી ને કંઈબી એલાજ કરવાનો અરેસો કરવા લાગો. એ વખતે પેલા સીમુરજે તેને આપેલા ખીછની યાદ આવી, તેથી પોતાનું મોહટું પાછું હસતું કરીને રોદાણેની માથ તે પોતાની સાસુને તે બાણેનો ખબર આપી, અને તરતજ આતસ મંગાવીને પેલાં પીંછ મંદેનો કંઈક ભાગ તે ઉપર મુકીને ધુંવાડો કીધો* તેજ વખત આકાસ તરફ એક જાતનો શીહા રંગ અથવા છાઓ ઉભો થયો અને તેમાંથી

* હુમે આગલ જણાવી ચુકાંછે કે, એ સીમોરગ કંઈ પંખી નહી પણ એક દાનાવ અને દુનીઆંદારી તજીને પહાડ ઉપર જઈ બેઠેલા એક હજીમ હતો,—અને ફીરદોશીનુ એ મુજબનુ લખવું એક ભેદ તરીકે ગણવું જોઈએ, તથા ખીજી કોમનાં આગલા જમાનાનાં ગરંથકારીખી, પક્ષી અને માંણસ વચેનાં એહવા સંબંધ બાબે લખાંણુ કરી ગીએલા આપણા જોવામાં આવેછે.

પંખીના પીછો અને ખીજી ચીજો અગતના કારણસર આતરા ઉપર બાલવાની ચાલ, ઉગમન પરાંતના લોકોમાં આજ સુધી છે, અને મી. ફ્રેન્ડર (J. B. Fraser) નામનો એક અંગરેજ, ઈરાંન દેશ ખાતેની પોતાની મુસાફરીના એહવાલનાં પ્રસતકમાં લખેછે કે, જેહારે ઈરાંનના મુલકમાં કંઈ રોગ અથવા મરકી ચાલતી તેહારે તાંહાંનો પાદશાહ પોતાના ખજાનામાંથી એક જાતના પંખીના પીછો કહડાવીને આતસ ઉપર બાલતો હતો, તે એહવા એતેકાદથી કે, તે પીછોની ધુંધનાં વાસથી પેલા રોગની જેહરી હવા દૂર થતી હતી.

પેસો “સીમુરગ” ઉડી આવતો દેખાયો. સીમુરગે આવતાંને વાર જાલે-જ્વરને પુછીછી કે, કેમ સું અંદરો આવી પડેઓછે? અને આટલું બધું રક્ત અને પોટન સાને વાસતે કરેછો?

આ ચાંદી સરખાં બદનની ચાંદ રૂપી નાર,
થી થાસે પેદા એક પુત્ર નામદાર.
સહીઆ જેવા ચુંમસે તેના પગની આક,
તેપર ધુંમવા વાદલ ન રાખસે તાકાત.
થસે તેહેના આવાજથી લડાયક વાધ,—
ના બદનના ચાંમડાં તદન ફાટ-ફાટ.
હેરતથી તે વાધો કડસે ખુદ પંજ,
જંગી લોકો આસે તેનીથીજ ખતા.

એ પુત્ર જેઆરે ઉધરીને મોહટો થસે તેઆરે તમારા દીલને બહુ ખુસી ઉપજસે, અને તમારી કીરતીમાં મોહટો વધારે થસે. સફાઈદાર અને તેજ ધારવાલી એક છડી લાવ,* અને એક બીજા દાનાવ અને હુનર મંદ સખસને મોહરી આગલ બોલાવ, પરથમમાં બેહોસ કરવાનો દારૂ

* આખે ઉપરથી બોલલી રીતે જણાવ્યેછે કે વાહાડ-કાપના હુનર જેને આજના ઈઆરોપીઅન ડાક્ટરો Surgery અથવા Surgeonry કહેછે, તે પારસીઓના પાદરાહોના જમાનામાં પુરતી રીતે જણાવ્યેલો અને વપરાયેલો હતો. ગીઆં આસરે ૧૦૦૦) એક હજાર વરસપર લખાવ્યેલાં આખે ફીરદોસીના પુસતકમાં એ બાબેનો જે અસારો કીધોછે, તે આખે જમાનામાં થતા એલજને બરોબર એક મલતો આવેછે તે થોડી અચરતીની વાત નથી. વળી ગીઆં આસરે ૨૩૦૦) વરસો ઉપરનાં ઇરાંની અને ઇતિનાંની ડાક્ટરો પેટો ચીરવાના અને પાછા સાંધવાનાં હુનરમાં પુરતા બાહોશ હતા તે વીચે ડાક્ટર હીરાજીના પુસતકમાં નીચે સુજાવના સખુતો લખેઆમાં આવેલાછે.—

“Another renowned physician who lived in the fourth century before Christ was Praxagoras. Although belonging to the dogmatic sect, he adopted and defended the Hippocratic theory of disease, that is he maintained that diseases depended upon changes in the humours of the body. He paid special attention to anatomy—

રોદાબેને પાછાં, ઘટની તદબીરથી તેને બેભાન કરો. એ પછે રોદાબેનું પેટ અથવા પીડ આગવનો ભાગ ચીરીને બચું બહાર કાઢવું પડે. બેહોસ હાલતમાં રહેઆથી, રોદાબેને એથી કંઈબી દુખ થએલું જણાસે નહીં, અને તે બચું પેટમાંથી બાહર આવેઆ બાદ પેલો ચીરેલો ભાગ સીવી લઈને પાછો જોડી દીધામાં આવે. એ પછે જે રીતનો મલમ પટો તે જખમ ઉપર બાંધવાને હું ફરમાવું, તે મલમ પટો કસતુરી અને દુધનો સાથે મેઝવીને તે ઉપર બાંધેઆ કરજે, એટલે પેલા જખમ ઉપર તરતજ રજ આવે, અને તાહરી બાચરી રોદાબેને તેથી પાછો આરામ થશે. આ માહરાં સખુનો ઉપર તું ભરોસો રાખજે, અને ખુસ રહેજે અને તે પાક પરવરદીગારની બંદગી કરતો રહેજે. આએ ફલવંતા દરખતથી જે ફલ પેદા થશે તેથી તાહરું નસીબ ઘણું ખીંચતું થશે, અને ઘણી રીતના સારા ફેરે પહોંચશે. જલેજરે એ સલાહ મુજબનું સધલું કામ કીધું, અને

— and physiology. He appears to have been bold in the use of the knife, for he was the first to perform the operation of gastrotomy (opening the abdomen) in order to restore the bowel to its proper place in intestinal obstruction occurring from intussusception.

ઉપલા અંગરેજી ફકરાનો ખોલાશો એ છે કે,—“જીજસ કરાઈ-સટનાં સનેની આસરે ૪૦૦) વરશે આગમચ, ઇઆને આસરે ૭૦૦) ૨૩૦૦) વરસની વાત ઉપર પરાકસાગોરામ નામનો એક ખીજે પરખી-યાત હજીમ હતો. એ હજીમ ડાકમાઠીક ટોલાના લોકને મલતો હતો તોખી હીપોક્રેટીકની ટોલીવાલા જેવી રીતની દવાદાર દરદો વીશે કરતા હતા તેવીજ રીતના એલાજે કરવાની તરફેણમાં તેનું મત હતું, એટલે કે માણસના બદનની અંદરના રસવીકારમાં જેવા ફેરફાર થાયછે તેવી રીતનાં દરદો ઉત્પત્ત થાયછે. એ ડાકતર વાહાડ કાપના હુનર ઉપર તથા પશનધરમ ગુનગનેઆન વીદ્યા ઉપર પોતાનું આસ પેઆન આપતો હતો. વહાડકાપની છરી ચલાવાની ચાલાકીમાં એ ડાકતર ઘણો દલેર હતો. સખબ કે એ જમાનામાં પોતાના મુલકમાં પેટ ચીરીને દરદો સાફ કરવાનો હુનર સહી પહેલાં તેણે ચાલુ કીધો હતો, અને માંદામાની કસરે અને અડચણો દૂર કરીને ભોંકેને રાહત બખશી સકતો હતો.

તે કૃતેહમંદી ભરેલી રીતે પાર ઉતરેજી તેથી સરવે કોઈ ઘણાં અજબ થયાં હતાં. રેદાએનાં પેટનો ભાગ ચીરીને તેમાંનું બચું સલામતી ભરેલી હાલ-તમાં બાહર કાઢેયું હતું.

હતો તે એક પુત્ર નર સહીની મીસાલ,
કદમાં કદાવર ને પોહોલું કપાલ.
અહેરે રંજે લોહી, - ને સરનાં રૂવાં લાલ,
જલકતા મુરજ પેરે જનમેઆ તે બાલ.
હાથના પંજ જનમથીજ હતા જેમ લોહી,
ન જોયું એ રીતનું બાલક તાહાં કોઈ.

રેદાએ તદનજ બેભાન હાલતમાં પડી રહેલી હતી, તેહવે વખતે તેના ધા સઘલા સાફ કરીને સીવી લીધા, અને તે ઉપર પેલા સીમુરગે ફરમાવેઆ મુજબના મલમ પટા બાંધી લીધા હતા. એ પછે એ બાનુંને પાછી હોસમાં લાવેઆ હતા અને તેના બેઠાને તેના પાસામાં આપેઆ હતા. એ એક દહાડાનો જનમ પામેલો પુત્ર, ગોયા એક વરસનાં જોડલાં મોહટાં કદનો લાગતો હતો.* એહવો રીતનો પુત્ર જોઈને રેદાએના દી-

*નાંબલી વએમાંજ મોટાં કદનાં ઉધરબાવ વીણે તથા માહબારત કા-
મે બજવા વીસે ઉગમણુ પરાંતનાજ શાએરે લખાણુ કરી ગીયાછે એમ
નહી સમજવું, પણ પંકાએલા ઇઆરેપીઆન ગરંથકારાખી એહવાજ એ-
સારા લખી ગીઆછે. “હોમર” નામના ઇઉનાની શાએરે “આટસ” અ-
ને “એફ્રીઆલતેસ” નામના બે રાખશી કદના પેહલવાનોના કદો અને
જેરે વીસે લખુંછે કે.—

“The wond’rous youths had scarce nine winters told,
When high in air, tremendous to behold,
Nine’ells aloft they reared their tow’ring head
And full nine cubits broad their shoulders spread.
Proud of their strength and more than mortal size
The Gods they challenge, and affect the skies !

વલી એક ખીજે લખનાર જણાવેછે કે.—

“Jupiter found himself sufficiently strong, at one year of
age, to make war against the gigantic Titans, who had imprisoned
his father.”

લમાં ઘણો મોહટો હરખ છુટયો, અને તેના કપાલ ઉપર શાહનશાહોના જોવી મોહટાઈની નીસાની જોઈને તે ઘણી ખુશી થઈ હતી. વલી એહવાં દીલકસ ફરજંદ સાથે, પોતાના બદનમાંનું સઘલું કુખ અને બાર મઠી ગએલો તેને લાગો, તેઆરે તે એમ ખોલી કે આહા હવે માહુરો છુટકારો થયો, અને સઘલી રીતની અડચણ તથા ઈજ્જતી હું મોકલી થઈછું, તેથી એ માહુરા પુતરનું નામ રસતમ અથવા રસતમ* કરી રાખજો. એ

* ઇઆને શાદખિએ જોઆરે જોઈછ કે તેનાં પેટનો બાર અને કુખ તદન નીકલી ગીઈ અને બચાંના જણેઆથી તેનો છુટકારો થાએઆ તેઆરે તેજ વખત તેણે એ બનાવ અને એ હાલત ઉપરથી તે છોકરાનું નામ “રસતમ” રાખવાને સાર પોતાની માએ સીતદાખતને કહીજી. “રસતમ” અથવા “રસતમ” સખદનો અરથ છુટકારો પામવાનો થાએછે, અને શાદખિ પોતે અતી ઘણાં કુખથી છુટકારો પામી હતી તે બનાવ ઉપરથી એ નામ રાખીઉ હતું એહવું સમજવું. આગલા જમાનામાં જનમ પામતાં બચાંને લગતા બનાવો અને હાલત ઉપરથી તે બચાંનું નામ રાખવાની આલ હતી એહવું હાલ સાખેત થઈઉછે. શાહરાખ પેહલવાનનું મોહડું જનમ પામતી વખતે હસતું દેખાઈજી હતું તેથી તેનું નામ “શાહરાખ” રાખીજી હતું. સખખ કે “શાહરાખ” ખાલનો અરથ હસવાનો થાએછે. જુઉ અથવા ઇલાઉદી લોકોમાંની એહવીજ રીત હતી, તે વીશે મી• ડરાઈદન (Dryden) નામનો ગરંથકાર જણાવી ગીઆછે કે.—

“The Jews were so superstitious as to observe, not only the first look and action of an infant, but also the first words which the parents spoke after the birth, and from hence they gave a name to the child alluding to it.”

અને રસતમના નામ વીસેખી જણાવતાં મી• લમસદન તથા મી• રાખરસન લખેછે કે.—

“And it is most deserving of notice to mention on this occasion that Bustum was actually denominated by that name from the first word which Roodabuh, his mother, happened to say after his nativity, namely “Roostum” or “I am delivered from travail.”

અથવા મી• લમસદને તરજુમે કીધેછે તેમ.—

“I am delivered now from pain.”

ઉપરથી તેનું નામ રૂસતમ કરી રાખેઆમાં આવેયું હતું. જાલેજર અને સીનદોષતનાં દીલોબી બહુ ખુશાલ થયાં હતાં અને તરતજ પોતાના દેશમધેના કાબેલ ચીતાર પાડનારાઓને ખોલાવેઆ હતા. તેઓ પાસે તરતજ રૂસતમની એક દીલકસ ચીતાર અથવા સખી પડાવી હતી અને તે સખી “સગસાર” નામનાં જે ગામમાં સામ પહેલવાન હતો તેની ઉપર તાકીદથી મોકલાવો હતી* એ પછે ખુસાલીના ખાણાની એક મોટી મીજલસ ખતાવીઆમાં આવી હતી. એ જસનની ખુસાલીમાં કાબુલના તેમજ જખુલનાં મુલકનાં લોકો સામેલ થયાં હતાં. તમામ

- મી. આમખીઅન નામનો ખીજે ગરંથકાર એજ વીસેના તરજુમાનો સાર જણાવતાં લખેછે કે.—

“Rodahver smiled, and in her son she viewed

Majestic grace and thus the theme pursued.

Closed are my labours !

And from this the name of Rustom rose.”

એજ ખાખત ઉપર એક દાખલો અથવા મીસાલ જણાવતાં મી. વારીંગે (Scot Waring) લખેછે કે.—

“Roodabuh is delivered of Roostum, as Semele was of Bacchus. She is relieved, however, by the Seemoorgh whose assistance alleviates the pain of the operation.” Caesar and Macduff were born in a similar manner.”

* આખે જગોએ હમારે ખોલાસો કરવો જોઇએછે કે સામની ઉપર જે રૂસતમની સખી અથવા પીકચર મોકલેઆમાં આવેયું હતું તે કંઈ તેજ અથવા પાણીના રંગનું બનાવેલું નહીં હતુ પણ રેસમી કપડાંમાં “સમુર” યાને નાલીઆની જાતનાં એક જાનવર, જેને ઇઅરપીઅન લોકો (Marten અથવા Sable અથવા Weasel)ના નામથી ઓલખેછે અને જે “ટારટરી” અથવા તુરકસતાનનાં પહાડી મુલક તરફથી મલી આવેછે, તે જાનવરના ખાલો બરીને એક પુતલું અથવા ઢોંગલું સીવીને નામીઆ કારીગરો પાસે બનાવેજી હતું. એ પુતલાંની જાચાર્ડ તથા પોહલાઈ તથા રંગ અને રૂપ સરવે નાંચલા રૂસતમના કદ અને રંગ રૂપની બરા-

મેદાનો તથા ઘેરખારો અને વાગવગોચાઓ તરેહવાર રીતના સરાવથી અને ખાના પીનાથી ભરપુર થયા હતા. રોદાખેનો બાપ મેહરાવખી એ બનાવથી ઘણો મગન થયો હતો અને ગરોખો તથા કૂકીરો અને મુકૂલે-સોની દાદખાઈ ઈછીને ખેસુમાર ખજનો તથા અને અને વસતરો બખશેસ તરીકે આપેઆં હતાં. એ દુધ ધાવતા પુતરની સખી સગસાર ગામમાં જોઆરે સામને પહોંતી તેઆરે તેને અતી ઘણી મોહટી ખુશી ઉપજી અને તે બોલયો કે આ સખી મધે પાડેલાં કેદ મુજબનો પુતર આગલ ચાલતાં જોઆરે વધીને મોહુટો થશે તેઆરે ગોયા તેનું સર બુ-લંદ વાદલ સાથે લાગશે અને તેના બદનમાંના કપડાની દામન જમીનને લાગશે. એ પછે પેલા સખી લઈ જનાર સખસને પોતાની પાસે બો-લાવેઓ અને તેનાં ગુણુ તલકનાં “દેરમ” અથવા રૂપીઆનો વધાવો કરીને તેને બખશેઓ.*

એ બાદ કીકું ખુશીનુ જરાન ખરપા,
કીધી દોલકરા ચીજો એહવી આરાતા.
કે બુનંદ આ ખોરશીદ અને રોરાન માહ,
ઉલટથી કરવા લાગા તે પર નેગાહ.

— ખરજ બનાવીજી હતું તથા તે બાલકનો ખવાસ દેખાડવાને સાર ખીજી તરેહવાર નીસાનીઓ તે ઢોંગલાંની આસપાસ પાડી હતી. ઉપર કહેલાં જનવરના બાલ આજ સુધી ખી એવાંજ અને ખીજાં કારણુ સર ઇઅ-રોખીઅન લોકો કામમાં લાવેજી અને તે ઘણા કીમતી ગણાઅજી. એજ રીતનાં રેસમી કપડાનાં સીવીને ગોઠવેલાં લાખો પીકઅરે આજ સુધી ચીનાં લોકો બનાવેજી.

* “દેરમ” એ ઈશન દેરાનાં ચલણી સીકા અથવા પઈશાનુ નામ છે. મુંબઈના આસરે બે આણાની કીમતનો એક દેરમ થાઅજી. ચાંદીનાં નાંખલા કટકાનેખી “દેરમ” કહેજી. મી• રીચરડરસન એ સખદના બોલાસામાં જણાવેજી કે:—

“Dram,—money, specie. A silver coin generally in value about two pence sterling.

વાગાં કુલ દરખારમાં શાદીનાં ઢાલ,
 મરઘાની ચરામ પેરે સંગારેઆ મેહલ.*
 કીધાં સઘલી જગે જરાનનાંજ કરમાંત,
 “સગસાર”નુ શેહર અને ખુદ “માળુંદરાંત—†
 માં ચાલી શરાબ ને ગાજેનની ધુમ-ધામ.
 આપેઆં ખરાં મુકલેસને જર અને ડામ.

* “મેહલ”—એટલે પાદશાહી મેહલ-ધેર-રેહકાણુ; અસલ ફારસી
 ખેતમાં ઘણી જગોએ લખુંછે કે,—

“એ આરાસત અએવાન ચું અસમે ખરસ.”

એની સમજ એમછે કે મરઘાની આંખો જોવી દીલકસ તથા ની-
 રમલ અને રંગદાર હેમ્પેછે તેજ મીસાલે મેહલને સંગારીને રાતકદાર
 કીધો હતો. હવે અતરેનાં વાંચનારાએને એ ધરાતલાહ ઘણી પસંદ
 પડતી નહી લાગશે, સખબ કે અતરેનાં ગરઘા એટલા ખુબસુરત હોતા
 નથી. ફીરદોસીએ બાજુ વખત મીનલસની-તેમજ મેહલની-અને
 લડાઇની સફતી તાલીફ કરતી વખતે એ રીતના મીસાલો વાપરેઆછે
 ખરા-પણુ એહતી યજેના ખીજ શાએશએ એહવા કલામ વાપરેલા
 જોએઆમાં આવતા નથી. માતર દારૂ તથા હોટનાં રંગ અને સફાઇનો
 મીસાલ આપતી વખતે “મરઘાની આંખ”નો મુકાબલો કીધેલો દીસેછે-
 જેમકે,—

“બાદિઈ સુરખતર અજ ચરામે ખારસ.”

“લખ અજ લખી ચું ચરામે ખારસ.”

† “માળુંદરાંત” ના મુલકને ઇઅરોપીઅને “હીરકેનીઆ” (Hyrcania) ના નામથી ઓલખેછે અને “સગસાર” નામનુ શેહરખી એજ
 લતા તરફ આવેલું સમજવું. મી. રીચરડસન જણાવેછે કે.—

“Mazandaran,” Name of a country near the Caspian Sea, to the
 North of Gilan; also of a warlike people. (according to Castellus)
 between Arabia, Syria and Egypt.

એ રીતે એક આખું અઠવાડિયું સઘલી જગોએ ખુસી ખુસાલી બ-
રેલી રીતે ગુજ રેજી તે પછે સામેસવારે પોતાની પાસે એક પતર લખ-
નારને બોલાવાંઓ અને જલેજરની ઉપર તેના પતરનો જવાબ લખા-
વેઓ. પરથમમાં તે પુતરના અવતરયા બાબે પરમેસરનો ઉપકાર માનીને
સુકરાના કીધા, તે પછે જલેજરના નસીબ અને તેની બહાદુરીની તા-
લીફ કીધી, અને રૂસતમને ઘણાજ મહોદ્ધા સંભાલથી ઉધારવાને અને ધ-
ટની તરબીઅત આપવાને સોચના કીધી હતી.

ખીજું લખીજી એમ કે તે જગના કીરતાર,
થી રાત દીન હું હતો એહવોજ ધનતેજર.
કે જેજ માહારી અસમથી જગમાં એક દીન,
તાહારી પીઠના પુતરમાં માહાર એકીન.
તેહેવીજ રીતની બર આવીછ માહારી સુરાદ,
તો આહુંછું તે પુતની ખુદ જંદગી દરાજ.

એ મુજબનો પેગામ લઈને ઘોડેસવાર કાસદ ગોયા પવનની ચાલ
ચાલતો જલેજરની પાસે જઈ ઉભો. તે પતર વાંચતાં જલને મોહટો
આનંદ ઉપજ્યો. રૂસતમને ઉધારોને મોહટો કરવા પાછલ તેહેના પી-
તાએ સરવે પાંતીની એકસાઈ અને સફાઈ રાખી હતી. ઊંચી યુનીઆદની
અને સારી તનદુરસતી ભરેલી ૧૦ દસ આયાનું દુધ નીતરોજ તે રૂસ-
તમને ધવાડતો હતો તોખી તે નાંધલો બાલક ધરાએલો અને સંતોસ પા-
મેલો દીસતો નહીં હતો. દુધપરથી જેઆરે ખોરાક ખાવાને લાયકનો તે
બાલક થયો તેઆરે મજબુત તથા સફાઈદાર માંસ અને અનાજનો
ખોરાક આપવા લાગા.

ખાતો તે પાંચ નરના જેટલું બોજન,
અચરત થતાં તે જેઈ કુલ મરદ ને જન.
થઈ જેઆરે વરસ કુલ આઠની ઉમર,
સરવનાં એક ગ્રાડ પેર ખીલીઓ તે નર.
થઈ તેનું રૂખ જેમ તારો જહોલદાર,
જગ થઈ તેહેનેજ જેવા કુલ નેજરાદાર.
૧૨

(૩૧૮)

તેજ ગોયા હતો ખુદ સામ પહેલવાન,
કુલ કદ અને દીદારમાં સામનીજ નીસાન.
અકલ ને સમજમાં ખી દીસતો તે સામ.
સીખસક તેહેનો હતો ખુદ હુનર તમામ,

આએ ફરતો જમાનો ગોઆ તે પુતરનો નગેબાન અને મદદગાર
હતો તેથી કંઈખી રીતના હોલા હરકત વગર ઉધરીને તે મોહટો થયો હતો.
સામને જોઆરે એહેવી ખખર થઈ કે રૂસતમનું બદન ખીલીને ધણુંજ
જોરમંદ થયુંછે અને તેહનો દીદાર ઘણોજ દીલકશ બનેઆછે તેઆરે
તેહેને જોવાની ઈછા સામના દીલમાં થઈ તેથી તરતજ સઘડી પરકારની
તઈયારી કરીને જખુલ રોહોર તરફ ગયો.

રૂસતમનો દીદાર જોવાસાર સામ પહેલવાન પોતે
જખુલ સેહરમાં આવેઓ તે તથા તેણે ખુશા-
લીનાં ખાણા પીણા કીધાં-તથા જાલને
ધણીએક રીતની નીસીહત કીધી-તથા
રૂસતમની વખાણુ કીધી-તે વગેરે
બીજી બીનાં વીસે.

સામ પહેલવાન જોઆરે જખુલ રોહોરની હદમાં આવી પહોંતો તે-
આરે તેના બેટા જલોજરે વાજાં વંજતર તથા લસકર અને બીજો અસ-
બાબ તઈયાર કરીને પોતાના પીતાને માન આપવા ખાતર તેને એસતેકે-
બાલ લેવા ગયો. લસકરની ક્રોજથી અને રૈયતના ભોકોની દોડધામથી
ગોયા આખું જખુલ રોહોર અને તેની આસપાસના પહાડો વટીક ભરાઈ
ગયા હતા. તરેહવાર રીતના વાવઝાઓ અને તરેહવાર રંગ રૂપના ડાથીઓ
તથા ઘોડાઓ અને માણસોના લેખાસાથી આખું જખુલસતાન ગોયા

જલજલતું થઈ રહેયું હતું. ખુબસુરત દેખાવના એક હાથીની ઉપર સો-
નેરી તખ્ત મુકીને તે ઉપર જાલના બેઠા રૂસતમને બેસાડેઆ અને તે-
હેના નાંધલાં માથાને ધરતું એક કીમતી તાજ પહેરાવીયું તથા તેની ક-
મર ઉપર એક અમુલીઅ કમરબંધ બાંધેઆ. વલી તેહેની પીઠ ઉપર હીરા
અને ઝવેરેથી મઢેલી એક ઢાલ બાંધી અને બાજુ ઉપર તીર કમાન લ-
ટકાવીયાં. તે હાથીની આસપાસે જલેજર અને મહેરાબ પાદશાહબી સવાર
થઈને ચાલતાહતા. માણસોની ભીડ અને તેવોની ચાલ હાલથી જમીન
પરથી એટલી બધી ગીરદ ઉડી કે હવાનો રંગ ગોચા ગલીના જેહેવો દી-
સવા લાગો. તોબી રૂસતમનો ચહેરો તેમાંથી સુરીઅપેરે ઝલકતો દીસતો
હતો. જેઆરે સામ પહેલવાનની છાવણીની નજદીક આવી પહોંચેઆ તે-
આરે જાલ તથા મહેરાબ તેમજ તમામ લશકરી સરદારો તથા સુબાઆ
અને સવારો જમીન ઉપર પાછી પીયાદા હારબંધ ઉભા રહેયા અને પો-
તાનાં માથાં નીચાં કરીને સામ પહેલવાનને નમીને નમસકાર કીધા તથા
તેહની ઉપર ઘણીએક રીતનો દુવા આકૂરીન પઢ્યા.

દીઠી જેઆરે રૂસતમની બાજુ ને ઈઆલ,*

સામનું જાહેં ખીલીયું જેમ કુલની મીસાલ.

પરી સરખા ચહેરાનો તે શીરનર,

દીઠી જેઆરે બેડેલો હાથી ઉપર.

હરખથી બહુ હસીઆ તે સામ નામવર,

ખીલીયું તેહેનું અતીસ ખુશીથી જીગર.

કીધી તે પર કુવા ખુદ સામે તહાં જટ,

કે જીવતો રહેજે ખુશીથી લાંબી મુદત.

એ તેહમા- એ સહીરા,- દીલીરા- એ શાહ†

એ પહેલવાનના જાદા- એ જાલનાં બેટા.

એ સરફરાજ તાજના-એ બુલંદ તારા,

તાહરી વખાણ ખાતર- આ સખુન માહરા.-

આટલાજ ખુદ બસંછે કે જગની અંદર,

નથી જનઆ માઆ તું જેવો પુતર.

* ઈઆલ” નો અર્થ ગરદન, તથા કદ, અને આકારનોખી થાવેંડ.

† “તેહમા” એટલે બલબંત, જોરમંદ.

તેજ વખત રૂસતમે નમીને પોતાનું સર જમીન ઉપર મુકેયું. તે પછે સામની ખુરસીને ચુમી લીધી અને તેહેની ઘણી વખાણ કરીને તે ખોલેઓકે એ જહાનના પહેલવાન તાહરી હંદગી ખુસાલી અને તનદુર-સતી ભરેલી ગુજરજો. તું જેવાં માહાબારત દરખતની હું તો એક ન-જવી ડાહ્યાલી છું. તું માહરો પાદશાહ અને પહેલવાન છે અને હું ફરમાન બરદાર તાહરો એક ગુલામ છું. હવે મને આએ દુનીઆમાં માહરૂ જીવતર ખાધા પોધામાં અને એશ આરામમાં ગુજરવું ઘટતું નથી. હવે તો હું એ-હેતુંજ ચાહુંછું કે લડાઈનાં ઘોડો, તથા જીન, તથા બખતર, તથા તલવાર અને બીજાં હથીયારો તું મને આપે તો હું લડાઈનાં કામો કરવામાં મસ-ગુલ થાજી. તાહરા મુદ્દઈઓનાં માથાંઓનો ઉપર માહરા પગની પંજર મુકીને તેઓને આજેજ કરૂં. તે પાક દાદાર હોરમજની ખાહેસ અને બ-ખસેસથી આએ માહરાં મહોડાંનો રંગ રૂપ અને આકાર ખુદ તાહરા પો-તાના અહેરાની મીસાલનોછે. હવે માહરી દુવા એજછે કે તાહરા જેવુંજ કઉવત અને હીમત માહરા બદનમાં આવે. એહેતું સાંભલતાં સામપહે-લવાને તે ઉધરતા જીવાનનો હાથ પકડેઓ અને પોતાની ગોદમાં દાબીને તેહેનાં કપાલ તથા આંખોની ઉપર ખોસા લીધા. એ પછે સઘલા જણાઓ ખુસી ખુસાલીના ખાણ પીણામાં મસગુલ થયા. આખા મુલકમાં એક મહીના તલગ નાચ રંગ રાગ અને રામસની ચાલુ રહી હતી. મીજલસની વખતે જમની બાજુપર જલેજર તથા ડાબી બાજુપર રૂસતમ અને વ-ચમાં સામ પહેલવાન ખેસતો હતો, જેનાં માથા ઉપરના તાજમાં “હો-માએ”* નામનાં પખસીનાં પેરા ખોસેલાં હતાં. સામપહેલવાન પોતાની

* એહવી રીતે તાજમાં “હોમાએ” નામનાં એક નાંમીયાં પંખીનાં પીછા ખોસવાની ચાલ ધરિંનના પાદશાહમાં હતી બલકે આજ મુધીછે. તે વીશિને એશારે જણાવતાં મી. મોરીઅર (Morier) નામનો હમ-શીખીઅન ગરંથકાર જણાવેછે કે—

“The king was one blaze of jewels, which literally dazzled the sight on first looking at him. A lofty tiara of three elevations was on his head which shape appears to have been long peculiar -

નજર હરદમ રૂસતમ ઉપરજ રાખતો હતો અને પરવરદીગારની બખ્ષે-સથી ધણો અજબ થતો હતો.

બાળુ ને યાદ અને પીઠ અને સાપ્,*
કમર જેમકે કલમ ને સીના ફરાપ્.
તંગરી તેહની મે જાણે મસત જીઠની રાત,
સીંહ જેવું દીલ ને વાઘ જેરે બલવાન.

પછે તેણે જલજરની સાથે એમ વાત કીધી કે અગરજો આપણે આપણી ગઈ સો પેઢીના લોકોને યાદ કરીએ તોખી આપણને એકબી દા-ખસો એહેવો નહીં મલસે કે માયના પેટમાં બાલકનું કદ અતીધણું મહોટું થઈ પડીયાને લીધે, તે માતાનું પેટ અથવા પીરૂ ચીરીને તેના બાલકને બા-હેર કાઢવાની ફરજ પડી હતી.†હજારો હજાર આફ્રીન પેલા સીમુરગ ના-

- to the crown of the great king. Several black feathers, like the heron-plume, were intermixed with the splendid aigretter of this truly imperial diadem, whose bending points were furnished with pear-formed pearls of immense size."

* "શાપ્" નો અરથ અતરે તંન-બદન- કદનો બંધુવા.

† ઇઆને સામે પોતાના દીકરા જાલને કહીજી કે અગર જો આ-પરી આગમચ થઈ ગએલા વડવાઓની એક સો પેહડી તલકનાં લો-કાની તવારીખની સોધ કરીએ તોખી, એહવું નહી જણાસે કે માએના પેટમાંથી કોઈ બચાંને પીરૂ વાટે બાહરે ખેંચી કાઢાડવો પરખો હોએ, પણ માંતર રૂસતમનાજ જનમની વખતે એહેવો અસાધારણ બનાવ બનેએછે.

હાલના ઇઅરેષીઅન તખીયો જે એ બામે બોલાસો બએછે તેખી હમારા વાંચનારાએને અગતનો જણાશે એવું વીચારી અસલ ફકરા નીચે ટાંકેઆછે. હાલના તખીયો જે એમ સમજવા માંગે કે પેટ ચીરીને બા-લકને પેટમાંથી બાહરે કાઢવાનો હુનર આગલા જમાનાંના લોકોને ખ-બર નહી હતો તો તેવું તેઓનું બોલવું ઉપર કહેલા રૂસતમના દાખલાથી સદંતર ગલત ઠડશે.

ઇઅરેષીઅન વર્ષદાના વાહાડ કાપના હુનરના એક નામીયા પુસત-કમાં નીચે જણાવીઆ મુજબનાં સખુનો પરગટ કરેઆમાં આવેલા છે. —

મના હકીમ ઉપર કે તેહેની ભલી તદ્દપોરથી, આ આપણો બેટો સલામતી સાથે અવતરવા પામેઓછે. વલી તે પાક ઇચ્છાંજ તે હકીમનો ખરો રાહ-

- *Cæsarian Section*.—An operation in surgery which comprises the dangerous and difficult task of cutting through the abdomen of the mother, opening the womb, and extracting the child from its enclosure without undergoing the natural process of parturition or birth. The causes which have led to this unnatural and dangerous mode of delivery are somewhat numerous; such as the sudden death of the mother, either prior to, or at the moment of being seized with labour pains; great physical exhaustion; superfœtation (see womb) or malformation of either mother or child. The operation consists in making a perpendicular lateral incision through the abdomen, with a shorter transverse, cut, and then reflecting the triangular flap obtained, opening the side of the womb, removing the child, tying the navel, and, after taking away all the secondaries, closing both apertures by a few interrupted sutures, and treating the patient as occasion demands.

Though this operation has been frequently performed, it has seldom been effected with perfect success as regards the life of both mother and child, the infant living, but the mother generally dying. There are three conditions in which it is only proper to perform the Cæsarian section:—when the child is alive, and the mother dead; when the child is dead, and can not be expelled in the natural way, from the unnatural smallness of the passage; and when both parent and infant are alive, but, from the size of the infant or the malformation of the mother, there is no chance of the child being expelled in the natural manner. Besides these, however, there are other causes that might demand the operation, for which see pregnancy, labour. As a general rule it should be regarded as bad practice to perform so capital and dangerous operation during the life of the mother, or to place the welfare of the parent in jeopardy for the probability of saving an infant that may be mis-shapen, and die in the cradle."

વલી અસલી ઈરાની સોડો પછે, એ તથા વાહડ કપડાના ખીજા હુનર અસલી "જુહી" અથવા ઈહાઉદી સોડોના વીદવાનોનેખી ખચર હતા તે વીશે ડક્ટર "હીરાજી"એ બતાવેલા પુસ્તકમાં એમ લખ્યું છે કે. —

નુમા થયો હસે વાસતે તે સાહેબની મહેરબાનીની સોકર શુભરીમાં હાલ આપણે એક નવી મીનલસ મેલવીને શરાબ નોસ કરીએ અને રંગ રાગ મચાવીએ તો બહુ ઠીક પડશે.

— Under the protection and patronage of the Ptolemies a considerable number of Jews, who had taken refuge in Alexandria and other parts of Egypt, were not inferior to other nations either in medicine or the sciences. Amputation of limbs, excision of tumours, and other difficult surgical operations were performed by them. Mention is made in the Talmud of artificial teeth—"a tooth that was put in," "a tooth covered with gold so as to stop and hide the decay." The operation in midwifery called the Caesarian section, or hysterotomy, which consists in opening the parietes of the abdomen, and womb to extract the child alive, was performed by the Jews. The following passage occurs in one of their most ancient books called the Mishna.—"In the case of twins, neither the first child, which shall be brought into the world by the cut into the abdomen, nor the second, can receive the rights of primogeniture either as regards the office of priest or succession to property." The success of the operation in saving the life of the child must have been great, for a law had been passed by Numa Pompilius, king of Rome, "forbidding the body of any female, far advanced in pregnancy to be burnt until the operation had been performed." The following passage from Nidda, an appendix to the Talmud of the Jews, shows that the operation was also performed on the living mother:—"It is not necessary for women to observe the days of purification after the removal of the child through the parietes of the abdomen." The use of narcotics in surgery was long known to the Jews, in proof of which we find in the Talmud the following passage—"They gave him to drink a potion which cast him into a profound sleep, so that they were enabled to perform the operation of gastrotomy."

વલી એન વીથે ઈઆને જેમ રસતમને તેની માએનુ પેટ ચીરીને બહિર કાઢાઉએ હતા, તેમજ "જુલીઅસ શીજર" નામના ઈઉનાની સરદાર અથવા રાજાનેબી તેની માએનુ પેટ ચીરીને બહિર કાઢાઉએ હતા તે વીથે "બરાંડ" નામના ગરંથકાર એમ લખેછે કે.—

આવ વું કે પીજીએ એજ ખુસાલીમાં,
 રંગીન ને નીરમલ શરાયનાં પીયાલાં.
 દૂર કરીએ દારૂ પી જીવનો કુલ ગમ,
 કે જીંદગી છે તરણ પાંચ દીવસોનાજ દમ.
 એક જન વસી ઉધરીને થાયછે ખુટા,
 ખીજો આવી લેછ જગમાં જનમ નવો.
 એમ કહી લીધી હથેલામાં શરાયની જમ,
 હસી ખોલી પીને મસત બનેઆ તમામ.

એ મુજબ શરાયની જમો ઉપરા સાપરો ઉઠાવતાં પેલો મેહરાય પાદશાહ તે રૂસતમનો મમાવો એવો તો છાકટો થાએઓ કે, ખુદ પોતાનેજ તે સઉથી મોટો અને સઉથી વધારે ભાએગશાલી સમજીને, આખી મીજલસમાં તે પોતાની વખાંણ ગાવા મંડી ગીઓ હતો. શરાયની કેફમાં તે એમ બોલેઓ હતો કે, સામ પહેલવાનની કે તેનાં બેટા જાહેજરની, કે ઈરાંતનાં મીનોચહેર પાદશાહ વઘીકની મહને એક રતી યરાયરતી પરવા નથી. આએ સીહા રંગનો માહરો ઘોડો, આએ માહરી તેજ તલવાર, આએ માહરૂ કાબુલ શહેર, અને આએ માહરી બેટીનો બેટો પાહદુર રૂસતમ જેવો નર માહરે કીજે બસછે. રૂસતમ જેવો મરદાંને મરદ દુનીઆમાં કોઈબી બીજો નહો હુરો, અને ફરતા આકાશ જેવાનીબી તાકાત નથી કે તેનાં સરની ઉપર કોઈબી રીતનાં માંઘ બતાવનો શાએઓ નાંખી શકે. એ બેટાની કુમકથી, માહરા અસલી નેઆગાન જોહાક પાદશાહની રાહરસમ હું આ દુનીઆમાં પાછી ચાલુ કરશ, અને શુકી ખાક જેવી નજીવી ચીજનેબી એ બેટાના પુતપરતાયથી શુગંદી કસતુરીનાં જેવી કીમતી બતાવી દેખાડશ. હવે પછે માહરૂ લશકર જમાવ કરશ અને તેજ હથીઆરોની મદદથી, આસપાસના મુલકોને સહેલથી આજેજ કરી માહરા તાઅબ્યામાં લેવશ. દારૂની કેફની પાહરમાં મહેરાય પાદશાહને મોહડેથી એ મુજબની ડફાંસની વાતો સાંભલીને આખી મીજલસમાં ખુબ હસાહસ થઈ હતો

- "Caesarian operation.—The extraction of the child from the womb by an operation. Julius Caesar is said to have been thus brought into the world."

(૩૨૫)

અને સામે તથા જલેજરે તેવી મસત હાલતમાં તેને સંભાલી લીધો હતો
એ પછે કેટલીએક મુદત રહીને, સામ પહેલવાન પાછો પોતા અસતકનાં
મુલકે તરફ રવાના થાએઓ, તેને મુંકવા શારૂ જલેજર તથા રૂસતમ અને
બીજા સરદારો તેની સાથે કેટલીએક મંજલ તલક ગીઆ.

તે જોઈ ક્રીધી સામે આંખ આંસુથી પુર,
જુધાપાથી થાએઆતા બાલ જેમ કપુર.
ક્રીધો તો આએ ફરતા સુરજે જીલંદ,
અહેરો તેનાં બદનનો કુલ જરદ રંગ.
પછે કહીજી જાલને કે એ પેઆરા પુત,
નો રાખતો તે ઈઅજદાંની ઇઆદ બીત તું સુધ.
દીલ રાખજે પાદશાહનાંજ ફરમાન ઉપર,
અકલ કરતાં ગણુજે તું જરને કમતર.
સદા રાખજે હાત તાહરા બદીથી દુર,
સોધતો રહેજે હમેરાં ઇઅજદાંનુજ નુર.
જાણુજે કે કોઇની નહી થાસે આએ જેહાંત,
એકજ રાખજે જાહેર ને બાતેતમાં ધેઆંત.
અમલ કરજે એજ માહરી નસીહત મુજબ,
રાસતી સીવા નો ચાલતો તું એકબી ડગ.
આઈજીમ માહરા દીલમાં હાલ એવું ગુમાંત,
કે રહીજીમ માહરી ઉમરનુ દુક જીવત દાંત.
ઉભાં રાખેઆં સતમુખ તે બંધે ફરજંદ,
ને કહીજી કે નો જીલતા આએ માહરી પંદ.
ચાલેઓ સામ તાંહાંથી ખુદ બાખતર તરફ,
જ્યાં વાતથી ગરમ-દીલમાં મહેર અજબ.
ગીઆં તેની સાથે તે ખેઉ ફરજંદો—
મુખ આંસુથી પુર,— ને હઈઆંમાં પંદો.
તરણ મંજલ તક જઈને તે ફરેઆ પાછા,
ચાલેઓ સામ પોતે ખુદ પરદરાની રાહા.

(૩૨૬)

જલેજર ને સરદાર ને લસકર તમાંજ,
પાછા ફરેઆ તાંહાંથી ખુદ સીસતાંનને ગામ.
સહીં દીલતાં રસતમ સંગ દીન અને રાત,
આઈ-પી-ખવાડીને રહેતો તે રાદ.

સફેદ રંગનો એક હાથી મસત થઈને, જલેજરનાં તખી-
લામાંથી નાહસી ગીઓ, અને શેહરમાં મોટી ખરાબી
કરવા લાગો, -તેની પુઠે રસતમ દોડેઓ, અને ગુ-
રજનાં એક ફટકાથી તેની ગરદન ભાંજી મારી
નાખેઓ, તે તથા નેને લગતી બીજી
ખીનાં વીરો.

એક મુખારક દીને ખાગમાં ખેસીને જલેજર તથા રસતમ તથા
ખીજ બહાએક ખેશીઓ અને દોસતો ખાંતુ ખાતા હતા અને
સરાખ બાજી ચલાવતા હતા, -તથા વાજાં વજનતરોનાં આવાજથી અને
ખુશ ગાએણના રાગથી અછી ગમત મચાવતા હતા. એ સમે જલે-
જરે પોતાના જીવાન બેઠા રસતમને એવો હોકમ કીધો કે, એ નેકનામ
બેઠા તું અતરેથી ઉઠી ઉભો થા અને આપણા ખજાનામાંથી કેટલોએક
કીમતો અસખાખ મંગાવીને, આપણી ચાકરીમાં જે જે રાખસો ખરા દલેર
અને વફાદાર હોએ તેવા સઘલા રાખસોને પોશાકના, તથા ઘોડાના અને
ખીજ કીમતી ચીજોનાં ઈનામ અથવા બખરોસ આપ. એ ફરમાન સુ-
જખ રસતમે તરતજ પુશકલ માલ ખજાનાની તેમજ હાથી અને
ઘોડાઓની ખરા લાએક રાખસો ઉપર બખરોસ કીધી. * એ

* વાંચનારને કદાચ અચરતી ઉપજશે કે ખાંણાંની ટેબલ અને
મીનલસ, જાંહાં સરવે કોઈ ખાઈ ખીને મસત અઈ રહેઆ હતા તાંહાં
લોકોને ઈનામ અને સરપાવ આપવાની અમલદારી વાત જાલજરે -

ખેડે આખી મીઠલસ પરખાસત થઈ અને જલેજર તથા બીજા સઘલા સરદારો પોત પોતાને મકાને ગીઆ. અસલ રીત પરમાણે જલેજરે ખાખ કીધો હતો, પણ એ દીને રૂસતમનાં મગજને દારૂની ઘણી કેટ લાગી હતી, તેથી જોશમાંને જોશમાંજ પોતાનાં બીછાંનાં તરફ જઈને શુતો હતો, તેવામાજ બાહેરના રસતા તરફ મોટો ગભરાટ થતો તેણે સાંભલેઆ. એ વીરોની પુછપરછ તરતજ રૂસતમે પોતાના બીછાંનાં ઉપરથી ઉઠીને કીધો તેઆરે તેને માલમ પડીઉ કે જલેજરની સવારોનો સપેદ રંગનો એક હાથી ઘેસો થઈને પોતાની શાંકલ તોડી નાંખીને તપીલામાંથી બાહેર નાહશી ગીઆછે તેથી રસનામાં લોકોના જનન-માલની મોટી ખરાબી કરેછે. સઘલા મોહલ અને બજારમાં નાહસ-ભાગ પડીછે, અને લોકોને થાએલાં નુકસાનથી ભરી અફસોસનાં ખેકારો ચો તરફ ઉડીઆછે. એવા સખુનો સાંભલતાંજ રૂસતમ ઉડતા પવનની મીસાલે જહડપથી તદબાર થાએઆ અને પોતાના હાતમાં પોતાના બાખનો ગુરજ લઈને પેલા હથીના રસતા તરફ જવા લાગો. પણ મેહેલના અને કીલલાનાં દરવાજાની બાહેર જતાં તેને જલેજરનાં ચોકીયાંનાએ અટકાવેઆ, અને જલેજરનો હોકમ લીધા વગર તેને જવાની મનાઈ કીધી. તે ચોકીયાંનો સમજ પારીને તથા ફરીઆદ કરીને રૂસતમને એમ કેહવા લાગા કે આજની રાત અતો ઘણી અંધારી છે, અને પેસો હાથી ઘેસો થઈને નાહશી ગએલોછે વાસ્તે સરવે કોઈએ પોતાનાં જનની

— પોતાના દીકરાને કેમ કહી હોએ, અને તે ઈનામ અને સરપાવ કેમ અપાએઆ હોએ. પણ એહનો બોલાસો એ છે કે એ લતા તરફનાં લોકોમાં એહવી આલ હતી, કે જો કોઈ સુખા ધઆ સરદારને તાંહાં, કંઈ ખુશી ખુશાલી ભરેલો બનાવ અથવા તીરથ અને તો, તે સરદારનાં માંણસો અને તાબેદારોથી, કંઈબી અપચેરો કે ઈનામ તેજ વખતે અથવા કોઈ બીજા નવતરા વખતે મંગાઈ સકાએ નહી, પણ જેઆરે ખાંણાં-ખીણાં અને રંગ-રંગોની મીઠલસ થાએ અને તે સરદારનુ દીન જેઆરે શરાબની સેહેર અને મજેહમાં ગીરફતાર થાએ તેઆરેજ એહવી ચીજો માંગવાનો અને આપવા-લેવાનો રવાજ અને રવઈઆ હતા.

ધાસતી ખાધનિ તેનીથી દુર રહેવું જોઈએ. એવું સાંભલતાંજ રૂસતમ પેલા ચોકીયાનેાને મારોને આગલ ચાલેઆ એટલે યોજાં કોઈપણ માણસો તેને અટકાવી રાખવાની હોમત કરી શકેઆ નહી. મેહલના તથા કીલ-લાના જે દરવાજા બંધ હતા તે તેણે તરતજ ભાંજી નાંખેઆ અને બેઢે-હુશત આગલ વધેઆ ગીઆ. એવામાં એક જોશ ભરેઆ પાહુડની મોસાલેનુ પરાંણી કુંકારાદાર દમ મારતું પોતાની તરફ આવતું જોઈ, કે જેનાં જોશથી જમીન વટીક ગોઆ ધુજતી હતી. પણ રૂસતમતો તરતજ નર સહોતી મોશાલે બસાર મારોને પુર દલેરોથી તે હાથીની સામને ગીઆ. તેને જોતાંજ પેલા હાથીએ પોતાની શુન ઊંચી કરીને, રૂસ-તમને ડિઠાવી લધનિ જમીન ઉપર પાછું પટકવાને ચાહીજી. પણ રૂસ-તમે તરતજ પોતાના હાતમાંનાં ગુરજથી એક કૂટકો તે હથીના મગજમાં એવી જહહકથી અને એવાં જોરથી મારેઆ કે તે હાથી ચકરી ખાધનિ જ-મીન ઉપર પડેઆ અને બેજાંન થાએઆ. એ કામ બખવતાંજ તે તાંહાંથી પાછો પોતાના મેહલ તરફ આવેઆ, અને જાંહાં શુધી બામદાદને વખત રોશન શુરીઅનુ ઉગવું થઈઉ તાંહાં તલક ખુશ ખા-બમાં શુઈ રહેઆ હતો. પેલા હાથી વીશેની સઘલી હકીકત જોઆરે જાલેજરના જાણવામાં આવી, તેઆરે તે સંકેડો રીતનાં અફસોસ કરીને પોતાના બાહુર અને લડાએક હાથીના મારેઆ ગીઆનો ગમ ખાવા લાગો અને ખોલવા લાગો કે એક જોશ ભરેઆ દરોઆઈ મોજની મો-સાલનુ તે હાથીમાં કઉવત હતું, અને પુશકલ લડાઈઆમાં તેણે દુશમ-નોની સફ ઉપર ધસારા કરીને તેઆની સફને એક પલમાં પરાગંદા કરી નાંખતો હતો. પણ એ જોવા હાથીનેથી ગુરજના એકજ કૂટકાથી રૂસતમે બેજાંન કીધોછે તેથી એ ખોટાનુ કઉવત ગોઆ મસત હાથીના કઉવતથીથી સરસ ઠડીજીછે. તેજ વખત તેણે રૂસતમને પોતાની પાસ તેરી મંગાવેઆ અને દીલની પુર મોહબ્બતથી તેને ગોદમાં દાખોને તેનાં એહરા તથા હાત પગો ઉપર ખોસા લીધા, અને તેને કહીઉ કે એ બેટા આ મુજબના તાહરાં કામથીતો ખોલલી રીતે એવુંજ દીસેછે કે, આએ દુનિઆમાં ખરી બાહાદુરી અને ખરી મરદીનાં જોરમાં તાહરો કોઈપણને

જોરીઓજ નથી! પણ હવે પછે તાહારે લાએકની મોટી લડાઈઓનો અસખાખ અને હથીઆરે તઈઆર થાએ તેની આગમચ એક કામ હું તુને સોંપું છેજ તે તું કર. એ કામ તે આપરા એક “નરીમાન” નામના નેઆગાનનાં ખુનનો કીનો “સપંદ” નામના ખુલંદ પાહડ ઉપર વશનારા એક મુદઈ ઉપર લેવોછે, તે કીનો લેવા તું સધલો ઘટતો સરઅંજમ તઈઆર કર.* એ નામદાર ખેટા રૂસતમ તે “સપંદ”

* એહનું સમજવું એમ કે “નરીમાન” નામનો જાલેજરનો ખપાવો “સપંદ” નામના પાહડ ઉપરના શેહેરમાં વસનાર ટેલાંના લોકો સાથે લડાઈ કરવા ગીઆ હતા, પણ તે શેહેર અને તેના કીલલો ઘણોજ મજબુત હતા તેથી લાંબી મુદત મુધી તે પછવાડે કોશિસ કીધા બાદ એક દીન, એક પથરના પડવાથી “નરીમાન” મારીઆ ગીઆ હતા, તેનો કીનો સામ પેહલવાન નામનો તેનો એક ખેટા લેવા ગીઆ હતા, તેની નીસકલ ઘઈ પાછો ફરેઆ હતા,—તેથી જાલે પોતાના ખેટાને કહીજ કે તાહરી ખાધુરીની અને જોરની વાત કુનીઆનાં લોકોમાં ફેલાએ અને લોકો જાણીતા થાએ તેની આગમચ હરસેથી મજકૂર શેહેર તરફ ફરેખી જઈને લડાઈ કરી કીનો લે, એટલે તે ખની સકથે.

એ જગાનું નામ ફીરહોસીએ તેમજ ખીજ ફારસી ગરંથકારીએ “કુદે સપંદ” કરી જણાવુંછે, પણ બાજે લખનારાએ “કલએ સપીદ” ઈઆને સપેદ પથરનો કીલલો કરી લખી ગીઆછે. સર જન મલકમ (Sir J. Malcolm) નામનો નામીઓ તવારીખ કરતા એ જગાનાં ખેઆંનામાં લખેછે કે:—

“મીનોએહેરના જમાનામાં સહી બારી કામ જે રસતમે કાંઈ હું તે એ હું કે, “ફારસ” ના પરગણામાં “કલએ સફીદ” નામનો એક પાહડી કીલલો હતો, તે રસતમે જીહીવી લીધો હતો. હાલના “શીરાજ” નામના શેહેરની વાંચી દરા તરફ આસરે ૭૫ માઇલની વેગલાઈ પર એ કીલલો એક ઘણીજ ઊંચી ટેકરી ઉપર આવેલોછે. આકારમાં એ કીલલો સંચોરસ છે, પણ તે, પોહલાઇ કરતાં લંબાઈમાં જરા વધારે છે. એ કીલલાની જગામાં ઘણાએક પાંણીના જહરાછે, તેથી લીલાતરીખી પુરાકલછે. એ કીલલાની ઊંચાઈ લગભગ તરણ માઈલ છે, અને ઉપર—

પાહાડનું મથાલું છેક આકાશ તલક ઊંચું ગએલું છે, અને જાંણી

— મહડવાનો રસતો અતીસે ખીકટ છે. આગલા જમાનાની લડાઈની રીત મુજબ એવો કીલલો ફસતમ અને ખીજ સરદારથી લડાઈના બલથી સેવાઈ નહોં શકાએએ. હોએ તેમાં કંઈખી અજબ જેવું નથી. સેવટે નીમખના વેપારીનો ઢાંગ કરીને ફરેખથી ફસતમ એ કીલલામાં મુહસવાને અને મોહોટો ખજાનો હાત કરવાને ફાવેએ હતો."

ઈસવી સને ૧૮૧૦ ના સાલમાં બક્તનંદ "મેકડોનલ્ડ" (Lieutenant McDonald) નામનો અંગરેજ મુસાફર એ કીલલા તરફ ગીએ. હતે અને તેની સતા ઉપરથી "મલકુંજે" કેટલુંક બેઆંન કીધું છે તેનો અસલ ફકરો આ મુજબનો છે:—

"White Fort is situated about 76 miles North-West of Shiraz on a high hill, that is almost perpendicular on every side; defended by a line of large stones ranged in regular order around the edges of the presepice for the purpose of rolling down and sweeping along an enemy."

હવે આએ વાત શું હમારો વાંચનારાએને, ફીરદોસીના લખાણની સત્કાર્થ અને પરમાણીકપણાં વીસે અમરતીમાં નહોં નાખસે, કે જે કીલલાનું બેઆંન ગીઆં ૧૦૦૦) એક હજાર વરસોની વાત પર, પારસી ઘોકોની તવારીખના બણાજ કદીમ જમાનાના લેખના આધારથી, તેણે પોતાના માહાબારત પુસતકમાં કીધું હતું, તે આએ જમાનાના કાબેલ ઇમ્શીખીઅન મુસાફરો પોતાની ખુદ આંખોથી જોઈ તપાસી પુરવાર કરી આપે છે, એટલુંજ નહોં, પણ તાંહાંની લડાઈની રીત રસમખી અસલ મુજબનીજ સાબેત થાએ છે. નરીમાન પેહલવાન જે એ કીલલા પરના પથરના મારાથી મરણ પામેએ હતો, એહવું જે ઉપલા બેતોમાં હમાએ ફીરદોસીના લખાણ ઉપરથી જણાવીજે છે, તે કંઈજ નહોં પણ ખરેખરી હકીકત સાબેત થાએ છે. એહવી ખારીક બાખતો વીસેની સત્કાર્થ પુરવાર થએએ છતાં, કેટલાક હુલર અને કોતાહ સમજના લખનારાએ બાજુ વખત ફીરદોસીના લખાણની સત્કાર્થ ઉપર શકમંદ થાએ છે, તે ખીલકુલ પસંદ કરવા જોગ નથી. આપરી તરફથી એાર આપરા પોતાના અન-જાણપણાં અને અધુરી ખબર રાખવા ઉપર અફસોસ કરી વધારે ધીરજ —

“ઓકાબ” નામનું મોટું પખશી વઘીક ઉડવાની શક્તી ધરાવતું નથી. એ પાહાડના મથાલાં ઉપર જઈ પોહ્યતાં એઆર ફરસંગો થાએ છે, અને વલી એ કીલાની પોહલાઈ તથા લંબાઈથી લગભગ એઆર ફરસંગોછે એ પા-

— અને ચોકસાઈ બરેલી તપાસ કરવી જોઈએ છે, અને હમી ખાતરીથી કહીએ છે કે આજના જમાનામાં, જેહવી તપાસ કરવી જોઈએ છે, તેહવી તપાસ જે પુરાકલ મેહનત અને ખરમથી, ઈરાંનના દરએક ભાગ અને ખુણાં ખંડોમાં તરફ કરેઆમાં આવે તો, ફીરદોસીના લખાણુનો દરએક ફકરો તારીફ લાએક સચાઈ બરેલો સામેત થએઆ વીના રહે નહીં.

ઉપર કહેઆ જેવા કીલલા અને પથરના મારાની લડાઈની શાહદત વીસે ખીજ ઈઆરોપીઅન ગરંથ કારો લખી ગીઆ છે તે ઉપરાંત “જેનોફન” (Xenophon) નામના એક ઈઉનાની નામીઆ ગરંથકારે પાદરાહ કેખરા-રના એહવાલનું બેઆંણુ લખ્યું છે તેમાં તે જણાવે છે કે, — “ટાઆસીઅનસ” ના મુલક મધિને કીલલો, જેઆરે પાદરાહ કેખરાએ જીતી લીધો હતો, તેઆરે તાંહાંના રહેવાસીઆ પાસેના પથરા જેઆરે સઘલા ખપી રહેઆ તેઆરે આરતોએ પોતાના હાતમાંનાં નાંધલા બાલકો વઘીક છુટાં મારેઆં હતાં, તથા સેવટે તે આરતો અને મરદોખી કીતલા પરથી કુડી કુંદીને મારતાં અને મરણ પામતાં હતાં. એ ચીજ તે ખરી દેરાહીતકારી અને ખરી બાહદુરી ગણાએ છે!

“In the expedition of Cyrus, Xenophon has described a similar place in the country of the Tachians, where after the besieged had expended all their stones and the citadel was in the act of being stormed, the women first threw their children down the precipice and then themselves: the men did the same.”

* “ઓકાબ” એટલે કાલા રંગના પીછનો ખસીર પખશી અથવા ગરૂડ પખશી જે ઘણી જાંઆઈ ઉપર ઉડવાની શક્તી ધરાવે છે તે.

† “ફરસંગ” એટલે એક ફરસંગની લંબાઈ કેઆંની પાદરાહોના વખ-તમાં ૩) તરણુ માઇલની ગણાતી હતી પણ પાછલા પાદરાહોના વખતમાં સેહજ ફરફાર થઈ જાં હતું. એ વીસે મી. “અઆસલી આગલા ગરંથકારોની સત્તા ઉપરથી જણાવી ગીઆ છે કે:—

“Farsang or Parasang, in the time of the Caianians, or Second Dynasty of Persian sovereigns, contained, according to ancient —

હાડ ઉપર સઘલી રૂતુઓમાં હલીઆરી ખીલેલી રહેછે, તથા તાંહાં પાંણીના જહરા તેમજ જર ખજનોથી પુશકલછે. વલી માણસ જતની પુશકલ વસનોની સાથે તરેહવાર જતના જનવરો અને આહાડ પાનોખીછે. એ કીલલાની અંદરની જમીનના જેવી ગુલજર અને તરોતાજગી ભરેલી જમીન ખીજી કોઈથી જગોએ નહી હશે. તમામ જતના એલમ હુનરના કામો અને તમામ કીસમનાં ફૂલ ફુલના આહાડો તે પરવરદેગારની કરાંમતે તાંહાં આઈતાં પેદા કીધેલાંછે, અને એ પાહડી શહેરનો માંતર એકજ દરવાજો રાખેઆમાં આવેલોછે. આપણો મોટો દાદો* “નરીમાન” ઘણાજ લડાએક અને દલેર હતો, અને નામદાર ફરેદુન પાદશાહના હોકમથી તે શહેરના રાજ સાથે તે લડવા ગીએ હતો. ઘણા વરશેો તલક તેણે તાંહાં લડાઈ ચાલુ રાખી હતી, પણ દુશમન લોકો કીલલાના દરવાજા બંધ કરીને ભરાઈ રહેતા હતા અને ઇઘનીથી પરવા કરતા નહી હતા. એક દીન નરીમાન પોતે લશકરની હરોલમાં નીકલીને તે કીલલો જીતી લેવા સાડ તે પાહડની ઉપર ધસેઓ ચહડી જતો હતો, તેવામાં એક મોટો પથર તેની ઉપર ગગરતો આવેઓ અને તેને તાંહાંજ કચડી નાંખેઓ હતો. એ ઉપરથી ઈરાંનો લશકર તદતજ ખીન સરદારનું થઈ પડીજી હતું, તેથી તે કીલલા આગલની લડાઈ પડતી મેલીને પાછા ઈરાંનની સરહદ તરફ પાદશાહ ફરેદુનની આગલ ગીઆ હતા. નરીમાનના એ મુજબનાં મોહતની ખબર જોઆરે તેના પેદા “સામ” પહેલવાનને થઈ તેઆરે તેને મોટો ગમ અને અફસોસ ઉપજેઓ હતો, અને એકે હફતા તલક તેનો સોગ રાખઆ બાદ તે નામદારે એક લશકર તઈઆર કીધું હતું અને તે પાહડી મુલકવારાઓની સાથે લડવા ગીએ હતો. ઘણાંએક વરશેો તલક એ

— writers, three miles of twelve thousand feet. According to Malek Shahi, the furasang of Khnuarezsm consisted of about fifteen thousand yards. In Azerbaijan, Armenia, and the neighbouring provinces it contained only twelve thousand yards” &c. &c.

* “દાદો” એટલે મોટા બાવા, એક ખાંનદાનનો સહથી વડો પુરરા.
 “A paternal grand-father.”

પહેલવાને કોશેશો કરી હતી પણ તેમાં તે ફાવેલો નહીં હતો અને આજ તલક તે કીનો લેવાનું કામ બાકી રહી ગઈ છે. તે શહેરના રાજાના લશ્કરનાં કે બીજાં કઠિવત કરતાંને તે શહેરનો કીલકોજ અતીથણી મજબુત છે, તથા તે કીલલા ઉપર જવાની રાહ અતીથણી બીકટ છે. પણ હવેતો તાહરો વખત આવેલો છે અને કદાચ એ કૂતો મેલવવાનું કામ તાહરા નસીબમાં હશે, વાસતે હરએક જાતના હીલા—મકર અને કુંદ ફરેબથીબી તે શહેરમાં દાખલ થવાઈ સકાચે તેવું કર.

“ ખુશી સંગ તું જ તારી સાથ એક પંજર,
કે પાંખી નહીં જાએ તુને તાંહાં ચોકીદાર.

જા તું તે “સપંદ” નાં પાહડની ઉપર—
ઉખેડ તે બદલતની બુન ખીખ ને જર.

કે હજી નથી જોણતુ કોઈની તાહરે નાંમ,
બર આવસે તેથીજ એ ઉમેદ તમામ.

દાંધો તેઆરે રૂમતમે એહવો જવામ,
કે બજાવસ તાહરે એ ફરમાન શેતામ.

સોધસ એ દુખનો હું લાએક એલાજ,
કરસ જુગ મુદદને જડથી નારાજ.

બાલિઆ તેઆરે જલ એ બેઠા નાજીવાંત,
આપ માહરા સપુંગ પર તું તાહરા કાંત.

પેહર તાહરા વંતમાં તું એહવો સંગાર,
કે દેખાએ તું ડાલમાં જીકનો હાંકનાર.

મંગાવ જંગલમાંથી જીકની કરાર—

ઉભી કર તું તેની એક બારી પંજર.

લાય તે પર નીમખનાંજ મોજા તું બસ,
એહવું કર કે તુને નહીં જોએ કોઈ રાખસ.

(૩૩૪)

રેહછે તે તરફ નીમખનીજ અછત—

અથી વધુ નથી કોઈ ચીજની કીમત.

જોસે જેઆરે તાંહાંના લોક નીમખ તું પાસ,

દોડતા આવસે લેવા તે કુલ આમ ને ખાસ.*

* એ સુજાળ ઉંડાની એક મોટી વંજર છુપી રીતે ઉભી કીધી અને તે ઉપર નીમખનાં પુરાકલ કોયરા અને બોજ લાવેઆ—અને તે દરએક કોયરામાં લડાઈનાં તરેહવાર હથીઆરોળી તદખીરથી ગોઠવેઆ—તથા પોતાની સાથે પોતાનાજ મલતીઆ ધણાંજ ચુંતનદા અને લડાએક રાખસેને તે ઉંડોના ચરવાદારે તથા બોજ ઉંચકનારા અને બેગારીઆ તરીકે લીધા અને તેઓનાં પોરાકની હેઠલખી હથીઆરો ભીરાવેઆ,—તે બાદ તે કીલલા આગલ જઈ તરેહવાર ફંદ-ફરેખ અને તદખીરથી તેમાં દાખલ થએઆ અને તમામ તાંહાંનાં લશકરને અને સરદારને રાતની વખતે તારાજ કરી—તે રેહજને પાએમાલ કીધું અને પોતાના નેઆગત “નરીમાંન”ના કીનો લીધો—તથા પુરાકલ ખળેને તાંહાંથી છુટીને જાણુ-લમાં લાવેઆ. એ સઘલી ખીનાંનાં, તથા તે બાદ, જનલ અને સામ સાથે જે જે કાગલ પતરોના સંધેરા ચાલેઆ હતા તે ખીનાંના બેતો આગતના નહીં ધારીને પડતા મુંઢેઆછે.

